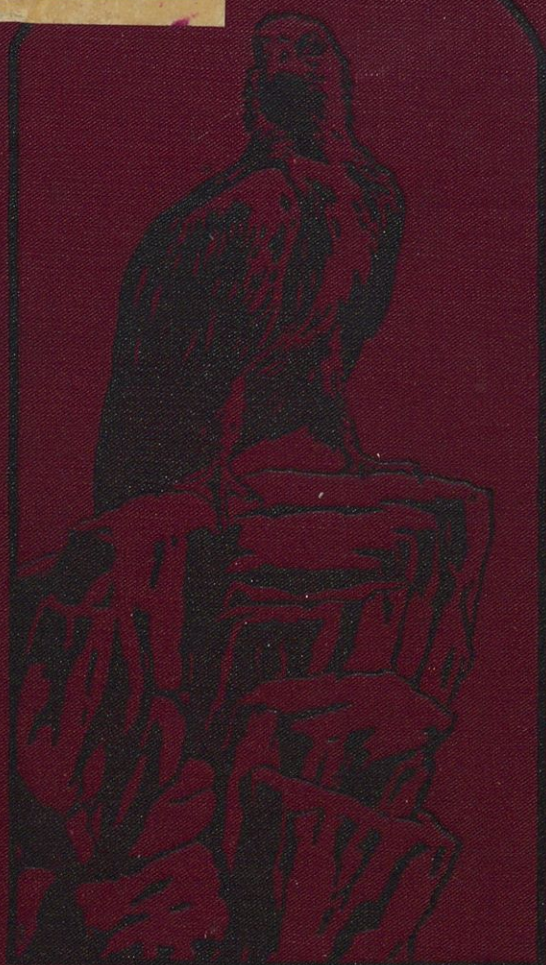

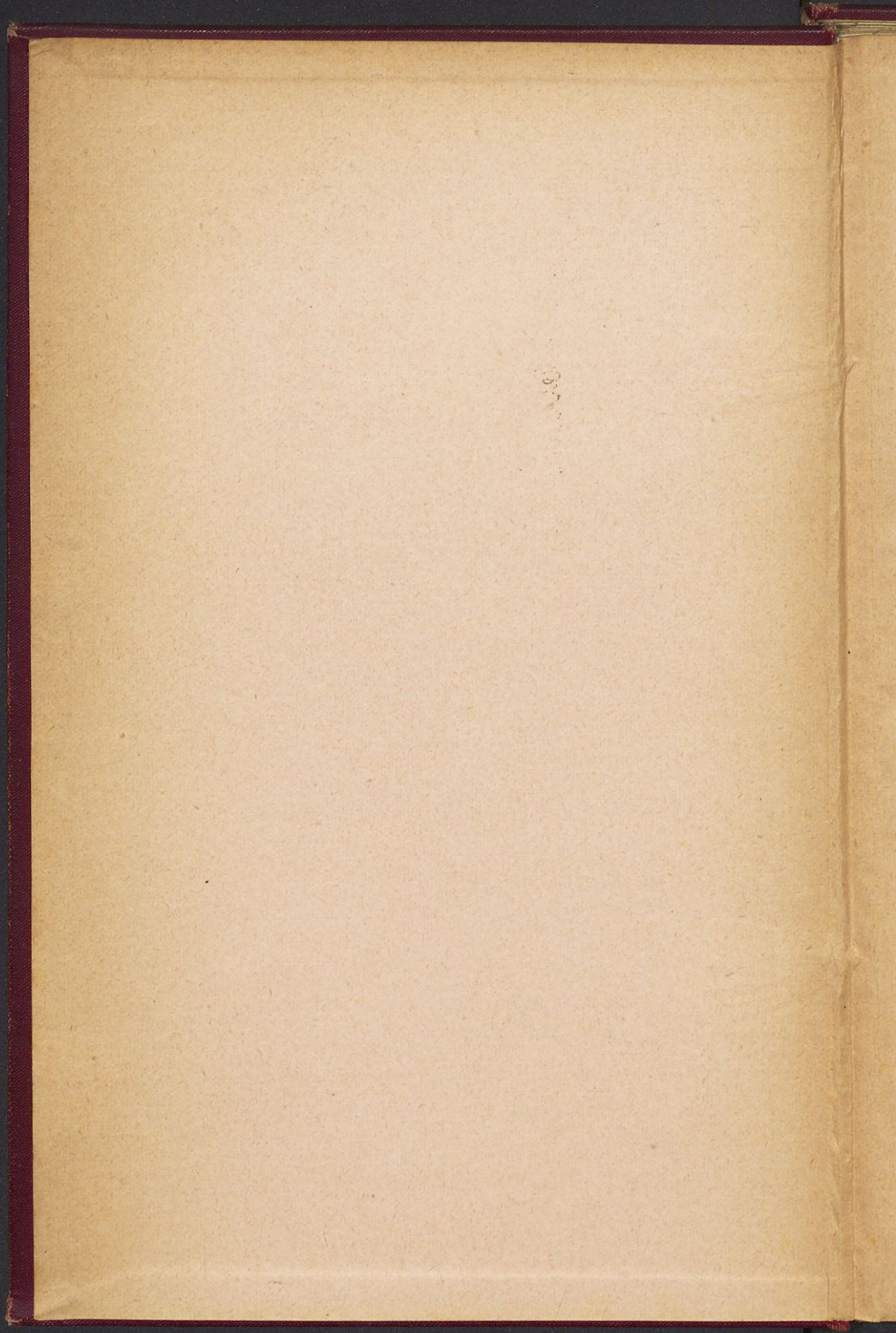
42141

2.

MEDLINGER
IZBRANI SPISI

IZBRANI SPISI MEDLINGER

Fr. Podkrajšek
Ljubljana 1914.

not true

**MENCINGER
IZBRANISPISI**

DR. JANEZ MENCINGER:

IZBRANI SPISI.

IZDALA „MATICA SLOVENSKA“

UREDIL

DR. JOS. TOMINŠEK.

POVESTI IN NOVELE.

II. ZVEZEK.

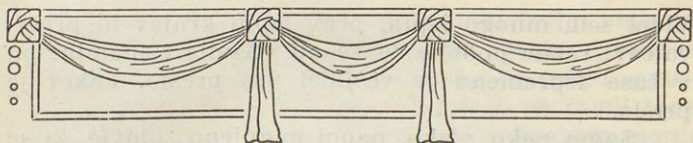
LJUBLJANA 1913.

NATISNILA „KATOLIŠKA TISKARNA“ V LJUBLJANI.

42141

030005655

Bore mladost.

(1862.)*

I.

Človek, ki mu je dano, da vse premišljuje in na dobro ali slabo obrača, kar se giblje krog njega, in ki je tako nesrečen, da je ravno v sedanji tako zmešani dobi v življenje poklican, se rad truden obrne od homatij, ki tarejo naš rod, in se ozre z dušnim pogledom v sivo nekdanjost, čez katero je starost razlila nekako čarobnost in svetost. Nepopisljivo ganjen ogleduje stare črne cerkve s špičastimi okni in pisanimi šipami, umetna rebra na visokih oblokih in na stenah vsekane podobe davno pozabljenih možakov s čvrstimi obrazi, raz katere se bere, da so nekdanji ljudje bili bolj resnobni in da jih je krepkeja kri mogočnejše navduševala k razvitju nepopadenih moči. Mile misli mu budé z mahom in bršljanom prepreženi zidovi nekdanjih stanovanj junaških vitezov in domišljija mu nosi pred oči plemenito življenje tistih, ki jih nihče več ne obdolžuje, o kojih pa v ponižnem spoštovanju starinstva meni, da so bili bolji od nas.

Tudi mene so navdajali taki občutki v praznih urah in so me vlekli iz prašnega mesta, kjer je življenje tako enomerno in dolgočasno, v oddaljene pokrajine moje domovine. Tam med bistrimi rekami in temnimi logi se mi je življenje zdelo bolj podobno nekdanjosti in bolj primerno človeškemu namenu.

* „Bore mladost“. Spisal J. Mencinger. Slovenski Glasnik VIII. 1862, str. 278—290, 318—332.

Videl sem mnogo lepih, prav lepih krajev in prebivalcev; razne podobe so se mi vtisnile v spomin: pa v časa izpremenu je večidel vse prešlo, kakor je prišlo.

Samo neko nizko, napol nagnjeno zidovje, ki se v jeseni, kadar listje odpada, komaj zapazi skozi bukovo šumo, zidovje, ki ni lepo, ni mogočno, to mi je vedno pred očmi; kajti razlit je nad njim spomin čiste ljubezni, ki je, kolikor bolj je oddaljena od hrupnega sveta, toliko bolj krotka in ganljiva. V svetovnem življenju namreč — ako ga pregledujemo v zgodovini — ne vidimo drugega nego zvijačne pogodb, krvave boje, upor in sužnost; samo sovražstvo tukaj vlada. Ljubezen pa vlada v tistem življenju, ki se snuje med ozidjem ene hiše, okrog enega ognjišča. Otroška, deviška in materna ljubezen ter krotke čednosti slaberega spola tukaj mirno in natihoma izkazujejo svojo dobrotno moč; in akoprav je ta ljubezen neizpremenljiva skozi vse čase, vendar kratka njena zgodovina bolj gane srce miroljubnega človeka kakor zgodovina, ki vpije iz razdejanih mest in s krvavih bojišč. —

Na polotoku med iztokom Save iz Bohinjskega jezera in med Mostnico, ki izpod Triglava drvi dereče valove, stoji poleg jezera ploščast griček; ob njem se vije cesta, ki pód jezerom pelje iz spodnje Bohinjske doline v zgornjo, s krasotami narave bolj obdarovano. Pred tem gričem zraven mosta stoji gotiška cerkvica svetega Janeza s precej visokim zvonikom. Na griču je pa stal pred veliko leti prijeten gradič, v katerem so prebivali priljudni gospodje, ki se od kmeta niso ločili po visokem rodu, ampak samo po večji posesti in omiki.

Kakor se še da spoznati, ločila se je tudi zidava tega gradiča od viteških, s tlako zidanih poslopij. Ni imel prekopa in ozidja, ampak sredi cvetečega vrta je bil postavljen, kakor da bi služil samo ogledovanju bližnjih in daljnih lepot tega kraja. V njega podnožju se razgrinja črno, obširno jezero, v katerem se, kadar je mirno in gladko, ogledujejo solnčni žarki in goré, krog in krog visoko v nebo strmeče s svo-

jimi temnimi logi, sivimi stenami in belim snegom. Kadar pa jug podi sive oblake čez gorske ograde in razbrzdá leno vodo, takrat šumijo in ječijo valovi ob črnih stenah in mečejo beli pesek ob ravni breg.

Ozko polje okoli grada in pred jezerom mejita strmi Vogel in na drugi strani strmeji Viševnik; prvi je s senožetmi in z gostim temnozelenim bukovjem pokrit in odmeva celo leto vriskanja koscev in planšarjev med tisočerimi zvončki; Viševnik pa je kakor siv starček oropan vse lepote. Sive strme skale, globoke drage in rdeče drče kaže ogledovalcu. Le tu in tam se vidi kak log redkega smerečja, v katerem se pri hladnih studencih potikajo nagle srne in divje koze; po vrhu pa stojijo stare visoke jelke, ki svoje dolge, suhe veje kakor strašila stezajo v zrak.

Za tem predgorjem pa molijo veličanski Bogatin, Podrta Gora, Stog in Triglav svoje gole, razprane in s snegom krite glave v oblake, ki na teh gorah nekako počivajo v brezkončnem potovanju.

To vse ti kaže en pogled z okna in moraš reči, da je prijetno tukaj bivati. Ali pozimi, ko led zakriva jezersko plan in sneg razpne mrzlo odejo čez planine in doline, ko plazovi grmijo visoko z goličav, rujejo in lomijo stoletne macesne na širokih svojih drčah in ž njimi viharo dero v mirno dolino; in ko se led na jezeru razpokuje z gromom, hujim od topov: takrat se ne stresa samo gradič od strašnih prirodnih moči, ampak tudi srce nenavajenega naselnika strepeče od groze. Prebival bi tukaj celo poletje, ali pozimi komaj en dan.

Tudi lastnik tega gradu ni maral v tej divjosti prebiti zime, ampak z lastavicami vred je pobegnil do pozne pomladi v prijaznejše kraje.

II.

Binkoštno sredo je bilo, jasen pomladanski dan in prebivalcem Bohinja priljubljen praznik. Kmetje iz bližnje vasi so se zbirali na dvorišču pred gradom — na Vrtovinu se mu je reklo. Eni so postavljali visoko binkoštno drevo, eni pa so se posvetovali

o seljanskih opravilih in so uganjevali vreme in dobroto letine; drugi so se pomenkovali o potrebnih popravah pri Vrtovinskem gradu in na polju, ki jih stari gospod ni izvršil, ker se mu je zdelo škoda vsakega denarja, katerega obresti bi ne užival precej. Največ pa jih je radovedno stalo pred vrati in gledalo po cesti; kajti napovedan je bil danes prihod novega gospoda. Navada je bila, da je gospod vsako leto ta dan bližnje kmete in svoje delavce malo pogostil in precej napojil. Ali se bo novi gospod držal stare šege? To vprašanje bi bil vsak rad uganil.

Pa dolgo so stali možje; njih število se je po malem krčilo in v mraku je na dvoru ostal sam nadzornik gospodovih hlapcev, Gregor; ponosno se je držal in veselega obraza je bil naš hišnik, znamenje dobrega hiševanja. Računi so danes, kakor vsak dan, v redu; polje je lepo obdelano, kar gospod previdi z enim samim pogledom skoz okno; živina zdrava in lepo rejena. Da so pa sobe očejene, poti po vrtu z novim peskom posute in čolni pripravljeni, na to je pazil skrbni Gregor že iz navade; zakaj reda ga je učil poprejšnji gospod skozi dalj ko trideset let z mnogo hudo besedo.

Tema se je že vlegla čez dolino in večerna zarja je ugasnila na snegu Triglava, ko prijezdi mladi gospod iskrega vranca. Komaj ozrši se na hlapce, ki so pritekli ponižno ga pozdravljat, razjaše gospod Mirko, izroči konja Gregorju in se poda v zgornjo dvorano, kjer so visele podobe njegovih rajnkih; ne besede ni izpregovoril. Videl namreč že dalj časa ni bil gradu, ker je bival najraje na tujem in je le spomladi domov zahajal. Umrl je med tem oče in brat, matere pa nikdar poznal ni; bil je še v zibeli, ko ju je smrt ločila.

Komaj je nekolikokrat sobo prehodil, pride Gregor za njim s popisano knjižico; plaho je Gregor stopil pred gospoda kakor v navadi pred Mirkovega očeta, kadar je mimo njega postopal brez besede, s klobukom v čelo potlačenim. S pohlevnim nagovorom poda račun gospodu v roke; gospod Mirko pa položi knjižico na mizo, rekoč: „Ne ljubi se mi nocoj pre-

gledovati mrzlih števil; saj vem, da so moj oče skrbeli, da se ne izneveriš. Pojdi, skrbi, da dobim kaj večerje; jutri me pa ne budi in ne trudi z opravki.“

To so bile gospodove besede, po katerih se je odtegnil Gregor molče in počasi. Prijel je že za kljuko, ko ga gospod nazaj pokliče in vpraša: „Povej mi vsaj to, zakaj ne najdem podobe svoje matere med toliko podobami iz naše rodovine. Veselil sem se semkaj priti, da bi vendar enkrat videl njen obraz; a ni je podobe.“

„Gospod,“ odgovori Gregor nekako zmedeno, „podoba se je prejkone izgubila; morebiti so jo rajnki gospod ukazali kam zanesti, da je zdaj ne moremo dobiti. Drugega ne vem reči.“

„To je pač malo,“ ga zavrne Mirko; „potemtakem ste jo lahko tudi v jezero vrgli.“

„Ali res mislite kaj takega?“ vpraša Gregor s prisiljeno mirnostjo. „Povprašal bom pri fužinskem gospodu; morebiti je podoba tja prinesena. Lahko noč, gospod!“

Po Gregorjevih odgovorih precej nemiren, je korakal Mirko po sobi, glavo pobešeno, roke na hrbtu, podoben staremu možu, in včasih se je ozrl na sliki — na svojo in očetovo. Kazala ga je slika starega petnajst let. Na tej podobi je bil rdečega, okroglega obraza, živih velikih oči, in črni lasje so se mu kodrali okoli gladkega čela. Ves je bil podoba cvetečega življenja. Pogledal se je v zrcalo in je zapazil velik razloček. Lasje so ostali črni, pa gladki so in manj gosti; čelo je postalo višje in nagubančeno, oči so še plameneče, a so se udrle, obraz je bolj dolg, zbledel in upadel, okoli ust igra na sliki angelski smeh, zdaj pa trdnost in zaničevalni zasmeh. Spoznal je, kako je postal podoben sliki rajnega očeta. Sivi lasje, obraz bolj upadel in ustnice bolj izrezane, to še loči očeta od njega. Šestindvajsetletni mladenič in toliko postaran! Pred oči so mu stopili vsi trudi in sklepi, vse skrbi in težave, ki se jim je prostovoljno podvrgel, odkar se je kot človeka zavedal, in moral si je priznati, da ž njimi vsemi ni ne sebe ne drugih osrečil.

Te misli so ga gnale po dvorani; naposled pri-
stavi stol pred svojo sliko, nasloni glavo v roko in
se kakor otrok razjoka. Malo časa je tako prebil pred
podobo, ko nagloma skoči od nje k oknu, ki nudi
pogled na jezero. V črno mirno noč je dolgo časa
strmel z objokanimi očmi in je gledal na mirno je-
zero, v katerega gladini so vse zvezde jasnega neba
migljale. Krotka sapica je puhtela po jezeru in je
nosila proti gradu zamolklo bobnenje Savice. Malo
trenutkov je pomirilo njegovo srce, obrisal si je iz
oči solze in sled žalosti, naslonil se je na okno in,
žvižgaje napev priljubljene pesmi, je poslušal po-
govor hlapcev pod oknom, ki so iz močnejega bob-
nenja Savice in iz odleska daljnih bliskov na Podrti
Gori sodili, da bo nocoj ali jutri huda ura.

„Lepa reč,“ pravi Mirko sam pri sebi; „prvo, kar
sem delal v gradu, je bil jok; ako bo prva glasba
grmenje, z Bogom lahko spanje, z Bogom dobra zna-
menja!“ —

Kuharica Urša je zdaj prišla mizo pogrinjat za
gospodovo večerjo. Ker je že trideset let pri ravno
tem ognjišču izkazovala svojo umetnost in je bila
sploh dobra ženica, jej ni smel nihče zameriti, če je
kaj rekla z vedno gladkim jezikom. Bila je kakor
visoka sodba vse družine. Že med durmi je gospodu
voščila „dober večer“ in ga je posvarila, naj ne stoji
pod oknom, da mu zobje ne zbole.

„Vaš rajnki oče,“ je djala, „so se razsrdili, ako
so videli, da ponoči proti jezeru gledate. Pred ko
ne so se bali, da bi Vas povodni mož ne odnesel;
ker močno jih je ustrašila ciganka, ki Vam je iz
roke prerokovala, da v jezeru poginete.“

„Zakaj naj grem od okna,“ vpraša Mirko, „za-
voljo zob ali povodnjaka?“

„Ako ne veste zakaj, pa pojdite zavoljo ve-
čerje!“

„Kaj si pripravila?“ vpraša Mirko, nasmejé se.

„Nič kaj nisem vedela, kako bi Vam ustregla,
ker ste se tako čemerno držali proti Gregorju. Pa
pomnim še, kako radi ste včasi jedli divjega petelina.
Ravno včeraj pa so fužinski gospod prav lepega

ustrelili. Jaz sem urno tekla k Rozalki, ki so mi z veseljem podarili najlepši kos. Vprašali so me, kako ste prišli in če ste zdravi in veseli. Vsi v ognju so bili gospodična, ko sem jim povedala samo vesele reči. Naročili so mi, naj Vam povem, da se bodo jutri predpoldne k uljnaku za jezerom peljali, ako bo vreme lepo.“

„Ali je Rozalka zdrava, ali še kdaj joče po rajnki materi?“

„Zdé se mi malo bolj bledega obraza, vendar zdravi so; rajnke gospe ne morejo pozabiti. Tudi v Logu biti jih ne veseli. Silijo nazaj v Ljubljano.“

„Ali se Loški gospod niso nič izpremenili? Še vedno posedajo na klopici pred debelim kladivom?“

„Vidi se jim na obrazu, da so zdravi. Zjutraj precej, ko vstanejo, in zvečer pred mrakom sedé v pisarnici, sicer pa postopajo od zgornjega do spodnjega kladiva.“

„Urša! Zdaj pa pojdi po petelina; ako dalje govoriva, omrzne! To pa bi bil slab dobiček najinega pogovora.“

„Gospod, na kuhinjo nikoli ne pozabim, ako še tako v govorjenje zabredem,“ odgovori Urša, malo zdražena in skoči skozi duri. Veselilo jo je, da je do zdaj največ govorila z gospodom in da je Mirko proti njej veliko bolj prijazen, kakor je bil njegov oče. Brzo je prinesla okusno večerjo. Po večerji se je gospod podal k pokoju, še enkrat pogledavši na nočno nebo, ne zavoljo migljajočih zvezd, ampak zavoljo hudournih oblakov, ki so se jeli zbirati nad pokojnim jezerom.

Pa trudnemu ni bilo dano dosti počitka. Okoli polnoči se pridrvijo gosti oblaki nad gradič. Močno treskanje strese zidovje, sodrga je sula na okna; vihar je tulil skozi počí in tiščal na okna, da jih je skoraj predrí. Mirko, iz spanja prebujen, odpre okna na strani, od vetra obrnjeni, in gleda v črno, strašno noč.

Strma mejnika zgornje doline, Rudnica in Studor, sta stala kakor stebra veličanskega poslopja, katerega oblok je črni, nepretrgani oblak, in siva ploha se

je prostirala kakor zagrinjalo od gore do gore. Pogosti blisk je z omamljujočo lučjo razsvetljeval strašni prizor. Grom je treskal za gromom, da je nepretrgano odmevalo od strmih gorá, ki krog in krog obdajajo dolino. Počasi se je nevihta vlekla čez grad po zgornji dolini in se je vrgla z neutrujeno močjo nad vasi Stara Fužina in Studor. Ker je bila ploha zadržana od visoke nasprotne gore in jo je vihar le naprej podil, utrgal se je oblak in Mostnica je precej narasla čez navadno strugo in je jela trgati, kar jo je ustavljalo v derečem teku. Blisk, ki je švigal nad vasjo proti gori, je kazal na reki plavajoča bruna, mostne kobile in kose streh, ki jih je vihar v reko pometal.

Čez pol ure je ploha zapustila okolico; komaj pa blisk in rjojenje groma malo odjenja, prikaže se ogenj sredi fužinske vasi.

Zapazivši ogenj, se Mirko brzo obleče, stopi v družinsko sobo in pokliče Gregorja, ki je, takih neviht navajen, mirno spal. Ukaže mu osedlati konja in jezdi ž njim na griček zraven vasi, s katerega se odpre pogled na vas. Stoje pod obilnim dežjem in kmalu do kože premočena, sta Gregor in Mirko gledala, kako se je širil požar in kako je rastel njegov krvavi plamen proti gasečim oblakom. V odsvitu plamena se je videla sila povodnji. Pred gorečo in na kup padajočo hišo pa so tekali ljudje, ki so ali blago prenašali k sosedom ali živino vlekli od pogorišča v varne hleve. Drugi so sedeli na obližnjih strehah in so z vso močjo odvrčali ogenj od svojih poslopij. Pa malo bi bil koristil njihov trud, ako bi oblak ne pošiljal obilnega gasila.

Dolgo časa sta Gregor in Mirko molče stala na hribu. Mirko je ponosno sedel na konju, ves vnet od veličastnega prizora. Gregor je pa okrog postopal, kakor bi nerad tukaj stal brez opravka. Nagovori ga Mirko, hvaleč dobroto svojega konja, ki se v taki noči ne plaši.

„Res, dober je konj,“ odgovori Gregor; „zato, menim, bi smela stopiti bliže ognja, da kaj pomagava ali potolaživa.“

„Glej, Gregor,“ odgovori Mirko, „kako veličasten je pogled, kako silne moči tukaj razklada vseobsežna narava! In ti hočeš, da bi se midva uborna človečka vtikala v naključje vsemogočne usode?“

„Ne razumem, kaj pravite; vendar bi rad kaj pomagal.“

„Pomagal? Če opečenega človeka rešiš iz smrtnega ognja za večletno bolezen in trpljenje — ali si mu pomagal? Ako mu rešiš žito in živino, ali ti bo toliko hvaležen, da se ne boš nikoli kesal, ker si mu pomagal? Pustiva to, med toliko pomagači se najina pomoč ne bo poznala.“

„Vaša pomoč vsaj bi se močno poznala! Vsi bi delali po Vašem zgledu ali povelju!“

„Ravno ta moja pomoč bi utegnila biti močno škodljiva. Ravnali bi se pač vsi po mojem povelju, tudi ako bi ukazal kaj nekoristnega. Tu naj vlada pametni človek ne, premožni.“

K tem besedam pride grajski hlapec, ki pove, kaj nesreče se je zgodilo. Strela je zažgala hišo nekega fužinskega delavca in gospodarja skoraj do smrti osmodila. Fužinski gospod in Rozalija sta prišla k ognju, obudila sta v življenje starega moža. Rozalija ga obvezuje in mu streže; sosedje se nekako ne upajo do bolnika, ker je od strele zadet. —

„Rozalija,“ vzdihne Mirko, „ti dobro, nedolžno dete! Ali se je morala prigoditi ta nesreča, da gane tvoje čutno srce? Neusmiljeni oče, da ji pustiš gledati človeška trpljenja!... Gregor,“ vzklikne odločno, „zdaj pa pojdiva k ognju!“ —

„Težko bosta prišla,“ odgovori hlapec. „Most sredi vasi je nalomljen, ves že visi in ječi pod udarci valov in skalá. Voda pa vedno narašča in skoraj bo most vzela.“

„Nič ne dé,“ pravi Mirko nato. „Gregor, ako čez most ne morem jezdit, pojdem peš in čakal me boš s konjičem; mene samega bo most vendarle držal.“

Rekši, jezdi z Gregorjem proti vasi; ko pa pride pred most, zahrešči, polovica mosta pade v vodo. Kolikor se je moglo razločiti v mraku, sta

videla, kako globoka je postala reka, kako naglo dere med bregovi, premetujoč težke skale in debela bruna.

„Most je pretrgan,“ izpregovori Mirko, „pa zvestega vranca imam; ta se ne bo ustrašil derečih vodá in prenesel me bo k Rozaliji.“

„Za božjo voljo, nikar!“ zakriči Gregor. „Vi in vranec pogineta v tej derečini. Mar ne slišite, kako voda hrušči, kako se skala za skalo pretakuje mimo mosta! Gospodične pa morebiti več ni pri pogorelcu in čez malo ur jo lahko vidite brez nevarnosti.“

„Ljubi Gregor! Kar ti praviš, si še veliko lepše lahko mislim sam. Pa nekaj me žene čez vodo, da se ustaviti ne morem; zdi se mi tudi, da ne bom končal v tej vodi. Lahko noč!“

Komaj to izgovori, že vranec brede skozi dereči hudournik. Gregor pa v nestrpnem strahu gleda za gospodom, ki je kmalu v mraku zakrit. Vranec je nevoljno stopal in se vzpenjal; čez nekaj stopinj ga pa izpodnese valeča se skala in gospoda in konja so sprejeli valovi. To je videl Gregor kakor senco, in tema se mu je storila pred očmi.

Dolgo se je gospod boril z valovi in, prestavši udarce mnogih skal in brun, je došel na onostranski breg ves obnemogel in daleč pod vas zanesen. Upehan in premočen je korakal gospod po bregu do mesta, nasproti kateremu je bil pustil svojega hišnika. Vpil je čez reko, naj se vrne domov, češ, on je srečno preplaval; pa glas ni segel čez šumeče valove in Gregor je poln skrbi klical ljudi, ki so Mirka iskali do beglega dne.

III.

Mirko stopi v hišo, v kateri je Rozalija zraven starčka sedela in mu hladne rutice pokladala na opekline. Skoraj so se ga pričujoči prestrašili, ko ga vidijo tako bledega in obdivjanega, bolj mrliču kakor živemu podobnega, in si ne morejo domisliti, kako je čez reko prišel. Rozalija pa je v lice zabledela in je Mirka pogledala s presunljivim, mokrim očesom. Na ta pogled je Mirku beseda upadla, spu-

stil je Rozalkino roko, ki jo je hotel poljubiti, in je sedel gospodični nasproti.

„Ali si vse pozabil, kar si obljubil pri zadnjem odhodu?“ ga vpraša Rozalija s prijazno besedo. „Močno si me ustrašil in razžalostil.“

„Ljuba moja,“ odgovori Mirko, „ne zameri, da sem se izpozabil. Pa zdaj sem v drugo krščen in nov človek hočem biti. Za Boga! Na tako pot se več ne podam!“

„In kaj češ tukaj, ves premočen in upehan? Slabo skrbiš za zdravje!“

„Tudi ti, Rozalija, zdravje malo varuješ s tem nočevanjem!“

„V dobrih delih, Mirko, se zdravje ne krati, ampak v takih, ki jih nocoj raji ne omeniva. Bolnik potrebuje miru, midva imava pa pozneje dovolj časa nauke si dajati,“ izusti Rozalija z resno besedo in položi rutico na glavo bolniku, ki je ječal in se komaj zavedel.

Mirko je sedé zaspal pri peči. Gospodična pa je vso skrb posvetila bolnemu delavcu. Njene oči niso spanja želele in roke ji niso omagale v dobrem delu. Do jutra je ostala pri bolniku.

Ko se je jela jutranja megla vzdigovati z globoke doline in je z brezoblačnega neba posijalo čisto solnce na bele gore, zapusti Rozalija bolnikov stan in Mirko jo spremi skozi vas proti fužinam, ki stojé za vasjo v zatišju med stisnjenima gorama. Občudoval je z Rozalko krasno pomladansko jutro. Od gora je vrelo mnogo hudournikov v srebrnih pasih čez pečine, v dolini so pa molele okrepčane cvetlice dišeče glavice proti solncu. Hladni mirni zrak je bil krepek in čist, da so se v čarobnem lesku razkazovali z zoro obliti snežniki, ki jih je nocoj mladi sneg pobelil; Triglav se je videl tako blizu, tako vabilno, da bi si človek želel peruti — zletel bi nanj in na njem občudoval nebeško jutro.

„Spanec me je motil, ko sem sedela zraven bolnika,“ izpregovori Rozalija; „pa hladni zrak mi je ves trud pregnal in mi podelil več kreposti kakor drugekrat dolgo spanje. Takó jutro moram uživati

na solnčni trati zraven jezera. Čez dolgo časa moram iti čebel^o pogledat; če pa morem očeta spraviti od doma in če prideš za mano z vašo ladjico, pojdem tudi k Savici. Vedno si želel videti Savico po močni plohi in povodnji; danes je velika, slišal boš njeno bobnenje že s svojega gradu — in tako krasen dan je danes! Povedati ne morem, Mirko, kako zelo sem ga vesela.“

„Kaj boš tega vesela?“ pristavi Mirko; „takih dnevov je bilo tisoč in jih še bo! Jaz sem vesel zaradi tebe, ker take device ni bilo in ne bo! Ti si edina duša na svetu, ki me ljubi in želi osrečiti.“

„Sram te bodi,“ ga zavrne gospodična, proč se obrnivši, „takih strupenih besedi! Pozna se ti, koliko te je pokvarilo mestno življenje. Ne govori besedi nezupnih in nenavadnih; delajo mi nepokoj in mi ne puste od srca do srca govoriti. Govori, kakor si nekdej!“

„Ljuba moja! Čisto, kakor je misel, govoriti sem se odvadil; nisem imel priložnosti, vaditi se takega besedovanja: nosim pa še staro srce in kar sem rekel poprej, bilo je iz srca povedano in resnično. Glej, sinoči sem življenje zastavil za tvoj pogled.“

„Take resnice, kakor je bila ta, je bolj prav, da se zamolče. Ali v mestu res ni bilo priložnosti, govoriti resnico!“

„Komaj, komaj, Rozalija!“ odgovori Mirko s pomenljivim pogledom.

„Nisi mar imel nobenega prijatelja?“

Mirko nekoliko pomisli in kratko odgovori: „Nobenega!“

„Nesrečni človek, tedaj samносиš in sodiš svoje misli in namene!“

„Sam, in to mi je ljubše. Čemu bi pač to, kar mi je najsvetejše, izročal človeku, ki mu morebiti ne smem zaupati? Prijateljstvo je peza, ki si jo naložimo v življenju, že samem po sebi toliko težkem.“

„Prijateljstvo sodiš tako, ker ga ne poznaš,“ ga zavrne Rozalija.

„O ne, ljuba moja! Sodim ga tako, ker poznam, predobro poznam prijateljstvo, ki mi je pripravilo več grenkih ur, več kesanja kakor sladkosti in ve-

selja. Ti pa, ki si ostala brez hudih izkušenj in zmot, pač meniš, da je prijateljstvo najblažje čustvo; toda ni drugega nego kos poezije, ki se je brez potrebe vrinil v prozaično življenje.“

„O ti bolna duša ti, ki povsod vidiš hudobijo in trpljenje!“ —

„Slabo me poznaš, Rozalija! Velikokrat premišlujem svet in življenje, sebe in druge in zdi se mi, da naša dela niso dobra ali huda, ampak le pametna ali neumna; vse naše trpljenje je le boj z usodo, katere skrivnim potom se nespametno ustavljamo: premakniti je ne moremo. Jaz pa se neizogibnosti ne ustavljam; zato tudi ne trpim na duši, kakor misliš.“

Ob teh in drugih pogovorih pride Mirko z namenjeno nevesto k fužinam, kjer so kladiva s težkimi udarci pela koristno glasbo. Črni kovači, pred durmi stojé, so se odkrivali svoji mili gospodinji, ki so jo močno čislali. Gospod fužinar je ravno okna pisarne odpiral, ko ga Mirko in hči pozdravita. Veselja so se zasvetile oči sivemu gospodu, ko čez leto dni zopet zagleda svojega zeta zdravega in pri domu. Povabil je Mirka na kosilce v sobo.

Mirko pa odgovori: „Ne motim Vas rad pri navadnem jutranjem poslu! Pojdiva raje v fužino; Vi boste sedli na svojo klop, jaz se bom grel in sušil pri ognju in pomenkovala se bova o železu in o morju, ki ga Vi še videli niste, čez katero pa se vozi Vaše železo.“

„Res še nisem videl morja, in prav nič si ga ne želim videti. Da ga le moje železo srečno prevozi, sem zadovoljen; ne mika me nikamor od mojih kladiv!“

Vzel je nato fužinar svoj zapisnik in dvajset let stari brezbarvni slamnik in je veselih stopinj capljal pred Mirkom po svoji najljubši poti. Sedel je na stol pred debelim kladivom in se je počasi govoreč pomenkoval z Mirkom, ki se je obračal pred velikim ognjiščem. Okrog nju se je vse gibalo, vse ropotalo in se treslo.

Fužinski gospod je bil srečnega duhá v srečnem času. Kar bi mnogo omikanim bila smrt: prebivati

v zadnjem kotu dežele in ločen biti od mest in javnih zadev, to je bilo njemu najljubše. Stara fužina z dobrimi delavci, obilnim ogljem in dobra ruda mu je tako k srcu prirastla, da mu je odvzela skrb za vse drugo. Kadar je kaj poizvedel o nebohinjskem svetu, nič mu ni skalilo mirne krvi in izpremenilo obraza, ako je bilo tudi najbolj važno. Novice pa, tičoč se njegove fužine, so bile vedno vesele; potegovali so se trgovci za njegovo blago, ker je bilo dobro in ceno; tujega železa pa še ni bilo toliko po naših trgih, da bi izpodrivalo izdelke domačih rok.

Za lepo srebro, ki mu ga je donášala obrt, je nakupoval gozde in polja ali je skrbel za popravo fužine in za miloščino. Tako mu rastoče premoženje ni množilo skrbi, temveč mu je naklonilo marsikateri lepi spomin. Veliko veselje mu je rodila hvaležnost obdarovanih rev in pametna vzgoja otrok. Edini sin je izvrsten rudar, ki bo za očetom fužino opravljal in boljšal; edina hči Rozalija, lepa kakor roža in mila kakor njena rajnka mati, je pa Mirku namenjena nevesta; imela bo lepo posest in trdno premoženje in ne bo ločena od brata in sivega očeta. Gospod nikoli ni imel žalosti nad otrokoma in z nikomur prepira in sovraštva. Opravljal je tudi dalj ko trideset let županstvo vse okolice in je bil spoštovan pri vseh. Šestdeseto leto je pričakal brez bolezni, brez morečih skrbi, brez strahu in nesreče v lepo zidanem ličnem gradu.

Čez uro je stal Mirko med gospodom in ognjiščem in ne smem reči, da bi se bil dobro zabaval. Imela sta stare pogovore o večkrat pretehtanih rečeh; kajti starček misli bolj počasi in živi bolj v spominih nekdanjosti. Tak pogovor se pa ne ujema z iskrostjo mladeniča, ki se mu misli naglo razvrste, preden so do konca dognane, in ki ga vodijo vsi upi in vse sanje v prihodnost.

O polnoči premočena in še zdaj ne posušena obleka je bila Mirku vzrok, da je popustil gospoda v fužini in se podal na hrib za fužino; tam je bil edini most, ki ga more prenesti na oni breg dereče reke. Ta most je obokan čez ozki prepad, skozi ka-

terega se Mostnica v nejasni tmimi premetava iz kotla v kotel z zamolklim šumom. Mirko se je naslonil čez ograjo in je pogledal v opotočno globočino; spustil je vanjo debel kamen, ki je trikrat ali štirikrat telebnil v globoko korito.

„Grozen prepad!“ je vzdihnil Mirko; „koliko ljudi bi se treščilo v to globočino, ko bi bil blizu velikega mesta — med temi zdravimi ljudmi si pa nihče življenja ne jemlje.“

Onstran mosta je stopil Mirko v lastni gozd debelega starega smrekovja, v katerem bi se bil kmalu izgubil, ker ga še ni bil nikdar prehodil. Prišel je potem v ravnino na svoje polje; tu se je lahko prepričal, kako umno in koristno je gospodaril njegov mnogoobrekovani oče. Potrebujemo je grmovje, odpravljene so groblje, in kamenje je pobrano z njiv. Na njivah se smeje lepa ozimina. Milo ga je ganil pogled na klopico za hribom pod gradičem, na kateri je moral v otročjih letih toliko ur sedeti zraven molčečega in zamišljenega očeta in ni smel loviti metuljev ali rezati šib v bližnjem leskovju.

V gradič dospevskega se je družina razveselila, kakor da bi bil od mrtvih vstal. Samo Gregorja, ki je bil ravnokar od reke prišel, je zaskrbelo, kako bi gospodu povedal, da je vranec poginil. Mirko mu je spoznal na obrazu, kaj ga skrbi, in ga je vprašal: „Kje je konj obtičal?“ — „V vrbju pod jezerom,“ odgovori Gregor žalostno, „se je ujel za jermenje; pa do njega ne moremo, voda je še prevelika.“

„Tudi časa ni zato,“ odgovori Mirko mlačno; „naglo se napravi na pot. Moj znanec v Ljubljani, ki ga poznaš, kupčuje s konji. Ta ti bo dal konja, kakršen mi je po godu. V treh dneh mi ga pripelji.“

„Preden grem, bi Vam vendar denarje izročil, da se prepričate, ali se ujemajo z računom.“

„Ne bodi siten, Gregor, ne opominjaj me na to, kar je moja skrb. Pokliči pa Miha, da prinese vesla in me čez dve uri čez jezero prepelje.“

Te besede bolj trdo izgovorivši, se poda Mirko v grad h kratkemu počitku.

IV.

Čez tri ure se odmaja pisana ladja od vrta pod gradičem. Čvrst mladenič se je upiral v vesli, da sta se krivili, in ladja je naglo bežala od kraja, da je voda okoli nje šumela in v vrtincih za njo igrala. Sredi ladje je pa sedel Mirko v plašč zavit, kakor bi bolehal; pogled pa je imel obrnjen proti sivim goram, ki s strmimi stenami gradijo večerno stran jezera in v sredi zakrivajo slavno Savico. Jezero je bilo gladko ko zrcalo in podoba gora in oblakov se je zibala z ladjo vred pred očmi. Oko se ne naveliča gledati, kako gore rastejo in padajo ter se z oblaki sprijemajo, in zdi se človeku, kakor bi ladja visoko v zraku plavalala nad živimi gorami.

Pol ure se je čolnič zibal, ko ga čvrsti brodnik pripodi do polotoka, ki v zadnjem koncu jezera vanje precej daleč moli strmo brežino. Mirko stopi iz ladje in se izgubi naglih korakov v grmovje, za katerim stoji na solnčni trati nov uljnjak s prijetno, na skalo kraj jezera postavljeno uto; od tod se pogled razprostira od zvonika Jereškega, ki stoji kakor mejnik zgornje Bohinjske doline, do mogočnega slapa Savice. V tej uti sedé, je risala gospodična Rozalija ravno neki slap v nasprotni gori, ki je nocoj vodo dobil in bo jutri že usahnil; pred gospodično pa je ležal Turk, zvesti hiše in gospodične varuh. Zarenčal je, ko je čul stopinje v grmovju; pa prijazno je primahal nasproti, ko je zagledal znanega gospoda.

Mirku je srce vztrepetal, ko zagleda Rozalijo. V hipu jo je hotel objeti in poljubiti, pa ubrani se ga gospodična, rekoč: „Poljubek je le peza težkega življenja, kos poezije, brez potrebe usiljen v prozaično življenje.“

Pri teh besedah ga zasmehljivo pogleda, Mirko pa zardi; zadele so ga zjutranje resnobne besede. Postal je otožen in zamišljeno je pogledal svojo nevesto. Rozalija mu s prijaznim pogledom pokaže svojo risbo, na kateri je Mirko nekaj pohvalil, nekaj

popravit. Ona jame nato nekaj pripovedovati, kako težko je očeta od doma spravila, da se je z njo peljal čez jezero; zdaj ogleduje neko kopišče v hribu za ulnjakom. Vrnil se bo v pol ure, da se bodo potem podali k Savici.

„Danes tako nerad hodim,“ odgovori Mirko, „kakor bi bil bolan. Imel bi biti neizrečeno vesel, pa ne morem; ravno danes me grize neka skrb, kakor bi bil kaj važnega pozabil, in ne vem se spomniti, kaj me je užalostilo.“

„Tudi meni se včasih milo stori pri srcu,“ odgovori Rozalija; „toda jaz vem vzrok. O Mirko, ko bi si večkrat pogledal v srce, bi tudi ti vedel vzrok; in če bi večkrat po meni vprašal, bi spoznal, kak strah mene muči. Nestrpna tesnoba me obhaja, ako mislim na najino zvezo. Zdi se mi, da se najina ženitev vedno bolj oddaljuje in da bi mogla do nje priti le čez črno brezno, v katerem preti meni ali tebi pogin.“

„Ne žaluj, ljuba moja! Ako hočeš, naju v nedeljo okličejo,“ odgovori Mirko in se nasmeje.

„Ta beseda me je toliko bolj v srce zbadla, ker si se smejal! Mirko, Mirko, iskrenost si izgubil iz srca! Kaj se tako od mene odteguješ in me puščaš v toliki tarnji? Kolikokrat jaz náte mislim in teh misel nobena ni vesela! V nočnih sanjah te vidim boriti se z divjimi zvermi ali s togotnimi valovi; jaz pa stojim zraven in ne morem pomagati ali na pomoč klicati. Ono noč se mi je sanjalo, da sva stala pred oltarjem; duhoven te je vprašal, ali mi hočeš biti zvest ženin; ti si zakričal, stisnil si me pred oltarjem na srce, ust odpreti in odgovoriti pa nisi mogel in umrl si v mojih rokah! Nocoj, malo trenutkov pred tvojim prihodom k bolniku, me je napadla nepopisljiva žalost, kakor bi te videla umirati: ravno tačas si se boril s smrtjo in z valovi. Oj groza, lastna predrznost bi te bila kmalu končala.“

„Ljuba Rozalija, odpodi si iz glave prazni strah, ne veruj v sanje! Ako je nama namenjena srečna zveza, se bo kmalu dopolnila; ako ni, prisiliti je ne

moreva. Vzroka pa ne vem, zakaj bi nama bila namenjena nesreča.“

„Ta nesrečna vera v naključje in tvoja predrznost, bojim se, bo razdrla najino ljubezen!“

„To vero sem si pridobil po dolgem težkem premišljevanju življenja, in v tolažilo mi je v vseh težavah; tako sem se je navzel, da je ne morem popustiti. Kar pa predrznost imenuješ, to ni predrznost, temveč nerazložljiv nagib ljubezni, ki se mu ustavljati ni mogoče. Ta mi je nocoj dal silno moč, premagati dereči hudournik. Danes sem zopet bolj boječ kakor srčen. Ne vem, kako je to: vse radosti in trpljenje ljudi, vse slavne naredbe, vse krasote prirode ne premorejo premakniti mojega srca iz navajene mlačnosti. Ne poznam veselja in žalosti, ne kesa in zadovoljnosti. Kadar me pa kaj od tebe hoče ločiti, vname se mi v srcu tako ognjena strast, da bi se ustavljal največji sili. Vsa notranja moč, čim dalje je spala, toliko silneje se predrami! Kadar se pa ta ogenj zopet uleže, ne čutim več, da nosim srce v prsih.“

„Jaz sem torej edino bitje, ki more tvoje srce vneti! Kaj mara, da tudi ta ogenj kmalu ugasne, in postal boš še proti meni mrzel in brezsrčen. Zgled take brezčutnosti sem poznala v bližnji okolici, pa ne smem ga omeniti, da te ne razžalim.“

„Ne spominjaj me staršev! Midva nisva poznala matere in kako bi se predrznila soditi očeta, ki se ne morejo več opravičevati! Čez oba je razpeto zeleno zagrinjalo in najina dolžnost je, spominjati se na nju le s pobožnim srcem. Ne kaliva njunega miru!“

„Smem li morebiti vprašati, koliko let sva zaročena?“

„Štiri leta, štiri kratka leta,“ odgovori Mirko.

„Pet jih bo, Mirko, čez tri dni.“

„Jaz ne mislim rad na leta, ki so nam v nič potekla; nerad se spominjam dneva najine zaroke: žalosten dan je bil in nikdar potem nisem toliko solz prelil. Le na tiste redke trenutke se spominjam,

v katerih sva se videla tekom teh pet let in njih spomin mi obuja nebeško radost. Pet let čiste ljubezni sva živela: vsak dan bi se bila lahko poročila; a videla sva se skozi pet let komaj desetkrat. Ta čas sem pa náte mislil vsak dan; tvoja podoba mi je bila vsak dan svetejša in ljubezen je v meni rasla in rasla, da jo zdaj komaj morem obseči. Pet let se ljubiva in pri srcu mi je danes, kakor bi bil prvič izrekel sladko besedo: „Ljubim Te“. Koliko zadovoljnost, kolik ponos čuti srce, spominjaje se teh let najsvetejšega čustva! Koliko blagih misli in čistih namenov nama je rodilo to petletno ločenje! V zakonu pa bi prestala že mnogo težav in ljubezen bi morebiti že omrzovala, ker bi ne poznala njene visoke cene. O Rozalija, nihče na zemlji ni srečnejši od naju!“

„To so besede, Mirko, prazne besede, resnici nepodobne! Ž njimi hočeš potrapiti moje skrbi — in jih le množiš. Ako ti pa gredo iz srca, gorje najini ljubezni! Preden vihar pade na jezero, zašumi v jelovju, visoko na gori; tako tudi jaz v srcu nosim predčutje neznane nesreče, katere vzrok bo tvoje čudno srce. Teh let najine ljubezni ne morem imenovati srečnih; videla sem te komaj tolikokrat, da nisem pozabila tvojega obraza. A rada bi te videla vsak dan in te čuvala. S kakim veseljem sem vselej pričakovala tvojega prihoda! Koliko lepih besedi, koliko vprašanj sem pripravila, kako sem želela ti razodeti vsa srčna čustva — in ti si prišel, naglo dogovoril, zopet pobegnil in me pustil v še večji težavi in nezaupnosti. Koliko dvomov si mi že nakopal in že se mi zdi, da nisi podoben tistemu Mirku, ki ga nosim v srcu.“

„Postaral sem se za pet let, obraz se je izpremenil; ali srce je ostalo isto, vedno tvoje; tebi je vedno vdano. Voli, kadar hočeš, in duhoven bo posvetil zvezo; vendar odkritosrčno ti povem: raji danes odidem in se vrnem drugo pomlad z ravno to ljubeznijo bolj možak, kakor da bi mi zdaj roko podala v strahu, da bo moje srce omrznilo ali te v nadlogo pahnilo. Reci, volitev je lahka!“

Z motnim pogledom, v katerem se je brala vsa srčna bridkost, pogleda Rozalija v Mirkove nemirne oči — in molči.

S tresočo besedo izpregovori Mirko: „Tvoj pogled je ostra beseda. En poljubek za slovo! Z Bogom do druge pomladi!“

V.

Rozalija se zgrudi na mizo in na glas zajoče; Mirko pa plane ves zmeden iz ute proti grmovju in ladji in stoji pred — Rozalkinim očetom. Kar ostrmel je. „Kam? Kaj je?“ zakliče preplašeni oče.

„V Benetke!“ odgovori Mirko in hiti mimo gospoda.

„Stoj!“ zavpije oče s krepkim glasom.

Mirko obstoji, kakor iz sanj prebujen, in se izgovarja, da ni poprej pozdravil. Fužinskemu gospodu je togota stopila v obraz in zajeceljal je nekaj nerazumljivih besed. Ko pa pride k uti in vidi svojo hčer blede in objokano, mu stopijo solze v oči, stisne jo na svoje prsi in izpregovori: „Ne boj se, dete; jaz sem tukaj, tvoj oče!“ in jo boža in boža, kakor otrok otroka.

Mirko je pa proč obrnil obraz in je v tla strmel, medtem ko je sivi gospod vzdihoval in Bogu tožil, da mu je dal doživeti tako žalostne ure. Kmalu se Rozalija izvije očetu iz rok, pogladi mu sive lasé in obriše solze s častitljivega obraza.

„Govori,“ obrne se fužinar k Mirku, „kaj je to? Ti si ves zdivjan in Rozalija objokana!“

Mirko nato mirno odgovori: „Dokler sedim pri Rozaliji, se smeje ali joka. Kadar pridem, se smeje; zdaj pa, ker sem se poslovil, se je razjokala. Pojdem na Laško do druge pomladi.“

Nato povzame fužinski gospod besedo in Mirku resnobno pogleda v oči. „Malo pomniš,“ pravi starček, „tisto uro, ki nam je vsem bila žalostna... Moja žena ti je bila druga mati, ker lastne nikdar poznal nisi. Moja žena te je vzredila, bolj kakor

tvoj oče, in tudi bolj si jo ljubil kakor njega. Ko jo je po višji previdnosti mrtvoud omamil, da se brez tuje pomoči ni mogla gibati, kolikokrat je po tebi vpraševala, kako ji je tvoja navzočnost lajšala trpljenje! In tisto uro pred smrtjo, ko ni mogla govoriti in se je angelsko izpremenil njen obraz, je položila tvojo desnico v Rozalkino in svojo desnico na vaju glave: ko je Bog zaslišal njen blagoslov, je sprejel tudi njeno dušo. Pomniš to? Še li veš, kako dobra, kako blaga gospa je bila, in Rozalija je vsa njej podobna. Kakšen pa je bil tvoj oče! Groza me je nanj misliti! Nikdar se ni smejal, nikogar ni prijazno pogledal; sam in vedno le sam je postopal po polju: vse ljudi je sovražil in zaničljivo ogovarjal; vsaka stvarca, ki ni bila prav po njegovi volji, ga je pripravila v divjo togoto. Pa to vse bi mu odpustil, ako ne bi bil trpinčil tudi svoje žene, tvoje krotke, mile matere. Z zaničevanjem in strupenimi besedami jo je nečloveško pokopal v prezgodno jamo. In ti si, kakršen je bil tvoj oče; njegova hoja, njegov pogled, in, bojim se, tudi njegovo ledeno srce. In kako si bil nekdanj krotak in priljuden! Kar si pa zvezan z mojo hčerko, postajaš trd in neusmiljen. Mirko, poglej ta nedolžna lica: ali še pomniš, kako so včasi bila cveteča? Zdaj so obledela in ti si tega kriv! Ti si črv, ki jej zajeda srce! Ti meniš, da je ona tvoja lepa igrača, katere vrednosti pa ne poznaš, ki je tudi vreden nisi . . .“

Hotel je gospod še govoriti, pa Mirko mu seže v besedo, rekoč: „Odjenjajte; saj si sam lahko mislim, kar hočete povedati. Da pa mi očeta obrekujete, Vas moram le milovati; njegov duh je bil previsok, da bi ga bil vsak umel. Da Vaše hčere vrednost tako visoko cenite, imate prav; toda jaz jo cenim še veliko višje, ker menim, da bolj poznam njeno srce. Odpuščam Vam ostre besede. Zdaj je najbolje, da odidem in jezi svoji in Vaši mejo postavim. Prišel bo že tisti dan, da se lepše razumemo. Z Bogom! Bog te obvaruj, Rozalija!“

Šel je na to Mirko mirnega obraza in počasnih stopinj proti jezeru. Oče in Rozalija sta pa plašno

gledala za njim, kakor bi se bala, da se Mirku v glavi meša. Besede mu nista zinila v slovo.

„Zdaj je porušena pot k Savici,“ izpregovori fužinar.

„In menim tudi k oltarju!“ pristavi Rozalija.

„O, zakaj?“ pravi skrbni oče. „Mirko ima res nekaj slabosti svojega očeta na sebi; posebno tisto mrzloto, ki človeka bolj zbada kakor huda togota. Vendar srca nima toliko popačenega, da bi ti v njem ne mogla obuditi nežnih in prijaznih čustev. Odvzeti mu ne moreš, kar je podedoval po očetu; toda lahko ga boš poboljšala, kadar ga vzdržiš pri domu. Žal mi je, da sem proti njemu prehudo govoril. Pa kaj hočem, več let se že nisem razsrdil in star človek ne pretehtuje vseh besedi.“

„Ljubi oče, kaj govorite? Predobri ste, ako Mirku odpustite to razžalitev, in preostri, ako hočete izdati temu hinavcu mene, ki Vas nisem nikoli razžalila.“

„Ljuba hči, zadeve celega življenja ne smemo soditi in uravnati po občutkih enega trenutka. Kar je vaju pet let vezalo, se ne sme raztrgati v enem dnevu; pa tudi volje moje rajne ne smemo tako naenkrat zavreči. Kar je volila v smrtni uri, gotovo ni brez dobrega pomena.“

„Ne vem, kaj čem misliti in govoriti; moja glava je vsa zmešana od nasprotnih vplivov. Pojdiva v ladjo in domov! Doma pa čem premišljevati ves teden svojo prihodnost.“

„Ne misli toliko, ljuba hči; saj s samimi mislimi nič ne moreš popraviti. Tvoja dolga premišljevanja ti jemljejo samo mir in spanje. Jaz sem brez mnogih premislekov čakal, kar se je imelo zgoditi, in pričakal sem malo težav. Vse se bo zgodilo po božji volji, naj smo li mirni ali žalostni.“

„Pač rada bi se iznebila vseh skrbi; ali v tej zvezi se ne morem. Edina duša, v katero imam vse zaupanje, da mi pokaže pravo pot, ta je moj brat. Pišite ponj.“

Stopila sta v ladjo. Vajena brodnika sta ju veslala proti fužinam čez mirno vodo. Gospod se tužno vsede sred ladje in mirno zadremlje. Gospodična pa

je imela oči neprenehoma uprte v Mirkovo ladjo, ki je že daleč pred njimi bežala proti drugemu bregu; v očeh je deklici zaigrala marsikatera solzica, kakor posamezni bliski za prestano nevihto. —

Domu prispevši, se Mirko zapre v sobo, v kateri je bil prebival kot otrok; vrgel se je na divan in se je vtopil v globoko premišljevanje. Čez dolgo časa se mu iz oči utrne vroča, rekel bi, suha solzica. Mirko se kvišku vzpne, kakor bi bil spona pretrgal. Obraz se mu sprijazni, čelo razgubanči. Vzel je pero in je z nemirno roko napisal tole pisemce:

„Ljuba Rozalija! Srce premagujem, ko pišem te vrstice; saj me obhaja misel, da jih boš od sebe pahnila, kedar Ti pridejo v roke. Vzrok tega strahu je čudna omotica, ki je davi oblegla mojo pamet. Kar sem videl in govoril, zdijo se mi težke sanje, iz katerih sem se komaj predramil. Kako sem Tvojega očeta mogel razžaliti, komaj razumem. Poto-laži sivega očeta s svojimi krotkimi besedami. Neizrečeno mi je žal, da sem ga toliko užalil. Razžalil sem tudi Tebe; ne upam si odpuščanja prositi, ker prošnja sama morebiti nič ne opravi. Pa odpustila mi boš vendar; saj poznaš moje srce in moje slabosti. Ne morem se kesati, pa obhaja me nepretrpljiva sramota. Ne upam si stopiti pod milo nebo; zdi se mi, da me vse graja, vse zaničuje. Ta sramota me zopet žene iz dragega kraja, kjer so združene vse moje nade in želje. Kmalu se vrnem; medtem bo pa dobrotljivi čas zasul brezno, ki se je med nama vdrlo. Ohrani proti meni dobro srce, ne imej zavoljo mene strahu in težave. Kmalu, kmalu se vrnem, da s svati vred stopim pred Te. Sedaj pa ne morem dalj ostati. Z Bogom!

Tvoj Mirko.“

Ko je to pisemce spisal, je vzel puško in je šel v goro na lov. Hodil je čez trn in drn, čez rove in skalovje; v mraku je prišel domov brez plena, ves upehan in vznojen. Drugo jutro je zgodaj vstal in se je sam podal na jezero, ki ga je še pokrivala zorna megla. Veslal je k črni, viseči skali, Kuk imenovani,

ki svoj zob moli nad temno brezno; druga viseča skala je nanjo uprta in v široki poči med njima se valovi mečejo ob skrite stene, da se čuje čuden jek, kakor šum velike povodnji.

Pod to skalo, kjer je vsakega drugega groza počivati, ustavi Mirko ladjo in se vsede, pogled obračaje proti Triglavskemu snegu, ki se je bliščal skoz sivo meglo. Ko je pa solnce obsijalo jezero in se je megla vzdigovala, vesla Mirko svojo ladjo nazaj k svojemu vrtu. Doma vzame puško in prehaja brez spremljevalca in brez pokoja temni log. Ni mu bilo mar ogledati si družine, ki je za pridno delo hvale pričakovala. Mirko z nikomer ni govoril, nikogar ni poslušal; ni šel v hlev, kjer je pri polnih jaslih stala rejena živina, tudi v žitnico ne, kjer so bili predali polni lanskih in predlanskih pridelkov. Ves dan se je podil okrog in vendar še zvečer ni maral biti pri pokoju. Še pozno v noč se je videla luč v njegovi sobi; pa ni imel knjige v rokah, ampak po sobi je hodil, malo posedal in zopet z dolgimi koraki meril dvorano.

VI.

Tretji dan je Gregor, kakor mu je bilo ukazano, pripeljal lepega mladega konjiča. S srčnim veseljem ga je gospod ogledoval, zasedel in jahal okoli poljá, da se je upehal konj in on. Potem pa pokliče Mirko Gregorja, da sta računala od očetove smrti do zadnjega tedna. Nista se dolgo zamudila; računi so bili v redu in Mirko jih ni natanko pregledoval. Dohodkov je bilo vsako leto več in poprave, ki jih je Gregor vpeljal, so tudi za prihodnji čas obetale boljših pridelkov. Ukazal je gospod zboljšati plačo svoji družini in je Gregorju obljubil gotov del dohodkov, ako bo tako maren in zvest, kakor je bil.

Ko se hoče Gregor posloviti, mu veli Mirko sesti, da mu reši nekaj vprašanj, in ga opomni, naj govori čisto resnico brez strahu in hinavstva.

„Gospod,“ reče Gregor, „ni se mi še prigodilo, da bi me kdo bil opominjal govoriti resnico. Vsak, kdor me pozna, pričakuje iz mojih ust golo resnico.“

„Koliko let služiš v tem gradu?“

„Star sem sedaj devetinštirideset let in pri vas sem bil od sedmega leta. Najprej sem živino pasel, potem sem se naučil brati in pisati in sem služil pri raznih hišnih opravkih. Nekaj let potem, ko so Vaša mati umrli, so mi izročili gospod oskrbnništvo vsega gospodarstva.“

„Tedaj boš vedel kaj več povedati o moji materi?“

„Ne vem veliko iz njih življenja; gospa so bili več v Ljubljani kakor v gradu. Povedal pa bom vse, kar vem.“

„Bili so lepa, malo bolehnata gospa, navajena mestnega življenja in naš kraj jim ni kaj ugajal. Premoženja so v grad toliko prinesli, da so gospod mogli precej polja in gozda prikupiti. Bili so gospa milosrčni, da ljudje v naših krajih ne pomnijo tako dobre gospe. Vsak dan so revežem delili kruha in tudi denarjev; bilo je pa tudi beračev vedno polno pred durmi; pritepali so se od vseh krajev in obdarovano je bilo tudi mnogo nepotrebnih. To gospodu ni bilo po volji; berači so se tudi precej razkropili, kakor so zagledali gospoda. Bili so gospa krotki, morebiti celo prekrotki; vsakega so posvarili samo s krotko besedo; taki besedi pa ljudje niso vajeni ubogati. Zavoljo tega so se gospod večkrat na gospo srdili, meneč, da gospa dajejo delavcem potuhe. Ker je gospe, ki so bili vajeni samo mestnega življenja, kmalu dolgčas postalo v tem gradu, so jeli bolehati in ostri zrak je bolezen množil. Ozdravili bi se morebiti, ko bi na zimo hodili v mesto; pa rajnki gospod se od gospe niso mogli ločiti. Grada tudi niso smeli zapustiti, ker niso hoteli za ta čas plačevati dragega oskrbnika.“

„Zraven tega pa gospod niso verovali v zdravniško umetnost; sami niso nikdar bili bolni, zato tudi do gospe niso pustili zdravnika, akoravno so gospa to tolikokrat želeli. Ker so pa nazadnje gospod malokdaj zapustili meje svojega posestva in so se večjidel samo z delavci pogovarjali, ki so jim malokatero reč napravili po volji, so se navadili

osornega in trdega govorjenja in bolj neprijaznega obnašanja proti vsem ljudem. Niti proti gospé niso bili dobre volje, in gospa so morali slišati marsikatero besedo, ki jih je močno užalila. Bili so pa gospa tudi tako milega srca, da so jokali dolgo časa zavaljo reči, za katero bi se kdo drugi niti zmenil ne bil. Reči pa moram, da so gospod iz srca ljubili svojo gospo; po gospejni smrti niso bili več veseli in nihče ni videl več smeha na njihovih ustnicah.“

„Si li že kaj povprašal po podobi rajnke matere?“

„Mislil sem, da je pri fužinskem gospodu. Pa kdo bi jo bil tja prinesel? Drugje bo podoba; kje, pa ne vem povedati; v gradu vem, da je ni.“

„Tedad ne bom nikoli videl njene podobe. Spomina na nesrečno mater si nikakor ne morem izbiti iz glave. V Benetke pojdem; tam pri teti bom izvedel kaj več; videl bom vsaj materino sestro. Ne vem kaj, da mi ravno te dni vedno stoji pred očmi podoba neznane matere. Davi, ko sem veslal h Kuku, se mi je celo zdelo, kakor bi me klical neki ženski glas v dno jezera... Groza me je izpreletela. — Jutri zgodaj, Gregor, mi pripravi, kar je potrebno za dolgo pot; ne vem, kdaj pridem nazaj, v treh mesecih ali šele drugo pomlad. Medtem pa skrbi za hišo; oddaj Rozaliji pismo, ki ga najdeš v mali sobi. Pisati mi ni treba, ker moja pot je nestanovitna. Kar bi imelo do mene pisem priti, naj vsa tukaj čakajo, da se vrnem!“

„Kar ste ukazali, gospod, bo precej pripravljeno. Pa ne zamerite, ako Vas nekaj vprašam koj nocoj, ker jutri odidete... Naši ljudje se pripravljajo za praznike Vaše ženitve; kdaj bo nam ta sreča?“

„Ako kdo kaj takega vpraša, povej mu, da sam ne vem.“

„Čudno se zdi ljudem, da ste že več let zaročeni in da brez vzroka poroko odlašate.“

„To je dobro, ako se ljudem kaka reč čudna zdi. Imajo vsaj kaj govoriti, uganjevat in izmišljevati,“ odgovori Mirko s posmehom.

„Kako neki me sodijo vaši ljudje?“

„Ne vem kaj reči!“ odgovori zviti oskrbnik, „proti meni Vas nihče ni grajal, in kako bi Vas mogel! Vašo nevesto pa tudi vsi najlepše sodijo; srečni bi bili, ko bi dobili tako gospodinjo.“

„Čudni ljudje ste, brez srca in blagodušnosti; dober gospodar, dobra gospodinja vam je najvišja želja! Pač malo imate potreb. Kar gre nad njivo in kravo, vam je neumljivo, in kar vam je neumljivo, se vam zdi neumno.“

„Taki smo, gospod! Vse sodimo po svojem in mislimo kakor naši očaki. Vendar ob tem nimamo težav, uživamo sladko spanje in pokojno starost. Vam, gospod, ne zamerite, se pa na obrazu pozna, da veliko mislite in da Vam premišljevanje ne pri- naša mnogo sladkosti.“

„Meniš?“ vpraša Mirko počasi in pogleda Gregorja, kakor bi se čutil zadetega.

„Tako menim po svoji hlapčevski pameti in menim, da sem jaz, hlapec Gregor, bolj vesel nego gospod Mirko.“

„Mar je veselje najvišje, kar doleti človeka?“

„Pač mora biti! Saj se vsi ogiblremo trpljenja in se trudimo samo za to, da bi enkrat bili veseli. — Dve nevesti imam in ne vem, katero bi vzel.“

„Menda se ti tako godi kakor tistemu osličku, ki je lakote umiral med enakima šopoma sena, ker ni vedel, katerega bi ugriznil.“

„Ne, ne, gospod! Razloček je kaj velik! Prva nevesta je bogata, toda daleč od tod; ako jo vzamem, moram pustiti Vašo službo. Druga je blizu gradu, pa nima več kakor hišico, vrt in dve njivici; zraven te neveste bi lahko opravljal službo v Vašem gradu.“

„Katera ti je ljubša?“

„Ta mi je ljubša, ker je pri gradu.“

„Ako ti je ljubša, jo vzemi; toda s temi besedami te ne silim nikamor. Pripravno mi je pa bolj, ako ostaneš pri gradu.“

„Tedaj bom vzel sosedno. Pa prosil bi Vas še nekaj. Vaš rajnki gospod oče so mi večkrat svetovali, naj se ženim, in so mi obljubili kakor za doto

senožet v Ukanci. Štirideset let sem že pri Vas ... Ali bi hoteli izpolniti očetovo obljubo?"

„Moj oče niso zemlje oddajali. Njihov zgled moram posnemati.“

„Vam se ne bo poznalo, ako jo oddaste, zelo je oddaljena in prav malo nese dobička; meni bi pa veliko pomagala.“

„Hočem premisliti, saj se ne ženiš koj jutri!“

„Res, res; pa v nedeljo moram nevestama odgovoriti. Sosedna me brez senožeti ne vzame. Ako ono vzamem, moram pa službo pustiti. Sam ne vem, kaj bi storil.“

„Pa imej senožet, ako že mora biti.“

„Prav iz srca se zahvalim, gospod, za ta dar; samo še darilno pismo bi prosil iz Vaših rok!“

„Nesramnež! Ne zaupaš moji besedi?“

„Jaz pač zaupam, gospod; ali moja nevesta morebiti ne zaupa. Ako tej ne ustrežem, izgubim morebiti obe.“

„Prinesi tedaj, kar je treba, da te odpravim.“

Globoko se Gregor prikloni in urno prinese pero in papir. Mirko je pisal in mrmral: „Pač čudno znamenje, da je prvo, kar pišem v zadevi svojega gradu, oddajalno pismo. — Ná pismo, na ženitovanje me pa ne vabi ...“

Z lepimi besedami se je Gregor zahvalil. —

Ko je zorilo drugo jutro, je jezdil Mirko iz svojega grada. Na mostu pred jezerom je še enkrat ustavil konja, pogledal je nazaj na prijazna okna svojega grada, na jezero, z gosto jutranjo meglo zakrito, na črno zeleno predgorje in je poslal zadnji pozdrav devici, ki spi v gradiču pod strmo goró. Tisoč sanjarskih željá je poslal proti fužini. Obrisal si je solzne oči, izpodbodel konja in odbežal v naglem diru, da se je cesta za njim kadila.

Zapustil je tesno dolino, podal se je na proste ravnine, na prostrano šumno morje, da bi odpodil oblak, ki se mu je vlegel na srce. Pa vse krasote spomladi, vse veselice velikih mest in mikavnosti silnega morja ga niso ozdravile. Vedno mu je bil živ spomin na devico pod Triglavom! Podila ga je sila

popotovanja po Nemškem, Francoskem in po lepi Italiji. Nikjer se ni dolgo mudil, le v Benetkah ga je teta mogla obdržati nekaj tednov. Stal je na zvoniku sv. Marka; zapazil je na polnočni strani daljnega sivega obnebja modro škrbinasto goro. Spoznalo je bistro oko podobo Triglava! Mirku se čelo omrači, nevzdržljiva moč se polasti srca.

Malo dni je preteklo in domotožnost je Mirka prignala k podnožju domačega Triglava.

Cvetela je druga pomlad, ko Mirko zopet vidi svoj grad na Vrtovini. Izpremembe ni zapazil nikjer, samo nekaj pisem ga je čakalo na mizi. Prvo, ki ga je v roko vzel in poljubil — je bilo od gospodične Rozalije:

„Ljubi Mirko! Ko bereš to pismo, sem dalje od Tebe, kakor sem kdaj bila. Jaz sem, ne ustraši se, v Velesovem v samostanu, in to pismo je zadnje, ki Ti ga pišem. Vem, da je Tvoj duh trden in močan, tedaj Ti smem vse naravnost povedati. Pa bil si od mene tudi resnice navajen; ljubil si me zavoljo nje in me morebiti še ljubiš, ko bereš te vrstice.

„Ljubezen, čudna beseda! Kolikokrat sem jo premišljevala! Učil si me vsako reč do dna premisliti in presoditi in po Tebi sem se naučila v vsaki reči videti oholost in praznoto. Koliko juter sem samotno sedevala pri nesrečnem uljnjaku ali pa sem, dolgo v noči pri oknu sloné, v zlatih zvezdah hotela brati najino usodo. Ko si Ti v družbi lahko-miselnih tovarišev in priliznjenih prijateljic, veselja pijan, mene pozabljal: takrat sem gorečega srca premišljevala najino ljubezen. Misel na ljubezen me je krepčala. A spoznala sem nazadnje, da je ta ljubezen bila le sanje. Koliko sem jokala, ko sem morala videti, da so skromne želje mladosti, vsi upi najine sreče le zapeljive lučice, ki mene in Tebe hočejo v brezno zapeljati! Kar mi je nekdaj bilo tako radostno, misel na najin zakon, stopilo mi je pred oči kakor nočna pošast.

„Ljubezen mi je postala gorje! Pa ne bom Te spominjala na zakon. Ta beseda Te tudi poprej

ni razveselila; zatemnilo se Ti je čelo, utihnil si, zamislil si se v misli prej ko ne malo prijetne. Smeh Ti je postal kratek in prisiljen in lovil si besede, da bi zakril notranje skrbi. In kadar sem pogledala v Tvoje temne, neizpremenljive oči, obrnil si jih proč, da bi v njih ne zapazila Tvoje laži.

„Ni mi več mar, prilizovati se in rečem čisto resnico: zvesto sem verovala v Tvojo ljubezen, ali s tužnim srcem sem morala dvomiti o Tvoji odkritosrčnosti. Da bi mene ne vznemiril, si mi prikrival svoje skrbi, morebiti smem reči: svoj obup. Pa zapazil nisi v meni tega dvoma; kajti blesk ljubezni Te je slepil. Pa ne kesaj se sedaj, ker se poprej nisi nikoli! Čudna usoda je najini srci zvezala — mislila sva, na vekomaj! Zvezala je naju za malo časa, da sva okusila najlepšo radost, na tem svetu duši podeljeno; zdaj pa je neusmiljeno postavila med naju široko morje, na katerem se najine želje ne morejo več srečati. Tako je moralo priti. Od toliko lepih upov, od toliko dušnih sladkosti je ostal sam spomin, ki mi bo obujal še mnogotero solzo in tudi tolažbo.

„Nepozabljive mi bodo ostale tiste kratko odmerjene ure najinih pogovorov. Ah, da bi se bila večkrat videla! Drugače bi bilo morebiti! S tisto oblastjo, ki sem jo imela nad Tvojim srcem, bi Te bila preobrnila, bila bi razkropila Tvojo tugo in pomladila Tvoje srce... Pa čemu bi Te preobračala? Morebiti bi Te potem ne ljubila! Tak, kakršen si bil, s svojim značajem, dobrim in slabim, živa zastavica, bil si mi ljub, neizrečeno ljub. Tvoje temno oko se ni prijazno lesketalo, Tvoja usta so se malokdaj nasmehnila; vendar je bilo v Tebi neko moštvo, da se Ti je moral podvreči, kdor je občutil to nepopisljivo moč. Občutila sem Tvoj gospodujoči duh, gledati sem menila v Tvoje globoko srce in vnelo se je v meni nepremagljivo nagnjenje. Kedar sem sedela zraven Tebe, sem najraje molčala; v Tebe pogled upiraje, sem menila, da se v mene preseljuje Tvoje srce, Tvoje čutenje in Tvoja vzvišenost. Rasla je v meni lju-

bezen in z njo vrednost Tvojega imena. Pa čez mero je rasla! Zdela sem se proti Tebi preponižna, Tebe nevredna. Bala sem se, da bi tudi Ti ne spoznal moje nevrednosti in me nehal ljubiti. Zdeti se mi je jelo, da ljubezen do mene je le Tvoja slabost. Tako krepak duh, kakor je Tvoj, pa slabosti kmalu otrese!

„Pa tudi Tvojo slabost sem ljubila. Tvojo neustrašeno srčnost in predrznost, ker je bila silna, nepremagljiva, Tebe vredna; a tresla sem se pred njo. Jaz, slaba devica, ne smem biti takega moža nevesta! Čujem od Tvoje rajnke matere, da je umrla od žalosti, ker ni bila prilična svojemu možu, in bilo je v pomenljivi uri, ko me je prešinila misel, da utegnem postati podobna Tvoji materi. Ne zameri, ako Ti pred oči stavim spomin rajnke matere; saj živim bolj za mrtve kakor za žive. Živela sem kdaj za Te, edino za Te in tako sem se navzela Tvoje ljubezni, da bi mi bilo nemogoče drugega ljubiti. Zdaj je pokopana tudi ta ljubezen. Ti pa še živiš, toda brez mene; misliti na to še vedno moram in bati se za Te. Kar imam želja na tem svetu, vse se strinjajo v gorečo prošnjo, da bi bolj srečen bil brez mene, kakor si hotel biti z mano. Za vso nekdanjo ljubezen, za vse solze, ki sem jih za Te lila, Te pa prosim samo to: ne sodi me slabo, ne zaničuj me! Rozalija.“

To pismo je Mirka skoraj omamilo. Razdrto se mu je zdelo vse življenje in obupan se je vrgel na divan. Pa brleča lučica nade je zasvetila nad vihar-nim morjem obupa; za njo je Mirko plaval.

„Rozalija se morebiti še ni zavezala! Moja navzočnost, moja beseda mi nazaj pridobi njeno srce!“ Ta nada je Mirku vdihnila novo moč. Čez malo ur je bil zopet na konju; odjahal je v Velesovo. —

Velesovo, kraj otožnega spomina! Bil sem enkrat tamkaj, gledal sem prijazno ledino in zeleni, gosti log, ki jo obkrožuje. Hodil sem po prostornem poslopju, ki zdaj razpada, nekdanj pa je bilo hiša miru in pobožnosti. Videl sem lepo, visoko cerkev z umet-

niškimi slikami, srce se mi je vtopilo v starinsko dobo in polastila se ga je otožna želja po miru in oddaljenosti od nehvaležnega hrupa.

Milo me je ganilo to mesto, ko sem mimo samo potoval. Kake misli so pa navdajale Mirka, ko je ugledal ozidje, v katerem biva njegova Rozalija!

Lepoglasno so odmevali zvonovi samostanske cerkve od zelenih goric. Množica praznično oblečenih je vrela v cerkev; pridruži se jim Mirko in stopi v ozidje, okrašeno in lepo razsvetljeno.

„Devico bodo oblekli v nunsko obleko,“ so šepetali ljudje med seboj! Katero, od kod, tega nihče ni vedel izmed radovedne množice. Mirka pa so zbodle te besede kakor meč; sedel je ves obnemogel v klopi blizu vrat in je z nestrpnim srcem čakal duhovnega opravila.

Odpro se stranska vrata pri oltarju in vstopi belo oblečena deklica. V črnih gostih laseh je bil vpleten cvetlični venec. Lepa lica so bila bleda, oči mirne in jasne, rast je bila angeljem podobna — in tako krasno telo se hoče svetu odpovedati!... Bila je Rozalija.

Zapazivši jo, plane Mirko iz klopi, predere vrsto klečečih in se ustavi blizu oltarja, pred katerega je bila Rozalija pokleknila. Videl je sveti obred, čul je iz Rozalijinih ust glasno prisego pokorščine in devišтва. Skoraj omotile so ga njene besede; obraz je izpremenil in sapa mu je zastajala.

Vdano in mirno je devica stopila od oltarja proti samostanskim vratom; gredé je obrnila svoje mile oči doli po cerkvi. Srečal je njen pogled Mirkove oči. Pogledala mu je v oči s pogledom, pomena polnim; lahka rdečica je zaigrala na njenih licih in ustnice so se ji zganile, kakor bi nekaj šepetala.

En sam kratek pogled, in zaprte so samostanske duri, ki jo ločijo od Mirka za vse dolgo življenje. Presunil je Mirka ta pogled, srce mu je bilo v prsih, kakor bi se hotelo razleteti; želel je, da bi se cerkveni obok nanj zgrudil in ga zdrobil. Ni mu bilo moč dalje ostati na svetem kraju; pobegnil je med množico, ki se mu je naglo umikala, kakor bi se ga

bala dotakniti. Ko pa stopi čez cerkveni prag, globoko vzdihne, kakor jetnik, ki je rešen iz mnogoletnega zapora.

VII.

V jasni, zdravi prirodi se mu je zvedrilo čelo in duh je mogel zopet prosto premišljevati. Mislil je na zadnji pogled nune Rozalije, kako je bil miren in svet, kako vdan. Mislil je: res, slaba ženska je prelomila nesrečne sponse, a on, čvrst možak, z neoslabele močjo, bi ne mogel podreti ovir, ki ga ločijo od boljše sreče?

Ta misel se mu je zdela blaga luč, ki ga je razsvetila, da spozna in se zave, v koliko brezno je zabredel. Pred oči so mu stopili vsi dnevi mladega življenja, goljufani upi in njegove zmedene modrije, ki jih je zdaj spoznal, da so prazne in zapeljive. Kesal se je prvič v življenju in to kesanje ga je potolažilo; pomladilo mu je dušo. Tolažilna misel mu je ostala v srcu, da je še mlad, da se še more zanašati na svoje moči in popraviti zmote in zamude.

Sklenil je začeti novo življenje: življenje koristne delavnosti; nova ljubezen ga bo vodila: ljubezen do domovine, do zanemarjenih bratov, ki se jih do zdaj ni bil spomnil. Čas bo pomagal z dobrotljivo močjo celiti rano in lajšati spomin na pretekle dni. Vrnil se bo na svoj grad in ga ne bo zapustil do smrti; tam bo rabil svojo učenost v prid gospodarstva. V pokoju se bo izprehajal okrog polja, prevaževal se bo po jezeru in mirno bo spal brez težkih sanj. Nekoristne tuge prost, bo dočakal starost med poštenimi ljudmi v lepi naravi, ki ga bo vsako leto bogato obdarovala. V srcu ne bo več nosil nevarne ljubezni do ženske, ne bo mislil na zakon, temveč ljubil bo prebivalce svojega kraja, ki žive zanemarjeni v brezmiselnem pokoju. Učil jih bo zboljševati gospodarstvo, razlagal in razkazoval jim bo koristne iznajdbe v obrtniji in naravi; učil jih bo pravice in jih vabil v moškem naziranju ter jih pripeljal do zavesti o človeški vrednosti. Največje veselje mu bo uspeh naukov, kadar ga bodo seljani posnemali v

telesnem in dušnem napredku. Kar je do zdaj škodoval s praznim modrovanjem in brezdelavnim popotovanjem, to bo zdaj popravil stokrat; izbrisal bo iz spomina vsak dan, ki ga ni obrnil človeštvu v korist.

Še tisti dan je Mirko jezdil skozi Štenge, ki se med strmimi gorami skoraj dve uri vlečejo ob šumeči Savi. Prvič v življenju se je v njih bolj natanko ozrl okoli sebe. Z nekim dopadenjem je gledal globoke prepade, gosto lesovje in štrleče skale, ki so cesto ožile in skoro zapirale; vesel je bil, da ga od sveta loči tako dolga, tako strašna soteska.

Ko pa pride v Bohinjsko dolino, najde soparen, zagaten dan. Solnce je zašlo s temnordečim žarom in črni oblaki so se v debelih plasteh kopičili nad dolino, ki se je v večerni mrak zavijala. Migljajoča brisavica, oznanilka gromonosne nevihte, je semtertje kalila jezero z malimi valovi in je šumljala v bukovju ob bregu, kakor bi vsem stvarjem oznanjevala žugajočo nevarnost. Snežniki, v prostranem krogu okoli jezera postavljeni, so zakrivali bele glave v neprezorno črnobo; redko jo razsvetljuje svit krvavega daljnega bliska. Tako preobokana z oblaki je bila večerna stran jezera; na jugu in jutru je vstajala bleda luna in je posijala v soparno, megleno dolino. Mirko se ni oziral na grozeče prikazni, ampak je, v dolgo premišljevanje vtopljen, s svojim duhom bil še skoraj v Velesovem. Konj je počasi stopal s pobešeno glavo, kakor da bi gospoda ne hotel motiti.

Preden je pričakoval, zagleda gospod prijazna okna svojega gradiča.

Ko pa pride Mirko k mostu pod jezerom, čuje iz grada glasno godbo, ples in ukanje. Predenj stopita praznično oblečena možaka z venci v rokah in ga povabita z mnogimi prikloni in pijanimi besedami na ženitev oskrbnika Gregorja. —

Za gospoda, ki je bil ravno izgubil svojo nevesto, ni bilo hujega občutka, kakor slišati tako povabilo. To je bilo zanj neusmiljena ironija. Zaboli ga v srce, a rdečica strašne jeze mu šine v obraz.

S silno besedo zagrmí nad možema: „Potepena človeka! Kdo vaju je podkupil, da me tako dražita! Poberita se iz mojega grada, daleč proč, da ne bom čul vašega šundra. Ženin pa naj precej pred me pride in z nikomur nocoj ne bo plesal kakor z mano!“

Osupla in molče se vrneta moža v grad, da prineseta neprijetno zapoved; gospod pa je divjal v svojem jadu, barvo je izpreminjal in tresel se je po životu. Naglo so se godci in plesalci ukradli skozi zadnja vrata, Gregor se je pa malo streznil od veselja in vina. Pohlevno stopi pred gospoda, ne upa si besede izpregovoriti.

Mirko zarohni nad njim: „Kdo vam je dovolil ves grad prevračati?“

„Ne zamerite, gospod,“ Gregor plaho odgovori; „nismo mislili, da se tako kmalu vrnete, in smo se skusili malo zasukati v spodnji hiši; razžaliti Vas nismo hoteli.“

Na to Mirko: „Kadar jaz žalujem, se ne sme veseliti moja družina!“

„Malo smo zaukali, gospod. Na Vaše povelje je pa zopet vse tiho.“

„Prav tako,“ odgovori Mirko z mrzlim posmehom. „Da boš pa bolje pomnil dan svoje neveste, boš z mano veslal na jezero! Jaz se moram ohladiti na burnih, hladnih valovih; v sobi je pretesno, prevroče.“

„Gospod, v takem vremenu ne najdete človeka, ki bi se upal na jezero. Poglejte nad sabo oblake!“

„Ako se jaz upam, lahko greš tudi ti na valove, ki si vina sit in srečen. Tebe je mar manj škoda, kakor mene — ako plavati ne znaš!“

„Plavati znam, gospod, tako dobro kakor Vi; toda v viharju, ki zdaj preti, nama bo plavanje malo koristilo.“

„Zajčja duša, da se bojiš take mlake! Meniš li, da naju hočem končati?“

„To groze polno planjavo, ki jo mlako imenujete, dobro poznam; in vem, da je vsako pomlad mrliča požrla. Letos ga še ni, pa bojim se; danes ga terja. Jaz iti ne morem.“

„Jaz pa moram iti; nobena sila me ne udrži. Ako ti nočeš, tudi prav; vesla bo drug vzel v roke in drug tudi tvoje račune. Ti pa pojdi z brhko nevesto daleč proč od jezera, da boš na suhem umrl!“

„Če tako ukažete, gospod, moram iti. Toda resnica je, raje pišem oporoko, kakor z Vami veslam.“

„Si mar hočeš izgovoriti, koliko naj pošljejo — za tabo?“

„To se tako reče! Kakor sem sicer neustrašen na jezeru, danes se bojim močno, bojim iz neumljivega vzroka.“

„Urno, urno, podvizaj se!“

Tresel se je Gregor, ko je stopil v ladjo. Mirko je pred se zrl v črno globočino. Togota se mu še ni bila podela; besedice ni izpregovoril in Gregorja je pustil voziti, kjer je hotel. Gregor je čolnič dolgo časa vodil ob kraju zraven bukovega loga. Pod njim so valovi metali in oplakovali belo okroglo kamenje; bliski pa so se utrinjali na penah, plesajočih po šumnih valovih. Bolj v daljavi so se sivi valovi komaj razlikovali od mraka, ki je rasel pod črnimi oblaki.

Plaho se je Gregor oziral okrog. Mirku je pa prizor bil le krasota silne narave.

„Glej,“ zakliče Mirko, „tam moli črni Kuk svoje viseče stene iz valov! Pelji me do njega! Tam sem podnevi užil toliko mirnih ur, te izpodrezane skale so me vedno k sebi vlekly s čarobno močjo. Naj jih obiščem tudi nocoj v stari prijaznosti. Tam v zatišju med skalami naju tudi valovi ne bodo motili in imela bova priložnost, občudovati veličastno silo viharja in nevihte.“

„Gospod, h Kuku se tudi podnevi ne upam veslati; da bi pa zdaj v mraku in pred hudo uro tja veslal, raji tukaj poginem!“

„Ne plaši se brez vzroka! Saj sem tudi jaz na ladji in nočem se končati,“ reče Mirko bolj mehko.

„Ne bojim se brez vzroka. Nikomur ga nisem povedal in tudi Vam bi ga ne, ako bi ne bil v smrtni sili.“

„Govori, časa imaš dovolj do smrti.“

In govoril je Gregor takole: „Moram Vam, sam Bog me je prisilil, danes prvič odkritosrčno govoriti. Tu pod Kukom v tisti globoki poči, pred katero ste tolikokrat ladjo ustavljali, leži potopljena podoba Vaše matere in jaz sem bil tisti nesrečnež, ki sem jo potopil.“

„Ah, ti si mogel biti tako hudoben, nesrečni človek!... Vozi, naglo vozi proti Kuku; vsaj enkrat moram videti, da sem blizu podobe svoje matere.“

„Gospod, jaz nikakor ne vozim.“

„Bom pa jaz! Sedi na moj prostor.“

„Tudi Vi ne boste!“ odgovori Gregor strastno in pri tej priči zapodi vesli med valove, da se več nista prikazali zraven ladje. „Vihar, gospod, je zdaj najin gospodar! Z veslom ali brez njega se mu ustaviti ne moreva. Čujete li, kako tuli čez pečevje v Ukanci? V četrť ure bo vihar zajel najino barko in potem gorje nama!“

„Tedad imaš živeti še četrťinko ure! Rabi te kratke trenutke in povej, kar imaš na srcu.“

Gregor nadaljuje: „Kmalu po Vašem rojstvu so gospod, iz katerega vzroka, ne vem, Vašo milo mater začeli sovražiti in jo trpinčiti z dušnimi mukami. Vedno hudo so gospod govorili proti družini, vendar proti gospe niso govorili samo hudo in trdosrčno, ampak odurno in s takim izrazom, da so gospo morali neusmiljeno razžaliti. Jaz sem moral biti skoraj vselej navzoč in velikokrat so me gospod nalašč poklicali, da sem bil priča nečloveškega žaljenja.

„Od same žalosti so gospa večkrat zboleli; takrat jim gospod niso ne zdravnika ne zdravil poiskali, ampak so jih pustili brez pomoči. Ko so po neki hudi bolezni začeli nekako okrevati, me pokličejo en popoldne Vaš rajnki oče in mi reko s stene sneti podobo Vaše matere, ki je visela zraven očetove, njeni postelji nasproti. Rekli so mi te besede: „Moja mila ženica se hoče od mene in življenja ločiti, nje koščice bodo kmalu prenesene na pokopališče. Meni žalost ne bo pripustila dalj gledati njene podobe; nesi jo v jezero, da se potopi za večni čas.“

„Upiral sem se; gospod pa so strahovito nad mano zarjuli in so me žugali iz službe spoditi, ako ne storim po njih volji. Moral sem vzeti podobo in ž njo iti na ladjo. Gospod so skozi okno za mano gledali in jaz sem veslal h Kuku. Tam sem podobo samo k skali pristavil, da bi jo ponoči rešil; pa kmalu potem je nastal vihar in je podobo potegnil v globočino. Ko se vrnem z ladjo v grad, so bili gospa že umrli. Končali so življenje, polno trpljenja. Gospod od tiste noči niso jokali, niso ust na smeh zategnili, niso vprašali po rajnki gospe, bali so se jezero pogledati; postopali so samotno po polju in posedali v grmovju za skalo na Vam dobro znani klopi, odkoder se ni videlo nikamor kakor v modro nebo. — Molčal sem do danes o tem dogodku proti vsem ljudem, ker so me gospod bogato obdarili, akoravno so bili sicer čez mero varčni.“

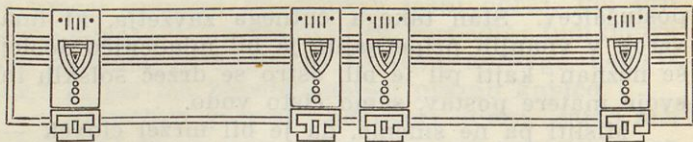
„Tedaj sem se zmotil v vseh ljudeh, zmotil se tudi v tebi!“ vzklikne Mirko.

„Preveč sem bil pokoren in zdaj me grize vest. Glejte, kako visi nad mano črn oblak, ki se je izmed drugih utrgal in se niža, da bi me končal!“

Mirko se je ozrl na žugajoče, viseče oblake in je plašč tesneje ovil okoli telesa, kakor v mrzlici. Bleda luna je še razsvetljevala z motno lučjo nemirno jezero; pa v hipu jo zakrije naval debelo nagromadenih oblakov in grozna neprodorna tema je nastala nad šumečimi valovi.

Temno je postalo tudi v Mirkovem srcu. Izgubili so se sklepi in nameni današnjega jutra in oblegle so ga vse tuge in zmote kratkega življenja; vrgel se je na dno ladje in je med vročimi solzami mrmral molitev proti nebu. Prosil je Boga, naj vzame k sebi življenje, ki je tako razdejano, naj konča bolečine, ki jih on več nositi ne more.

Komaj je izgovoril kratko molitev, kar preneha soparna brisavica na jezeru; v skalovju na levem bregu se je čulo mogočno šumenje viharja bliže in bliže. En trenutek — in švignil je blisk iz utrganega oblaka skozi črno temo na ladjo, vihar je zavil valove in ladjo v vrtinec. Spremljan od gromov in

Skušnjave in izkušnje.

(1865.)*

I.

V vaško krčmo, ki stoji ob cesti med Novim Mestom in Bledom, stopi mladenič lepe postave in dvajset let star. Njegova noša sploh razodeva čednega dijaka; obličje brez madeža, prijetno, vendar navadno, bi ugajalo marsikateri mladi ali stari gospodični.

Kraj, kjer se začenja naša povest, ni prav nič imeniten; krčma slovi samo v bližnji okolici zavoljo dobrega in dragega vina. Krčmarica nima moža, ker ji je že umrl; ima pa dokaj premoženja in zalo hčerko edinico. Ta hčerka ima snubačev na vse prste; je izbirična kakor vsa dekleta, ki imajo lepo kožo in še lepše premoženje... Pa pustimo dekle!

Mladenič je prišel iz južnih krajev naše domovine; ker je hodil peš in na solncu, je bil močno truden in žejen. Osmo šolo je bil s častjo premagal in ni mu bilo več prepovedano v krčmo hoditi in vino piti; pil je tedaj vino, ki ga doslej ni bil vajen, pil je tudi po večerji črno kavo, ki je celo nič ni bil navajen; ko je po kavi pil hladno studenčnico, je prepozno spoznal, da je vino močno.

Novi kraji, dobro vino, močna kava in nenavadna hoja je njegovo čutje nekako povzdignila; možgani so bili polni domišljije, oči bolj jasne in usta so bila pripravljena veliko govoriti, ko bi imela

* „Skušnjave in skušnje. Spisal dr. I. Mencinger.“ Slovenski Glasnik, XI. zvezek, 1865. Str. 138 idd.

poslušalcev. Stan takega čutnega zavzetja, ki ima vzrok v vnanjih pripetljajih, je bil mladeniču doslej še neznan; kajti pil je bil, ostro se držeč šolskih in svoje matere postav, samo čisto vodo.

Misliti pa ne smemo, da je bil mrzel človek — vodopivec. Dokajkrat je bil pijan notranjega navdušenja tako močno, da je svojo gorečnost celo v pesmi izlival; vzrok temu so bile mile oči neke zale ljubljanske gospodične. Spomin na te mile oči se mu je tudi nocoj živo obudil v vneti domišljiji, ko se je podal v spalnico v hladno sobo v zgornjici. Urno se zagrebe v postelj in upihne luč; pa ko je ugasnila lojena luč, vname se mu še bolj živa luč v — možganih.

Nepokoj se je polastil njegovega duha in čudna sila ga je gnala, da še nocoj zloži sonet. Nekaj težka je bila glava; vendar se je združilo dokaj stihov in naš mladenič vstane iz postelje, da bi jih naglo zapisal. Dobra večerna pesem se namreč ne sme zapisati šele drugo jutro; človek jo utegne pozabiti in dobre misli ne pridejo kadarkoli; ako ponoči pesnik celo umre, je pesem izgubljena za narod!

Pravi pesnik je nadalje vedno nesrečen. Mladenič ni mogel najti tistega navadnega netila, ki se veli klinček, šibica, mašnica, žveplenka, vžigalica itd. Ker luči ni mogel prižgati ne pri svoji goreči domišljiji, ne pri luni, ki je tako radovedno v sobo gledala s polnim obrazom, in ker bi bila velika pregreha nad pesništvom, ako bi zopet legel v postelj, je moral iti drugam luči iskat. Čul je zraven svoje sobe dva moška glasova in trkanje s kozarci. Iz tega je sodil, da so tam ljudje, ki imajo luč. Po skrbnem tavanju je našel kljuko, potrkal je in stopil v dobro zakajeno sobo pred dva mlada moža, ki sta imela oba vkup okoli šestdeset let.

„Ne zamerita, gospoda,“ izpregovori mladenič pogumno, „ob svečavo so me dejali; omikan človek pa ne more biti brez svetlobe.“

Eden nagovorjenih gospodov je bil od duri obrnjen proti oknu in ni mogel mladeniča pogledati, ker si je ravno prižigal dolgo turško lulo; drugi pa, ki

je precej razumel mladeničev jasni obraz, mu prijazno odgovori: „Ne tako hitro, gospodič; tudi midva sva omikana in imava tu še nekaj boljšega, nego je luč,“ in pri teh besedah natoči prazno kupico.

„Zahvalim, gospod,“ odgovori dijak; „samo luči iščem, rad bi se sicer radoval vajinih pogovorov, pa moram še nekaj malega zapisati in jutri zarana odrediti.“

Drugi gospod, imenujmo ga Martina, je bil med tem lulo zapalil; ko zapodi velik oblak preko mize, presodno pogleda mladeniča in ker mu je ravno dolčas prihajal, mu ponudi stol in ga s šaljivo resnobo nagovori: „Svetlobe tedaj iščete, svetlobe v takem času in še pisati hočete! Nevaren človek ste ali pa ste sami v nevarnosti. Moram Vas nekoliko tukaj udržati. Nagnite kozarec in če pušite, nate dobrih smodk.“

„Lepa hvala, gospod! Ne kadim; popolnoma sem se odvadil.“

„Potem ste posebno nevaren človek; zakaj ste se odvadili?“

„Preveč časa se potрати s kajo in časa je vedno škoda.“

„S čim si tedaj krajšate ure počitka in preje-njevanja?“

„Ne zamerite, gospod, če naravnost povem: pesmi izmišljujem.“

„Potem pa niste tako nevaren človek, ako pesmi kujete samo v delopustnih urah.“

„Ne samo v teh urah! Pesmi so mi odtrgale že dokaj spanja.“

„Menim, da namerjate tudi nocoj kako pesem poslati med Slovence?“

„Ne ravno med Slovence, toda vendar nekam.“

„Tedaj imate nekje nežno dušo, ki se posebno peča z Vašimi umotvori?“

„Gospod, Vi mi greste za kožo. Tako naglo ne smem odkriti srčnih skrivnosti.“

„Veseli me, da se seznanim s pesnikom in mladeničem, ki nosi ljubezen v nedriju. Sovražnik sem sicer vseh pesmi, odkar sem sam pesmarijo popustil.

Tudi goreča mladeniška ljubezen me je minula; vendar lep spomin me veseli. Ste li že dali kaj tiskati?"

„Naganjali so me prijatelji; pa samo eno pesem sem lani dal natisniti brez imena.“

„Brezimnih pesnikov ne berem; Vaše pesmi bom pa bral, samo povejte mi svoje prihodnje ime.“

„Vekoslav Davorinovič Krstenikovski.“

„Želim, da Vam bo ime tako vekoslavno, kakor je dolgo!“

Te besede Vekoslavu niso bile prav všeč. Odgovoril je s komaj prikrito nevoljo: „Kaj hočemo, gospod; tako smo otujeni, da še celo imen nimamo slovenskih! Pevce pa ima gotovo to pesniško svobodo, da si da slovensko ime.“

Martinov tovariš, ki je doslej molčal in samo pil, zdaj prestriže Martinu besedo, rekoč: „Ako zlagate pesmi, napravite take, da se bodo dale lepo peti; jaz jim zložim napeve in jih bom razširil med ljudmi poprej ko vsi knjigarji. Samo nocoj naj bo konec pesmi! Pozno je že, vina je še dokaj, na mizi ga ne smemo puščati, ker smo ga plačali; zjutraj pa moramo zgodaj vstati. Živela vsa družba!“

Ambrož, tako se imenuje ta tovariš, je imel dober glas, glasno je bil izgovoril te besede, tudi ob kozarec je trčil, kakor bi ne bili stekleni. Krčmarica je to čula v spodnjo sobo, kar ji ni bilo posebno ljubo, ker je že odbila tista ura, po kateri se mora tudi v krčmah iti spat; ravnokar so tudi vaški stražniki prišli gledat, ali je pokoj pri hiši. Urnih nog tedaj obiše te tri gospode in jih ponižno prosi, naj ji pokažejo svoje potne liste; stražniki naj se prepričajo, da ima omikane gospode in popotnike pod streho.

Vekoslav je imel izkaznico kakor nalašč pripravljeno in ročno jo poda gospodinji. Ona pa jo vešče pogleda in narobe obrnjeno ogleduje, kakor bi jo hotela prebirati — škoda, da reva brati ni znala. Ko Martin to zapazi, vzame svojo listnico in iz mnogih pisem da krčmarici neko pismo iz vseučiliščne dobe, ki je bilo pisano latinski in se začne: „Nos rector et decanus“. Ambrož je bil domač gospod. Gospo-

dinja poprosi za ta pisma, da jih pokaže stražnikom, ako jih bodo terjali; drugo jutro pa bo vse nazaj dala. Potem vpraša dalje, kdaj hočejo gospodje odriniti, in pogleda na polič tako pomenljivo, da ga ji Ambrož precej v roko da; nato vošči lahko noč in odide.

„Kam sta se namenila gospoda?“ vpraša Vekoslav.

„Domovino ogledovat in slovo jemati od nje,“ odgovori Martin. „Na Gorenjsko in do Blejskega jezera.“

„In za lepo gospodično,“ pristavi Ambrož.

„Tudi jaz sem se namenil proti jezeru,“ odgovori Vekoslav.

„Tedaj se peljite z nama, za rana bomo vstali; Ambrož bo najin vodnik do Bleda; gori naju bodo pa vodile lepe oči, da nama ne bode dolgčas.“

„Res, kako žalostno bi bilo življenje brez ljubezni!“ vzdihne Vekoslav, ko je zala domača hči ravno prinesla poln poliček. Čula je te besede, malo je zardela v lice in Ambrožu je roko stisnila; ker so jo vsi trije gospodje naenkrat nagovorili, ni nobenemu nič odgovorila, temveč je stekla po stopnicah nazaj.

„Kako srečen je Ambrož,“ odgovori Martin, „da jo je še enkrat videl; ves ta polič bi sam popil, ko bi vedel, da bode prihodnjega tudi Urška prinesla.“

„Ali mi je ne privoščiš?“ ga zavrne Ambrož.

„Pač, privoščim ti jo, ker je lepa in premožna; pa bojim se za te. Urškina mati je še vedno brhka ženska; kaj velja, da še na možitev misli, in Ambrož bo morebiti še starko vzeti!“

„Kako zaničljivo govoriš,“ nevoljno odvrne Ambrož in Vekoslav pristavi: „Nikoli niste ljubili, ako ljubezen tako sodite.“

„Malo je prave ljubezni na svetu. Ljudje so vedno bili in ostanejo materialisti. Ako gre parček k oltarju, je dokajkrat ljubimec med gledalci; vendar poroka se zgodi z drugim ali z drugo, kakor ravno bolje kaže za dolgo življenje. Kadar se pa dva vzameta iz ljubezni, ljudje kimajo z glavami ali se pa smejejo.“

„Ne verjamem, da so ljudje taki materialisti,“ odgovori Vekoslav; „tudi v posvetnega boga zamaknjen človek ni tako nečuten, da ne bi častil človeka,

ki živi v višjih nadzemeljskih idealih. Človeški rod je sploh dobrega jedra, čeravno je vnanjost tuintam omadeževana ...“

„Morebiti. Mladi ste še, želim Vam, da ohranite te misli do starosti. Ako dalje potujeva, bodete morebiti začeli dvomiti.“

„Rad bi te slišal, kako o tej reči govoriš z Agato!“ vpraša Ambrož.

„Po zdravi pameti,“ odgovori Martin mirno.

Vekoslava je pa beseda Agata do srca presunila. Zastala mu je beseda na jeziku, izpremenila so se mu lica in oči so se nehote uprle v Martina, ki je svojo pipico ogledoval in ni zapazil Vekoslavovega pogleda. Vse tiho je bilo nekaj trenutkov in to je Vekoslava opomnilo, da se posloviti.

Revež dolgo ni mogel zaspati; nemirnega srca in razdejanega duha je podil srečne in nesrečne misli skozi glavo in večkrat je globoko vzdihnil.

II.

Na gorah so se že lesketali solnčni žarki, ko se popotniki vzdignejo iz gorkih postelj; prvi občutek ob tem krasnem jutru je bil pri vseh, da jih glava boli. Vekoslav je bil prepričan, da je tega sam kriv, ker je nekaj preveč v kozarec pogledal. Martin je bil te neprijetnosti bolj navajen in jo je kritično presodil. Po nasledku je sklepal in je bil prepričan po posebnostih svojega glavobola, da je vino pokvarjeno, in sicer ne samo krščeno, ampak tudi z žveplom ali z drugo umetnostjo popravljen. Ambrož je pa trdil, da v tej krčmi vina nikoli ne kvarijo, da daleč okoli ni tako nedolžnega vina in da je glavobol prišel le od premočnega dima iz Martinove lule.

Ta prepir pa ni zadrževal priprav na odhod; Ambrož, ne poslušaje Martinovih dokazov, stopi gledat, kako je z vozom in s konji.

Vekoslav in Martin sta odprla okno. Martin, ki je bil za silo tudi vremenski prerok, je pregledal vse kote na južnem nebu. Vekoslav je pa gledal po krasni

zemlji, ki je ravno v podobi tanke megle spanec proti nebesnemu oboku podila.

„Kako krasno jutro,“ je vzdihnil, „kako srečni so poljedelci in lovci, da utegnejo vsako jutro občudovati sveto naravo; kako blago občutje jih mora navdajati! Kako jih sili k pobožnosti in premišljevanju o Bogu tako veličanski prizor!“

„In kako zaspano gledajo okoli sebe, kako pretegujejo svoje ude, kako kolnejo, da morajo po rosi gaziti in da jih zebe; kako tudi zavidajo tiste gospode, ki smejo spati do osme ure in ki dobivajo okusen zajtrk, ko komaj vstanejo!“ ga zavrne Martin.

Ambrož se vrne v sobo s klaverno novico, da so stražniki ponoči bili v krčmi, da so izkaznice pregledali in na eni nekaj posebno napačnega našli; krčmarica vedno trdi, da eden gospodov mora biti ponarejalec bankovcev, ki ga že dolgo časa iščejo. Vekoslav je plašno pogledal okoli sebe, kakor bi bil prišel med tolovaje, Martin se je smejal, Ambrož je bil pa nevoljen.

Krčmarica pristopi k popotnikom, čedno opravljena in vsa bistra, akoravno je bilo še zgodaj. Vekoslavov list izroči Martinu, ki ga je naglo, brez posebnega namena, pogledal in v njem je bral: Alojzij Lesnikar iz Zaplote. „Alojzij Lesnikar iz Zaplote,“ počasi izgovori, dá list boječemu Vekoslavu Lesnikarju v roke in ga pri tej priložnosti posebno dobro pogleda od nog do glave.

Nato ga ogovori krčmarica: „Mislim, gospod, da niste nič hudega storili; vendar stražniki so povedali, naj Vas dobro varujem, dokler ste pod mojo streho.“

„Zadovoljen sem tudi z vso postrežbo,“ odgovori Martin, smejoč se.

„Ker Vas gospod Ambrož pozna in je z Vami prijatelj, so stražniki meni zaupali in so samo Vaš list, ki ga nikakor niso mogli razumeti, nesli gospodu okrajnemu predstojniku; pri njem je pismo in ukazano je, da morate danes priti do gospoda.“

„Veselilo me bode danes videti gospoda predstojnika in on bo tudi mene vesel; nič se ne bojte, krčmarica!“

„Če je res taka, potem sem pa brez skrbi, da me zadene kaka neprijetnost. Saj Vam na obrazu berem, da ste pošten gospod. A zdaj je res težko za krčmarje; po deželi se vlačijo veliko potepuhov v prazničnih in strganih suknjah in jaz uboga vdova se toliko bojim, da ne pridem v kako zadrego.“

„Dobro bo tedaj, da kakega gospodarja v hišo dobite,“ odgovori Martin.

„Kaj čem, Urška je še premlada za možitev!“

„Kaj Urška! Vi sami ste za možitev, Vi in postavim ...“

„Ni lepo norčevati se z vdovo,“ odgovori krčmarica in naglo beži, močno zadovoljna s prav razjasnjenim obrazom.

Martin zopet poprime besedo: „Ko sem bil zadnjič pri predstojniku, ki je moj prijatelj in součenec rajnkega mojega očeta, sem mu obljubil, da mu bom prihodnjič moj prihod tako naznanil, kakor se ne nadja. Zgodilo se je tako; močno se bo smejal! Samo pet ur zamude imamo zavoljo tega. Nocoj še vendar pridemo do Bleda, morebiti gre z menoj tudi gospod predstojnik sam. Gospod Vekoslav ali Lesnikar! On ima kaj lepo hčerko; tej bi Vi gotovo zložili kak lep sonet, ko bi jo videli.“

Martin ni čakal Vekoslavovega odgovora, ampak je mignil Ambrožu, da sta šla na dvorišče in pustila Vekoslava samega zamišljenega. Zunaj sta imela skriven pogovor.

Martin se kmalu vrne k Vekoslavu in začne z njim ta razgovor: „Srečni ste, da ste pesnik; lahko si naredite lepo in sloveče ime, jaz pa moram ostati pri podedovanem imenu kakor pri izvirnem grehu in moje ime ni nič bolj prijetno kakor Vaše: Lesnikar.“

Na Vekoslavovem obrazu se je brala tista prevzetna sramežljivost, ki jo imajo mladeniči, kadar jim kdo kaj posebno prijetnega pove, in pogumno je izpregovoril: „Ali bi smel vprašati, kako se Vi zavete, ker me blagovolite vzeti za svojega spremjevalca?“

„Ime nič ne dé. Povedala Vam ga bo ljubljanska gospodična, ki jo bova videla na Bledu, ako mi bo rekla samo: ‚dohtar‘.“

„Gospod doktor!“ Vekoslav strmé izpregovori; „premalo spodobno sem se morebiti proti Vam obnašal; ne zamerite, nisem vedel!“

„Kaj bi nepotrebno govorili! Z menoj govorite naravnost, kakor jaz proti Vam. Ali ne doktor ali doktor, to pač malo zaleže. Dandanes doktorji vstajajo kakor mavrohi po dežju. Ako je človek blagodušen in dober, to velja. Mene pa imejte za svojega prijatelja, čeravno se vidiva šele od sinoči. Rad Vas imam, ker ste še tako mladi na duhu; pa zaupajte mi, ljubi moj Lesnikar!“ — Pri teh besedah mladenci roko poda; ta jo le rahlo stisne, ker se mu je vse to zdelo prenašlo. Ni mogel zapopasti, s čim bi se bil v nekaj urah tujemu človeku tako popolnoma prikupil, in menil je po stari slovenski čednosti: nezaupnosti, da se snuje proti njemu kak skrivni naklep.

„Prav ginjen sem,“ odgovori Vekoslav, „da mi roko tako prijateljsko podaste. Vleče me nekaj posebnega k Vam, pa premlad sem za Vašo prijaznost; Vi ste zame premodri, preizkušeni in veliko smeha bi imeli nad menoj.“

„Bil bi to prijateljski smeh. — Pa pustiva to. Slovenske sem rodovine, pa vzrejen zunaj domovine. Mika me, pogledati jo, preden se preselim v oddaljene meje cesarstva. Obiskal bom kraje, kjer je tekla zibka mojega očeta, obiskal bom tudi Vašo domačijo, Vi me boste spremljali in upam, da se boste z menoj popolnoma sprijaznili. — Ali Vam oče še žive?“

„Trdni so še.“

„Ali ste dokončali gimnazijo dobro?“

„Med prvimi sem in bil bi še bolj spredaj, ko bi se ne bil učil toliko nepotrebnega; morebiti sem tudi preveč pesmaril.“

„Kaj ste se učili tako nepotrebnega?“

„Peti in na klavir igrati. Z rastlinstvom sem se pečal vsako leto od spomladi do jeseni, tudi krasoslovje mi je vzelo veliko ur.“

„To ni tako nepotrebno. Peti jaz ne znam, krasoslovja sem se učil le bolj praktično; na klavir znati je dobro, bolje še plesati; to človeka krasnemu spolu bolj prikupi ko vse krasoslovje z vsemi klasiki. Rastlinstva pa nisem več v glavi obdržal; samo da poznam zelišča, ki pridejo na mizo.“

„Jezikov se niste učili?“

„Prav malo, zdelo se mi je pretežavno delo.“

„Kar je težavno, to je rado koristnejše mimo tega, kar je manj težavno.“

„Kaj pa ste pesmarili?“

„V pesništvu moje mišljenje. ni še dogotovljeno; moj duh še ni dosti utrjen, ideali ne tako razviti, da bi smel reči, češ, moje pesmi imajo kak lasten značaj; pisal sem v Prešernovem duhu in Byronovem, tudi Puškin se mi je priljubil, čeprav ga nisem bral izvirnega.“

„Koliko beračev rede ti bogatini!“

„Jaz nisem kradel iz njih, le moje čustvo se je njihovemu poenačilo.“

„Prevzetno besedo ste rekli. Ste mar obsegli njihovo visokost, ste li spoznali skrivnosti, ki tiče v prostih besedah?“

„Saj mi je bilo vse tako jasno; naravno in tako krotko se je oprijemalo srca.“

„Bojim se, da so Vam bili ti velikani le krasno vezana knjiga, ki je niste brali, samo vezavo občudujoč. Lepo je, če se mladeniči v pesništvu vadijo; potratijo sicer dokaj časa, vendar je to bolj blago in zanimivo nego druge igre. Pesništvo pa ne daje kruha. V katerem stanu si boste kruh služili?“

„Oče žele in ukazujejo, naj bom bogoslovec; pa zelo nerad bi bil mašnik, ker bi imel premalo svobode za svoja dejanja in za svoje misli. Če bo le mogoče, pojdem kam drugam.“

„Kam?“

„Tega sam ne vem.“

„Tedaj le veste, kam bi ne šli. Samo en stan se Vam ne dopada, pa vendar si boste izvolili samo enega, pustili vse druge!“

„To ravno se mi zdi težko. Tam bi rad bil, kjer se kaže kaj premožnosti, časti in veliko svobode.“

„Takih stanov je veliko in malo, kakor so ljudje pametni in srečni. — In kaj hočete reči s svobodo?“

„Svoboda je uravnavanje svojega dejanja in nehanja po lastni pameti.“

„To bi bila nevarna svoboda. Svoboden je le ta, kdor svoje dejanje in nehanje tako ravna, da voji iz več resnično in stanovitno dobrega to, kar je njemu bolje. Dobro premislite!“

Ta pogovor, ki je bil precej dolg in se je pričel spuščati v predmete, ki cikajo na dolgočasnost, je končalo dobrotljivo naključje: Vekoslavu dobro znana kočija se je približala krčmi. Mladenič je vztrepetal veselja in že od daleč je migal kočijažu, naj ustavi. Zgodilo se je. Iz kočije se prikaže obraz gospodične Agate, ki je bila lepa kakor gorenjsko jutro, in začuje se v kočiji glas njene gospe matere. V trenutku je pa Martin pri vozu — brez vseh ovinkov poljubi gospodični roko. Vekoslav ostrmi, pa še bolj prepade, ko je čul, da se Martin in Agata tikata. Veliko vprašanj in naglih odgovorov je bilo med Martinom in damama. Vekoslav pa, zadaj kakor strežaj stojé, ve malo povedati s tresočim jezikom; več pa je povedal njegov razgret obraz in njegove oči so bile kakor oči umirajoče srne. Pa vkljub zgovornemu Martinu se je gospodična tudi na Vekoslava ozirala; pohvalila ga je, da jo na Bledu obiše, in ga je naprosila, da ji bo včasih brodnik po jezerskih valovih; povedala mu je, da bo v nedeljo ples in da mora on ž njo zaplesati; govorila sta tudi nekaj drugih manj važnih reči.

Pa le malo je bilo pomude. Martin je gospodični še enkrat roko poljubil in oddrdrala je kočija, da se je prah kadil za njo.

Čez malo trenutkov se je tudi Martin vsedel na voz in, šaljivo se poslovivši pri Vekoslavu, se odpelje na nasprotno stran. — —

Tu moram nekoliko modrovati; ti pa, blagovoljni bralec ali lepa bralka: ako ti modrovanje ne prija, preskoči prihodnji odstavek.

Prvič me vest peče, da nisem Agate popisal. Dobre misli pridejo rade prepozno in zdaj ne morem drugega pristaviti, nego: Agata je bila Ljubljanka. Čul sem namreč iz mnogih ust, da ni tako lepih, gospodičen pod cesarjem, kakor so Ljubljanke. Vekoslav, ki je dobro učen krasoslovec, celo trdi, da je Agata najlepša Ljubljanka; pa to morebiti ni resnično, ker on v tej reči ni nepristranski, in tudi učenjaki in modri ljudje se dokajkrat motijo, posebno pri ženskah. Martin je po svetu videl dokaj deklet; njegovo načelo je bilo povsod: „nil admirari“; pa tudi on veli, da je Agata lepa, čeprav ne najlepša, in da mu ta Ljubljanka bolj ugaja od vseh drugih.

Drugič me bo morebiti kdo grajal, da nisem bolj natanko popisal, kaj sta govorila Agata in Vekoslav. Bilo bi to nepotrebno; Vekoslav je bil sicer globoko zaljubljen, pa bil je v popolno neugodnih priložnostih. Martin in gospa sta mu bila kakor Scylla in Charibdis, ni se tedaj smel podati v nevaren pogovor; govoril je obraz, izrekovali so pogledi več kakor počasni prozaični jezik. Kar se tiče Agate, ni dokazano in tudi ni verjetno, da bi ravno pri tej priložnosti kako posebno sočutje imela za Vekoslava, marveč se je njega le usmilila, ko mu je dala priložnost, da ji pove nekaj lepih besedi, ki so ji prijale toliko bolj, ker je videla, da gredo mladeniču iz srca. Take lepe besede so pri vseh narodih precej enake; saj imajo lepe Evine potomkinje povsod to slabost, da se dajo hvaliti in hvalisati in se ne naveličajo, naj tudi vsak dan slišijo vedno eno staro pesem.

H koncu svojega modrovanja naj še povem, da se je govorilo v tujem jeziku; kajti tista leta naše gospodične še niso hotele po slovensko kramljati. Pogovor posloveniti bi mi pa bilo tudi težavno, ker moj prijatelj trdi, da imamo Slovenci malo salonskih izrazov. —

Vrnimo se zopet k Vekoslavu.

Martin ga je zapustil, Ambrož se ta hip ne briga zanj, ker Urški sinočne sanje razlaga. Sam tedaj zamišljen sedi na klopi pred krčmo in gleda z motnimi,

žalosti polnimi očmi proti goram; v srcu pa ima obup in nevoljo. „Moj up je šel po vodi — mi drug te je prevzel!“

Večja od obupa pa je bila njegova nevolja, da je v prejšnjih srečnih dneh, ko je na strani Agate tako veselo klavir igral in prepeval, zanemaril toliko priložnosti, zagotoviti si njeno srce, da ji ni nikoli odkril svojih skrivnih čustev, da je celo danes tako malo pokazal svojo ljubeznivost.

Iz te srčne nevolje se je porodil mladeniški pogum in iz oči je Vekoslavu zabliskala celo iskrica maščevanja.

„Ni še vse izgubljeno, prehiteti utegnem nezvestega zavratnika. Naglo se popeljem za Agato, pogumno in naravnost ji povem, kar čutim, in vsaj gotov bodem. Manj hudo bo gotovo gorje kakor negotovo upanje. In če je moja ljubezen samo sladke sanje, ne bode videl moj tekmeč, kadar pride za menoj, moje sramote in žalosti. Bežal bom iz nesrečnega kraja, da več ne vidim Agate in zasmehovalca svoje ljubezni.“

Tako je mrmral, moško je stopil, plačal v krčmi svoj račun, zahvalil se Ambrožu za prijazno družbo in mu povedal, da mora med potom obiskati prijatelja in priti šele prihodnji dan na Bled. Vzel je palico pa torbico in je peš naglo korakal proti bližnji vasi, da tam najme voz in kakor mogoče naglo pride na Bled pred goljufivim prijateljem, doktorjem Martinom.

III.

„Pevcu vedno sreča laže!“ Tako je pel v nesrečnem času nesrečni Prešeren. Vekoslav, ki je videl v sebi naslednika Prešernovega ne samo v pesništvu, temveč tudi v nesrečah, je premišljeval danes prav posebno te besede. Ker se je čutil v resnici nesrečnega, čutil se je tudi resničnega pesnika, in če bi bil že takrat imel Slovensko Matico, upal bi bil, enkrat sedeti med 40 „neumrjočimi“ Slovenske Matice. Ta misel mu je dajala navdušeno moč.

Naglo koraka po prašni cesti v hudi vročini proti bližnji vasi. Njen zvonik se je videl prav blizu, pa ravna pot je bila precej dolga in ga je utrudila bolj, ker je bil sinoči precej zmeden, danes pa na čutljivi duši žalostno ginjen.

Ko pride v vas, povprašuje od hiše do hiše po vozu; pa v nekaterih hišah ne najde ljudi, pri nekaterih ni bilo konj, v zadnji hiši pa je bilo vse, kar bi njemu služilo; ali gospodar je terjal tako neprimerno voznino, da se je Vekoslav namenil rajši peš korakati, kakor tako nekoristno zmanjšati število svojih bankovcev. Neutolažen je moral dalje korakati skozi drugo in tretjo vas. Solnce je stalo visoko, noge so mu pešale in že se je oziral nazaj, ali ga bode kmalu došel njegov nasprotnik, že je skoraj obupal nad srečno izvršbo svojega namena; vendar glas ljubezni v srcu je vedno klical: „Le eno uro pridobi in pridobljena je sreča vsega življenja!“

Tako je dospel ali dosopihal na samoti do take hiše, iz katere, kakor pravijo, „vinski bog roko moli“. Žejen in truden je bil; noge in želodec ga opominjajo, da človek ne obstoji samo iz duha, temveč tudi iz telesa. Med duhovskim in materialnim delom bitja se vname hud boj; slednjič je premagalo telo, kakor se v takih prigrudljajih navadno zgodi. Torej vidimo Vekoslava zopet v krčmi: za belo mizo sedi ter čaka, kdaj bo krčmarica blagovolila kaj gorkega prinesti.

Vekoslav vzame listnico iz torbe ter zapisuje svoje dnevne opazke za danes, včeraj in jutri. Imel je namreč mladeniško navado, za vsak dan kaj lepega zapisati v svoj dnevnik. Včeraj pa temu ni bilo časa; jutri utegne ravno taka biti, ko bo moral lepim očem in krajem darovati vse svoje ure. Zato mora danes misliti in pisati za tri dni. Srečni mladenič, ki danes ve, kaj bo jutri mislil!...

Nihče ga ni motil v pisanju, razen nebrojnih muh, ki so se mu radovedno vsedale na nos in roko in bile celo tako nespodobne, da so pokušale njegovo vino. Natakár Voljbenk, čvrst samič srednjih let, krčmarjev brat, je sicer večkrat v sobo prišel, nekako

počasi je prestavljal stole okoli Vekoslava, brisal je čedno mizo in včasi je z muhalnikom mahnil po muhah. Videlo se mu je na obrazu, da bi rad kaj govoril ali gospodu vsaj še eno merico prinesel; pa Vekoslav se ni dal motiti v globokem premišljevanju.

Že je popisanih nekaj strani v dnevniku, misli prihodnjega dne že redko prihajajo: kar pridrči voz pred krčmo in v sobo stopi — gospod Ambrož. Moram reči, da je Vekoslav osupnil, ko je videl, da je zopet v Ambroževih krempljih. Pa izginila je plahota, ko je Vekoslav zapazil, da je Ambrož brez nevarnega spremljevalca.

Izgovarjal se je Vekoslav, da prijatelja, ki ga je nakanil obiskati, ni našel doma in da je tukaj pričakoval prihoda prijateljev. „Pa kje je gospod doktor?“

„Obdržal ga je njegov prijatelj,“ odgovori Ambrož. „Dobil sem pismo, da šele jutri pride k nama.“

Težek kamen se odvali Vekoslavu od srca in od samega veselja se mladenič zlaže: „Žal mi je, da doktorja danes ne bode. Tako prijazen gospod je, tako zanimiva je njegova zabava. Da bi se ne mudil predolgo!“

Tako ljubezen človeka izpremeni celo v hinavca. Voljbenk, ki je poznal skoraj vse ljudi na Gorenjskem, je bil Ambrožev star znanec in prijatelj. Zavoljo te prijaznosti prinese polič boljšega vina, po stari krčmarski navadi kupico tudi zase, sede zraven popotnikov, naliže kupice in jezik se mu je odvezal. Ker je poprej dolgo molčal, je zdaj zato dolgo govoril. Tudi Ambrož, sploh vedno veselega srca, je postal gorak in Vekoslav je popustil visoke misli ter se je vtikal v prav navadne nizke pogovore tako po domače, da se je Voljbenk kar čudil. Nazdravil je Vekoslavu in izpil kupico na njegovo zdravje; veselilo ga je, da med množico svojih znancev in prijateljev iz vseh krajev gorenjske zemlje sme sprejeti tudi tega mladega in priljudnega gospoda iz Dolenjskega.

Na priproste besede Voljbenkove se Vekoslav zahvali z visokimi frazami v umetnem govoru. Voljbenku se je to čudno zdelo; razumel ni vsega in komaj je verjel, da njegove priproste besede zamorejo

navdušiti tujega človeka. Ambrož pa izusti, da je Vekoslav pesnik; in skoraj kesal se je Voljbenk, da je pil pesniku na zdravje.

Pesniki so se mu zdeli najbolj nepotrebni ljudje na svetu. Njegov rajnki stric, ki mu je zapustil okoli dvajset stotakov, je bil duhoven, prijatelj umetnosti in knjig; ljubil je pesništvo in noč in dan je koval pesmi, ki jih pa ni dal nikdar natisniti. Voljbenku, njegovemu hišniku, se je zdelo, da gospod polje in gospodarstvo zanemarja in preveč denarja trati s knjigami; ko je stric umrl in je njegova knjižnica bila skoraj zastonj razprodana, takrat se je Voljbenk popolnoma prepričal, da bi bil podedoval veliko več stotakov, ako bi se stric ne bil s petjem ukvarjal. — Tako je dokazoval Voljbenk.

Vekoslav ga opomni, da pesništvo in pečanje z umetnostmi človeku blaži srce, da mu duh povzdi-guje in ga tolaži v mnogih težavah.

Voljbenk ga zavrne, da tako govoré ljudje, ki ne vedo, kako živeti. S pesmarijo človek čas trati, gubi premoženje in na stare dni nima kaj, da bi k ustom nesel. Človeka najbolje povzdiguje kapljica dobrega vina in najbolj ga blaži denar. Kako velja-ven in časten je, kako zavest ima v sebi mož, ki kaj premore! Težave so prazna reč; ako je človek pa-meten, ako se prav obrača pri delu in se dobro ob-naša z ljudmi, se mu ni bati težav.

„Jaz, postavim,“ je govoril dalje, „sem brez pesmi, brez umetnosti prav srečen, nič mi ne manjka; pa z ljudmi znam v caker hoditi. Imenitni gospodje so mi roko stiskali, ko sem bil stričev hišnik; radi so me poslušali, ker sem vedel govoriti, kar ni bilo boso.“

Voljbenk je nagnil kozarec, da bi se okrepčal za daljnji govor, pa Ambrož mu prestriže besedo, rekoč: „To so strašno stare reči; rajši povejte kaj novega. Ali gre letos veliko gospode na Bled?“

„Da, ko sem z vinom tovoril,“ povzame Volj-benk, „takrat so bili časi! Ni ga kota na Dolenjskem, kjer bi me ne bili veseli, ako bi zopet prišel. Vem, da me še dobro pomnijo. Pa vam tega ni mar. Le

na Bled silite, tam je vaša obljubljena dežela! Vsako leto je gori več gospode. Dalj časa ni ga dne, da bi kočija ne drdrala tod mimo. Ravno danes sta se pripeljali dve gospe, stopili sta v vežo in premislite — limonado sta želeli piti! Ubogi krčmarji, ki imajo opraviti z gospodo! Moj brat in moja svakinja tej pijači še imena nista vedela. Po sreči sem bil doma in sem ukazal narediti to sladkarijo, kakor takrat, ko sem bil še stričev hišnik. Gospe sta me pohvalili.“

„Ste li kaj govorili z gospema?“ vpraša Vekoslav, ki je stol bliže k Voljbenku primaknil.

„Čas imam se z gospemi pomenkovati!“ odgovori Voljbenk moško. „Govoril sem z imenitnimi gospodi, z baroni in grofi, a pri teh nališpanih gospeh mi precej besede zmanjka. So pa tudi tako visoke, da si človek ne upa jim pogledati v obraz.“

„Kaj sta se onidve med seboj menili?“ vpraša Vekoslav bolj radovedno.

„Pač malo mi je bilo mar poslušati jih. Bili so pač ženski pogovori; saj veste, kaj so ti ženski pogovori. Nekoga bi radi pri sebi imeli, nekega Lesnikarja. Stara je mlado tudi svarila, da se prerada šali. Mlada se menda moži. Lepa ženska je, pa bore mož, ki ji bo obleko kupoval! Kako po koncu nosi glavo, kako me je navzdol pogledala, ko sem zraven njiju stal in malo poslušal! Saj pravim: z gospodo ni prebiti; revež krčmar, ki jim streže!“

Govoril je Voljbenk še veliko o gospodi, o krčmarjih, o davkih in o drugih vsakdanjih rečeh; Ambrož ni mogel ukrotiti njegovega jezika in močno se je dolgočasil, ker je bil vse to že večkrat slišal. Vekoslav ga je poslušal brez nevolje. Voljbenk je govoril kakor neolikan in trden kmet. Nima slabega srca, veliko pametnega duha, dosti je prebrisan; samo to napako ima, da meni, češ, Bog je zemljo samo za kmeta ustvaril. Da je sovražnik gospa in sploh ženstva, ni sam kriv. Njegova prva in edina ljubica je vzela drugega moža v zakon. Bil je najzaljši, najpridnejši fant celega sela, toda ubog. Ljubila ga je bogata krčmarjeva hči, ki so jo starši zaročili z bo-

gatim mladeničem. Dali bi jo bili rajši njemu kakor onemu, ko bi bil imel vsaj 500 goldinarjev denarja. Prosil je strica, naj mu jih daruje ali posodi, naj mu pomaga do bogastva in sreče; pa stric, pesnik, mu je vedno dokazoval, da je najbolje, ako je človek sam, in Voljbenk je ostal samče. Pa od tistega dne ni več od srca vesel, vedno je zabavljiv in neukrotljiv ter v grenkem spominu na prvo ljubezen črti ženske in pesnike.

Krčmarica je mizo pregrnila in Voljbenk je, kakor je od nekdanj navajen, razpostavil krožnike, solnico in drugo namizje. V redu mora biti vse, česar se on dotakne. Komaj postavi krčmarica juho na mizo, priteče mala hčerka za njo in kaže materi malo, krasno vezano knjižico, ki jo je ravnokar na dvorišču našla. Bil je koledarček z malim zrcalom in nekaj nepopisanimi listi za dnevne opombe, vse prav lično in skoraj novo. Vekoslav je precej spoznal lepo knjigo in si jo je pritisnil na srce. Agatina je ta knjižica, on jo je rešil izgube, on jo bo gospodični izročil in — ali če vse to storiti zastonj? Lepa priložnost! Liste bo popisal s pesmimi, v nje bo izlil vsa nežna čustva, ki jih tako dolgo goji v mladem srcu. In ko bo gospodična sprejela knjigo, bo brala tudi njegove pesmi in umela jih bo.

Ta misel ga prešine, ogenj mu zaleskeče v očeh; precej je krožnik z juho pozabljen, svinčnik poostren in vrsta za vrsto se odlikuje v Agatini knjižici. Voljbenk, ki po starokrčmarski navadi z gosti tudi já, dobro v se spravlja; pa strpeti ne more, da ne bi nekajkrat pogledal Vekoslavu pod prste in na razsvitljeni zamaknjeni obraz. Ambrož in Voljbenk sta zadostila potrebam svojih teles, Vekoslav pa je nad pesmimi popolnoma pozabil na želodec. Voljbenku je bil tak pesnik všeč. Zdelo se mu je, da njegov stric ni bil poet; saj je redno in obilno kosil in ne minute ni zamudil s pesmimi, ko je bil čas za mizo sedeti.

Spoštljivo si izprosi knjižico, da prebere, kar je Vekoslav med kosilom zapisal. Bere in bere in z začudenjem pogleduje Vekoslava.

Ljubezen je govorila iz vseh vrstic in obudila je v Voljbenku čutje mladih let, ko je bil snubač bogate krčmarice. Premogla ga je ta ljubezen in mož je bil čez dvajset let zopet mladeniški in ginjen. Spomnil se je zopet rajnkega strica in vzdihnil je: „Te pesmi so prave, to so srčni glasovi; moj stric med tisoč pesmimi niso zložili ne ene take. Vedno so peli od drobnih tic, od pomladi, od cvetečih travnikov in visokih gora; za revno človeško srce pa niso imeli glasa. Ne zamerite, gospod, da sem Vas grajal pred malo trenutki; izpremenili so se časi in nastopili so drugi pesniki, kakor je bil moj stric, in jaz reva sem mislil, da kaj takega prepevati ni mogoče. Smem li prepisati eno pesem?“

Vekoslav mu prošnje ni odrekel; celo sam je prepisal pesem. Voljbenk jo je obljubil obdržati za spomin in jo porabiti, kakor mu bode najbolj koristila.

Ko sta popotnika vstala od mize, zavoljo te pesmice — ni bilo nič računa. To kosilo, ki ga pa Vekoslav ni nič užil, je bilo prvo, kar je zaslužil s pesmarijo.

Voljbenk spremi popotnika na dvorišče. Hlapec je pripeljal iz hleva lepa mlada konja tiste krčmarice, pri kateri sta naša popotnika sinoči prebivala. Dobro je poznal Voljbenk teh konj gospodinjo; ona je bila nekdanj njegova nevesta in zdaj je vdova. Kako vesel je konje ogledoval, božal in tipal! Večkrat je zavpil: „Prebrhki konji!“ Tudi voziček je pogledal od vseh strani, celo stresel ga je, da bi videl, ali je dosti trden. Dopadljivo gleda na vso opravo, zamisli se nekoliko, pa moško vzklikne: „S temi konji bom še po vino hodil!“

Popotnika nista spoznala pomena teh besedi; ko pa se odpeljeta, stopi Voljbenk čez veliko let zopet pred zrcalo, zravna si hrbet, popravi si ruto pod vratom in lase nad čelom, nasmeje se in reče: „Čvrst korenjak sem! Ne pozna se mi, da sem star že petinštirideset let.“

Vekoslav in Ambrož sta se peljala proti Bledu, oba zadovoljna z vsem, kar se je danes zgodilo, in nadejaje se, da se jima bo sreča smejala tudi prihodnje ure. In zakaj bi Vekoslav ne bil vesel? Neprilичnega Martina ne bo še celi dan, vsa priložnost bo, nemoteno govoriti z gospodično. Celo treba ne bo toliko govoriti; saj ima zapisana v njeno knjigo tista čustva, ki se lažje zapišejo nego izgovarjajo; ne bo treba bojazljivo izpovedovati se, temveč samo rekel bo: „Vzemi in beri!“

Tudi Ambrož ima veliko vzrokov veseliti se. Prepričan je, da Urška ljubi edino le njega, da nikdar ni in ne bo drugega ljubila. Čakati bo moral sicer še eno ali dve leti; vendar poroka bo gotova. Tudi očak Jakob je moral čakati sedem let, da je dobil zaželjeno nevesto; zakaj bi ubogi učitelj ne čakal vsaj sedem mesecev? Celo mati krčmarica so bili danes tako prijazni in, posmehovaje se, so dejali Ambrožu, da bodo v prihodnje pazili, kaj se pomenkuje s hčerico.

Tako sta bila oba polna ljubezni in, vsak v svoje sanje zamišljena, sta molčala na naglem vozu. Malo sta se ozirala na okolico, ki je bila bolj in bolj gorata. Svežost in lepoto je dihala vsa dolina, vrstili so se zeleni travniki, bogata polja, bele vasi in temni logi s krdeli glasnih tic. Že se je čutil bistri gorenjski zrak, ki veje od goličav in od ledenih vrhov. Slišala sta šumeti slovensko Savo, ki med širokim prodovjem beži iz svoje skalne domovine, pa se vije, ustavlja in nazaj obrača, kakor bi še enkrat želela videti lepe pokrajine svoje zibeli. Že sta od daleč zapazila tisti najlepši kotiček sveta, kjer so hranjene Blejske lepotije; pot pa se je vlekla brez konca in kraja.

Nekdanji stvarniki gorenjske ceste so bili modri možje. Mislili so, da so ceste narejene samo za tujce, in skrbeli so potem, da tujec dolgo popotuje, da dolgo ostane v deželi in kovačem, priprežnikom in krčmarjem pusti kolikor mogoče zaslužka. Klanec

sledi klancu. Dolgo se moraš pokoriti in pretresati, preden prideš na Bled.

Na enem tistih klancev je sedel berač, blizu šestdeset let star, mož trdnih udov in ogorelega obraza. Vekoslav mu daruje za dobro srečo eno desetico, ki jo je berač, kot nenavaden dar, tudi z nenavadno hvaležnostjo vtaknil v žep. Ambrož se je posmehoval Vekoslavu in mu je povedal, da berač tukaj sedi iz gole obrtnije, da ima za hribom prav lepo kmetijo, da je petičen mož in da hčeram veliko dote obeta. Leto za letom roma daleč okrog od svetega Kuma do svetih Višarij; ni je božje poti in ni ga shoda, da bi ga on ne obiskal. Časih je hromast, časi grbast, kruljev, ranjen, slep in vedno slepar.

„Je-li mogoče, da je tudi med reveži hudoba in pohujšanje?“, zakliče Vekoslav. „Ali moža ni sram takega rokovnjaštva?“

„Vprašajte ga!“ odgovori Ambrož.

„Ali Vas ni sram beračevanja, ko še lahko delate?“ vpraša Vekoslav z voza.

„Vam je mar žal šestice?“ zavrne berač vpraševalca, nesramno ga pogledovaje.

„Čemu nadlegujete dobre ljudi, postopač?“

„Dobrih ljudi ne nadlegujem; Vi boste pa še enkrat na mojem mestu sedeli! Prav taki se mi zdite.“

Vekoslav ni utegnil dalje poslušati. Voz je, na vrh dospevši, urno oddrdral po ravni cesti; Vekoslav se je ozrl in videl, kako berač še žuga s svojo grčavo gorjačo.

„Ko bi dalje poslušali,“ izpregovori Ambrož, „čuli bi bili še več besedi, kakršnih niste čuli v šolah —“

„Mar mi je takih besedi!“ odgovori Vekoslav. „Čemu pa trpite toliko cestnih postopačev?“

„To je pri nas od nekdanj navada. Ni je dobre ceste brez beračev. Dokler so berači na cestah, je tudi dosti vožnje. Ko bo železna cesta šla tudi po tej dolini, takrat bodo berači izginili s cest; pa tudi kmet ne bode vozil obilnega blaga in sam bo postal revež.“

„Mislite mar, da so berači cestni kras in da železnice škodujejo kmetom?“

„Bog varuj tega; pa smilijo se mi berači; ne ta, ki sva ga videla, pač pa drugi. Težko mi dé, da jih tako preganjajo od kraja do kraja. Če vidim berača, mislim, da je sto drugih, ki mu od svoje obilnosti morejo toliko darovati, da živi. Kadar pa pride železnica, bode vse šlo mimo nas, kar gre zdaj na naših vozech, in kmet bo ubožal. Vse bo drugače.“

„Kdor je priden in pameten, ta si sam lahko služi vsakdanji kruh. Če bi bili ljudje omikani, bi ne bilo beračev in bi se ne bali prihodnjih železnic.“

„Menite mar, da tam ni revežev, kjer so ljudje bolj omikani? Jaz sam vem, da tudi omikan človek zabrede v revščino. Streljaj od tod vidite napol porušeno hišo. Tu je nekdanj prebival bogat mož, ki si je v prvih letih s trgovino pridobil veliko premoženje. Menil je v tej hiši mirno dokončati svoje življenje in je nekaj let prebival prav srečno. Kar počí glas, da bodo železno cesto v Trst čez Gorenjsko napravili. Moža se polasti čudna sila: po vseh kotih v okolici je iskal — premoga. Tako je prišel ob vse premoženje in na beraško palico. Zdaj se klata okoli za zakotnega pisarja, živi popolnoma zmedeno in obdivljano; malokdaj je trezen, pa tudi malokdaj kruha sit. In ta revež je bil enkrat imeniten gospod.“

„Omikan ni bil ta človek, ker ni mogel brzdati svoje strasti.“

„Kdo pa more vedeti, kdaj je dosti omikan in kdaj ni —“

„Človek ni nikoli dosti omikan.“

„Potemtakem je omika nepotrebna, če — je človek doseči ne more.“

„Že prizadevanje samo, omikanemu biti, varuje človeka nadlog in zmot.“

„Morebiti tudi ne. Ravno to cesto, po kateri se zdaj voziva, je stavil nekdanj premožen in spoštovan gospod, ki je bil celo tako omikan, da je nekaj pesmi zložil. Cesta, komaj dodelana, se je udrila in gospod je pri tej in neki enaki nesreči izgubil premoženje in um. Krčmar zraven ceste pa ni prav nič omikan, še svojega imena ne zna podpisati; vendar je obogatel pri cesti, ker je delavcem sprodal veliko živeža in

vina. Jaz po svoji slabi pameti menim, da po veliki omiki glava boli, kakor po hudi tovarišiji. Človek mora nekako veselo in brezskrbno živeti, ne beliti si glave in nakladati si malo dolžnosti. Življenje je kratko; čim manj ga obremenjujemo, laglje živimo in umiramo.“

„Jaz mislim nasprotno,“ odgovori Vekoslav. „Življenja nimamo zato, da bi ga samo uživali. Zato živimo, da delamo. Kdor več in bolje dela, ta bolj izpolnjuje svojega življenja nalogo. Baš zato pa nisem vesel, ne morem biti brez skrbi in brez strahu pred prihodnostjo, ker ne vem, ali bom mogel živeti, kakor je moja dolžnost. Morebiti se bom moral vse ure truditi samo zato, da ohranim pezo prstenega telesa in da mi za dušno hrano in povzdigo nič ne ostane časa. Kako lahko je v takih okoliščinah zanemariti pravi človeški namen! Zlasti je človeška družba sedanje dni tako pokvarjena: vsi plešejo okoli zlatega boga, ljubezen do bližnjega je izginila, celo spoštovanja med ljudmi ni več; najmanj se pa spoštuje to, kar človeka blaži in nad zemeljske stvari povzdiguje. Nesrečni smo, da smo rojeni v tem času, ko je človek biti postalo tako težko.“

„Gospod! Vsega tega ne razumem,“ pristavi Ambrož. „V glavi se mi vrti, ako bi hotel premišljati, kar ste mi povedali. Jaz ljudi ne tožim, prihodnih dni se ne bojim, veliko od njih upam in počasi se bo vse zgodilo. Enkrat bom tudi jaz prišel na vrsto. Omike ne potrebujem več, čemu tudi? Zlahkoma si kruh služim; vsi someščani pravijo, da otroke prav učim, da dobro orglam in pojem. Zame je tega prav dovolj. Čim više kdo pleza, tem globlje pade.“ —

Solnce je zadnje žarke pošiljalo čez snežnike, ko se popotnika pripeljeta do Blejskega jezera.

Vekoslav je dolgo stal na jezerskem bregu, zamaknjen v nepopisljivo lepoto. Večerna brisavica je šepetala v jagnjedih zraven jezera, krotki valčki so veselo poskakovali ob bregu, solnčni žarki so se lesketali v dolгих srebrnih pasovih na jezerski gladini, ki je bila tu svetlo bliščeča, tam živo zelena, zadaj pa sivotemna. Bela cerkev na osredku je izmed

visokega drevja prijazno k molitvi vabila. Razlegalo se je od zvonika ubrano zvonjenje, ki se je ujemalo s šepetanjem valov, kakor bi vsa narava tega kraja svetost razglaševala. Bele vasi in posamezne hiše okoli jezera so kakor biseri postavljene v živo zelenjad. Nališpana je vsa narava; samo grad na strmi skali resnobno gleda v dolino in zadaj se kopičijo gore za gorami, zeleni travniki, temne goščave, gole planine, sive goličave in Triglava beli sneg; na gorah pa sede kope temnožarečih oblakov, skozi katere pošilja solnce jezeru zadnji pozdrav.

Vekoslavu je bilo srce pijano samih poetičnih čustev. Ta pogled mu je bil kakor spomin otročjih let; spomnil se je povesti o izgubljenem raj, o dolini Tempe, o Arkadiji in o Kalipsinem otoku. Če bi sam Jupiter stopil predenj in mu obljubil, kar terja, ne bi bil zaželel drugega, nego vse dni življenja prebiti pri tem jezeru z družico Agato, enako Filemonu in Balcidi.

Prozaični Ambrož, ki je temu pogledu le nekaj trenutkov daroval, zopet premoti Vekoslava iz srečnih domišljij. Treba je, kakor meni, poiskati prebivališča, obleči se malo bolj dostojno in pogledati, kje so gospe; jezero se pa utegne tudi prihodnji dan ogledovati, ker čez noč ne odteče in je ob jutranjem času celo veliko lepše. — Oskrbela sta, kar je treba za nocoj, in sta se ločila za nekaj ur. Ambrož je šel na levo v vas Grad iskat prijateljev, Vekoslav se pa vsede v čoln. Močna veslarjeva roka ga je tirala za večjo ladjo proti otoku. Mala ladja je kmalu došla večjo, ki je nosila nekaj ljubljanske gospode, pa Agato in njeno mater. Vekoslav je vsem bolj ali manj znan; povabljen je, naj stopi med družbo in se vsede zraven gospodične Agate.

Agata je bila močno živahna in hvale lepega kraja vsa prevzeta. Tako je bila prijetna, da se Vekoslav poprej kaj takega ni nadjal. Menil je skoraj, da je on kriv te dobrotljive izpremembe v gospodičinem obnašanju; pa reva ni še poznal, kako moč ima čisti gorski zrak... Rada in veliko je gospodična govorila, zagotovila je mladeniču, da jo iz srca ve-

seli, ker je tako naglo prišel. Vprašala je pa tudi po drugih malenkostih; le o doktorju Martinu ni zinila ne besedice.

Vekoslav je bil napol v nebesih, ko je sedel tako blizu gospodične. Odgovarjal je dragi sosedinji z vso sladkostjo, bil bi tudi on gospodični nekaj zagotovil iz dna srca in jo vprašal nekaj reči, ki mu pa niso malenkosti, ako bi le imel priložnost. Videlo se je tudi Vekoslavu, da mu je blejski čisti zrak podelil neko posebno srčnost in presrečnost. Beseda mu je nenavadno gladko tekla in oči, vse v Agato zamaknjene, so bile zgolj ljubeznivost. Komaj je zapazil, kdaj je ladja prišla da otoka. Vekoslav je gospodični roko podal, ko je stopala iz ladje; zdelo se mu je, da mu je stisnila roko, na njo se opiraje. Spremil je gospodično po devetindevetdesetih stopnicah in v cerkev; a ne enega trenutka ni mogel biti sam ž njo.

V sredi cerkve je vrv do malega zvonika, ki poje od zore do mraka. Kdor zvoni s tem zvonom, njemu se izpolni vsaka želja, ki jo ima med zvonjenjem, ako je le pametna. Neštevilno ljudi je vleklo za to vrv, pa nikogar nisem čul, da bi se mu bila želja izpolnila. O nespametne želje!

Tudi Agata je molila pri tem zvončku in prosila je, kakor je pri dekletu navada, da ji bode prihodnji zakon srečen. Vekoslav je stal blizu nje, prevzet je bil od svetosti cerkve, srce je bilo nekako tesno, oči je pobesil in spomnil se je, da je na življenja razpotju. Prosil je z vso pobožnostjo nepokvarjenega srca, kakor nekdam Salomon: modrosti; pa v trenutku, ko izgovori to besedo, se srečajo njegove oči z Agatinimi. Zmešan je in ko zvon zapoje, sam ne ve, kaj mu je šinilo v možgane.

Ko je družba cerkev zapustila, se je mračilo in rosa je padala. Blejska rosa pa ni prijetna lepim mestnim obrazom. Naglo se je tedaj družba peljala v gostilnično dvorano, kjer človek za dobre besede in denar dobi, kar srce poželi.

Na večer se tu snide več gospode. Zabava je prijetna, vse vzpodbuja k dobri volji, včasih se celo

brez priprave zapleše in zapoje. Tudi nocoj je neki mlad modrijan, ki pa ni bil Vekoslav, zapazil, da so za ples vse potrebne reči pri roki: plesalke in plesalci, prostor in godba. Prosil je ta modrijan Agato, kraljico med nocojšnjimi krasoticami, naj z njim ples otvori. Ni mu odrekla prijazne prošnje in postavila je Vekoslava h glasoviru. Nekoliko se je obotavljal sramežljivi Vekoslav, vendar na združeno prošnjo več gospodičen se je lotil lahke naloge in je izmikal glasovirju prav izvrstno tiste glasove, ki človeka pod petami žgečkajo.

Vekoslav je sviral prav vneto in je z veseljem gledal, kako krasno se Agata vrti po njegovih glasovih. Njegovo veselje je bilo tolikanj večje, ker njemu ni bilo treba plesati. On je namreč našel v krasoslovnih študijah, da človek plesa več občuti, ako ga gleda, nego če ga sam pleše. Zato se je plesati le malo učil in, kakor rad je videl Agato se vrteti v umetnih krogih, tako nerad bi se z njo podal na plesišče.

Ko so se gospodične naplesale, pristopi na oder tudi Ambrož z dvema prijateljicama. Ti trije, z Vekoslavom združeni, zapoje nekaj lepih slovenskih pesmi; občna hvala jih je doletela. Posebno Agata se Vekoslavu zahvaljuje za umetno igro in za milo, prisrčno petje; rekla mu je, da se ji nikdar ni zdel tako ljubezniv kakor danes. Padel bi bil Vekoslav pred njo in ji z gorečimi besedami odkril, zakaj ravno danes razkazuje vso ljubeznivost; pa zopet ni priložnosti.

Vseh reči je enkrat konec. Kljub vrtoglavemu plesu in milemu petju so se prikazovala na nekaterih obrazih znamenja zaspanosti. Posebno Agatina mati so morali že enkrat ali dvakrat robec pred usta dejati, da družba ne zapazi, kako se nehote odpirajo gospejine ustnice. Pevci so odpeli „Lahko noč“.

Družba se loči. Vekoslav spremi gospo in gospodično do njunega prebivališča. Med potom izroči gospodični najdeno knjigo. Trepeče mu srce, izpoved ljubezni mu je bila na jeziku. Skoraj je zajeceljal nevarne besede, ki so tako kratke in vendar srečo in gorje pomenijo; pa strah, da bi razžalil gospo-

dično s tako naglim napadom na njeno srce, in strah pred materjo na strani gospodične mu je brzdal jezik. Ni vedel, kaj bi govoril; precej zmeden je bil in gospodična je morala zapaziti, da mu nekaj posebnega obtežuje srce. Dejal je med drugimi bolj važnimi besedami: „Tako predrzen sem bil, da sem bil nekaj zapisal v knjižico, kar bi Vam bil že davno iz srca rad ustno razodel. Ne zamerite mi tega in prosim, preberite moje nebogljene vrstice.“

„Mari ste kako pesmico zapisali? Veselilo me bo spoznati Vašo pevsko umetnost! Knjižica pa je — materina.“

„Oh! Ne Vaša?“ vzdihne Vekoslav z zamolklím glasom.

„Nič ne de! Saj smejo tudi moja mati, ki Vas toliko čislajo, imeti spomin na Vašo pesniško umetnost.“

Pri teh besedah je gospodična prijela za kljuko. Vekoslav se naglo poslovi od gospe in gospodične, gospodični celo tako strastno roko poljubi, da jo je izmaknila, nenavajena take dvornosti. Zaklenile so se duri za njim. Sam stoji na tihem jezerskem bregu in ne ve, ali bi se jokal ali smejal nad seboj. Zdi se mu, da je najbolj bojazljiv ali pa najbolj neumen mladenič celega sveta, in prepričan je, da ni tako nesrečnega pesnika pod solncem. Bleda luna plava nad oblaki. Tihota vlada na vodah in gorah. Vsa narava počiva. Samo Vekoslavu hoče srce počiti. Kako srečnega bi se čutil marsikdo, ko bi bil danes toliko prijaznih pogledov, toliko hvale užil od srca svoje kraljice — in ti, Vekoslav, si nesrečen!

Ko pride moj žalostni vitez do svojega prenočišča, najde Ambroža s prijateljema pri kupici vina brez vseh srčnih težav. Povabijo ga, da prisede. Vekoslav se spomni, da ves božji dan ni nič gorkega užil. Já in pije tedaj kakor drugi ljudje in ne vidi se, da je bil ravnokar tako nesrečen, ako primerjaš njegove srčne bridkosti njegovi slasti in njegovemu dobremu teku.

Tak pesnik, kakor je Vekoslav, bi skoraj nikoli jesti ali vsaj vina piti ne smel... Komaj je izpraz-

nil žejni mladenič dve kupici vina, že so ga Ambroževi tovariši pregovorili, da gre ž njimi pred okna gospodične Agate popevat. Nekoliko obotavljal se je boječi zaljubljenec; vendar kmalu so se postavili pevci pred oknom tiste gospodične, za katero bi Vekoslav šel skozi živi ogenj. Ubranih glasov so krepki pevci zapeli dve domači pesmi. Lepi glasovi so se daleč razlegali v tihi noči.

Prikradlo se je nekaj mladih poslušalcev iz vasi, ki so obstopili naše pevce; tudi na oknu se prikaže ženska glavica s prav lepimi obrisi; pa Vekoslav ni mogel spoznati, ali je to Agata. Mogočneje so zapeli glasovi pri tej prikazni; kar zahreščijo koli ob bližnjem plotu; fanti planejo nad pevce, ki jo hipoma udero po cesti. Vekoslav kaj takega ni pričakoval, tudi kraja in nevarnosti ni poznal; nekoliko se ozira nazaj, spotakne se, pade ob plot pri cesti in visoki klobuk tiste baže, ki je najmanj pripravna za nočno junaštvo, odleti čez plot v rosno deteljo. Preden pobere sebe in odpadni klobuk, ga že obsuje preganjalcev truma.

„Kaj budite ljudi iz spanja?“ zagrmí velik korenjak nad Vekoslavom, ki se je vdal v vse, kar nadenj priti utegne.

„Saj še ni tako pozno,“ odgovori Vekoslav precej mirno.

„Pozno ali ne pozno,“ odgovori oni. „Ne pustim da bi moja nevesto motili katerikoli ponočnjaki.“

„Jaz Vašega dekleta še nikoli videl nisem; danes sem prvič v vašem kraju, vaših navad ne poznam in mislil sem, da smemo zapeti ljubljanski gospodični.“

„Saj niste peli ljubljanski gospodični, ker ona prebiva na oni strani hiše! Moji Minki ste peli, ker je celo k oknu prišla. Ali je niste videli?“

„Videl sem neko žensko glavo, pa nisem razložil, čigava je. Tudi nisem mislil, da more še kaka druga mladenka prebivati v tej hiši razen tiste Ljubljankanke. Kdo bi vse to prvi večer premislil?“

„Zakaj pa je pel z Vami oni rogovilež, ki že dolgo postopa za mojo nevesto?“

„Jaz med svojimi tovariši poznam samo enega, ki je tudi šele nocoj prišel na jezero. To mora vse biti le pomota. Štirje pevci smo morali biti; jaz jih nisem vprašal, odkod sta ona dva, ko sem ju peti naprosil.“

„Potem pa ne zamerite, gospod, da smo vas tako razgnali. Da bi oni rogovilež ne bil zraven, ki mu bom že pokazal, kaj so moje pesti! Prihodnje noči le pojte, kolikor vam drago; toda na oni strani. Radi in mirno vas bomo poslušali, ker ste prav lepo peli. Pa brez zamere, gospod! Lahko noč!“

Podal je korenjak mladeniču roko v znamenje sprave. Fantje so zaukali in zapeli, Vekoslav pa roma proti gostilnici ves omamljen; vesel je bil, da je ponoči in nihče ne gleda njegove neizrečene sramote.

Zarotil se je, da nikdar več pod okni ne popeva. Groza ga je obhajala pri mislih, kako bo prestal prihodnji dan, ko se bo vse to izvedelo. O neskončna sramota!

Bil je močno truden, vendar dolgo ni mogel zaspati. Kaj je vse mislil, tega ne vem; samo to je gotovo, da nocoj ni zložil nobene pesmi.

V.

Solnce je plavalo že visoko nad gorami in živo je postalo na Blejskem jezeru, ko Vekoslav vzdigne težko glavo s postelje. Bilo je krasno jutro, kakor ga Vekoslav še ni videl. Pogledal je na migljajočo jezersko gladino, na svetlo cerkev, na okolico, ki se je v jutranji krasoti smejala, in pozabil je vseh težav in žalostnih sanj. Postal je za trenutek srečen in — pameten. Kratek je bil ta trenutek; z močjo so v dušo pridrli vsi grenki spomini, sramota in bridkost negotove ljubezni. Čutil se je zopet nesrečnega in jezero, poprej tako prijazno, se mu je zdelo mrzlo brezno, ki se mu nasproti reži in ga s pogubno močjo vleče v črno globočino.

Ko je na oknu slone premišljeval, ali bi čakal tukaj in slišal vse posmehe gospé in gospodične in norčevanje gospoda Martina, ali pa bi bežal in v

daljnem potovanju pozabil vse, kar se je zgodilo, potrka nekdo na duri.

V sobo stopi prijatelj Bežinog s palico v roki in oprtan za dolgo potovanje. Bil je Vekoslavov sošolec in skozi pol leta najzvestejši tovariš. Vekoslav je bil proti njemu popolnoma odkritosrčen, razodeval mu je svoje najsvetejše, najvažnejše misli. V vseh rečeh ga je za svet vprašal. Večkrat sta si pozno ponoči pri bledi luni prisegala večno prijateljstvo in na to prijateljstvo sta zidala zlate gradove. V tej prijaznosti, ki je ni kalila nobena neprilika, sta bila čez vse srečna; govorila sta o imenitnih zgledih trdnega prijateljstva v starinski dobi, o jugoslovanskem pobratimstvu in o brezkončnih težnjah, ki jih je jima vdihovala mladeniška neizkušnost in domišljija. Uganila sta celo, da je slovenski jezik kakor nalašč prijateljski jezik, ker ima posebne oblike za pogovore v dvojini! Čez vse pa sta željno pričakovala prve priložnosti, v kateri se bo preizkusila njuna zvestoba.

Tega prijatelja Vekoslav srčno objame in ga posadi zraven sebe k oknu. Začela sta živ prijateljski kremelj.

Pogodila sta se bila že v Ljubljani, da se baš ta dan snideta na Bledu in da potem dalje potujeta po slovenski zemlji. Že v Ljubljani sta na zemljevidu podčrtala vse postaje in zaznamovala prenočišča; kupila sta celo Baedekerja, da jima tudi on pomaga preiskovati sedeže slovenskega naroda in utrditi njuno prijateljstvo; kajti brala sta bila nekje, da ni večje preizkušnje za prijateljstvo kakor dolgo pešpotovanje.

Povedala sta si, kar sta doživela zadnje dni, in Vekoslav ni kar nič zamolčal o svoji sreči in nesreči. Sklenila sta, da kar precej pobegneta iz nevarnega kraja, in Vekoslav je kmalu imel v torbici, kar je pred malo časom iz nje razložil. Ko pregleduje vse prostore in se tipa, ali ima vse pri sebi, kar je prinesel, pogreša listnico z denarji; listnico, napolnjeno s težko prihranjenimi novci, z dnevnimi opazkami in kratkimi spominki je bil izgubil pri sinočnjem begu!

Omamila ga je ta nesreča skoraj do omedlevice in samo prijateljeva pričujočnost ga je udržala, da ga žalost ni popolnoma premogla.

„Denarji se bodo našli,“ ga tolaži Bežinog. „Tukaj prebivajo pošteni ljudje. Hitro oznani izgubo in v treh dneh dobiš, kar si izgubil.“

„Tukaj ne morem čakati,“ odgovori Vekoslav. „Raje vse izgubim, kakor da bi tukaj trpel peklenske muke. Saj imam še dosti novcev, ki so v Ljubljani hranjeni pri znanem trgovcu. On mi jih bo poslal na gotovo mesto; med tem pa bova, dragi prijatelj moj, oba živela od tvoje listnice. Komaj tri dni bom brez denarjev; potem ti vse povrnem in če tebi v prihodnje denar poteče, bom pa jaz založil iz svojega.“

„Vem, da imaš novcev dokaj hranjenih, vendar ne morem prav nič posoditi,“ odgovori Bežinog mrzlo. „Trgovca morebiti ravno prihodnje dni ne bo doma, pošiljatev se tudi sicer utegne zakasniti. Reč je precej negotova. Hudo bi se nama godilo, ako bi denar dvema potekel in bi bila še daleč od doma. Bolje je, da ti sam trpiš negotovost kakor midva oba. Tako lahko previdiš, da se ne smem kar nič denarja iznebiti; pa tvoja gospa ti bo, ako le zineš, gotovo dosti denarja ponudila.“

„Žal mi je, da sem te zavoljo take materialne reči nadlegoval,“ odgovori Vekoslav nekoliko razdražen; „vendar tvojega sveta ne morem posnemati. To bi bila največja nesramnost, pri gospeh si izposojati, ki sem jih toliko čislal in sinoči tako razžalil, da si pred nje ne upam. Raje gladu in sramote poginem.“

„Nesrečni prijatelj! Potem ne morem pomagati. Svaril sem te v Ljubljani, ne popotuj brez mene; pa trma te je gnala v nesrečo. Vendar tvoja nesreča ni tako huda. Kaj takega se velikokrat primeri; sreča tvoja, da v Ljubljano ni daleč, in kakor veš, je na Bledu tudi pošta.“

„Tega pa nisem vedel in srčno se ti zahvaljujem za obvestilo, da je na Bledu pošta. Želel sem, za-

hvaliti se tebi za kaj več; zdaj pa samo to želim, da bi mi ne bilo treba, tebi se še za kolikaj zahvaliti, ljubi prijatelj!“

„Ne zameri, prijatelj,“ odgovori Bežinog. „Zapustiti te moram in odriniti, dokler je hladno. Žal mi je, da bom moral iskati drugega tovariša. Pa z Bogom! Brez zamere!“

„Srečen pot!“ odgovori Vekoslav in poda Bežinogu roko. Zdelo se mu je, da je vzel slovo od prijatelja in tudi od vsega prijateljstva. Skusil je nekaj življenja: okusil je prijateljstvo ... Blagor mu, kdor zgodaj poskusi!

Nekaj milo tugujoč, nekaj z zaničevanjem premišljuje vedenje najzvestejšega prijatelja, sloni zopet na oknu in gleda čez jezero. Sanjaril je morebiti celo uro. Čas že kaže blizu poldne, ko nekdo potrka na duri. Vekoslav se preplašen oglasi.

Prismeji se v sobo gospod Martin in, ne poslušaje Vekoslavovega zmedenega pozdrava, si pomakne stol k oknu, strese Vekoslavu roko, sede zraven njega, kakor bi bil doma, ter izpregovori: „Gospod Vekoslav Davorinovič Kerstenikovski! Smejati se moram, ko Vas zopet vidim. Prav vesel sem in komaj sem prišel na Bled, izvedel sem o Vas toliko reči, samo veselih! Gospa je vsa srečna tistih lepih pesmi, ki ste jih napisali v njen spominek in s tem odkrili milo cvetje svoje ljubezni. Gospodična je vesela sinočnega petja in bila bi še bolj vesela, ako bi vedela, ali ste njej ali materi to petje namenili. Natararica Minka se smeji in muza, da ste se tako prijetno zmotili; fantje se smejejo, da so Vas neizrečeno ustrašili brez škode. Jaz pa sem vesel, da sem vse to čul in Vas vidim, kako ste naenkrat postali junak in imenitna oseba. Da bom še bolj vesel, potrebujeva samo tega, da ste veseli tudi Vi. Razveselite se prvič izgubljene listnice. Vaših preganjalcev nekdo jo je našel in po njegovem poštenem obrazu smem soditi, da ni nič ušlo izmed Vaših penozov.“

Razjasnilo se je Vekoslavu obličje, vendar ne še popolnoma.

297 Martin nadaljuje: „Smejati se moram, da Vas sinočna neprijetnost tako peče, da se celo med ljudi ne upate. Ako bi se kaj takega meni primerilo, bi bil prav vesel. Gospa in gospodična Vas zavaljo tega popevanja in bega še bolj čislata; celo jutro sta več o tem govorili ko o vseh Vaših pesmih; gospa le ne morejo zapopasti, kako ste naenkrat tako živi in pogumni postali. Naročili sta mi, naj Vas kmalu k njima pripeljem. Seveda, Ambroževi tovariši so Vas precej smešno napeljali; pa dandanes je že tako: drug z drugim se norčuje, nihče pa ne ve, kdo je manj pameten.“

Nato odgovori Vekoslav: „Neznani gospod! Srčno se zahvaljujem, da ste mi prinesli najdeno listnico; pa zahvaliti se Vam ne morem za to, da tako neusmiljeno in nanovo trpinčite in zasmehujete moje srce. Sam dobro vem, da sem nespametno ravnal, pa hočem se tudi sam kaznovati in bežati odtod, da več ne vidim gospe in gospodične in tudi Vas ne. Moji občutki proti gospodični, imenujte jih, kar hočete, so bili čisti. Kako gospodična mene sodi, tega ne vem; vendar mislim, da zame nima nobene graje in da me tudi ne zasmehuje. Naj Vam povem še eno besedo, ker ravno zdaj ne morem molčati. Ko sem Vas prvič videl, me je vlekla k Vam čudna oblast; popolnoma bi se Vam bil vdal, izpovedal bi se bil vseh svojih misli in ljubil Vas kakor najzvestejšega prijatelja; pa nekaj sem bral na Vašem obrazu, kar mi ni dopadlo, neko posebno mrzloto, ki je kazala, da ne morete imeti sočutja z menoj. Gospod! Spoštujem Vas, pa povem Vam, da nimate srca! Bežal sem zato včeraj pred Vami in bežal bom tudi danes, da me več videli ne boste. Pred malo trenutki me je zapustil prijatelj, ki sem ga zvesto ljubil; izneveril se je. Tudi Vi ste mi obljubili biti prijatelj tako hitro in brez vzroka, da sem se čudil. Izkušnja me uči, da besedi „prijatelj“ ne smem več zaupati; nočem se tedaj prepričati iz Vaših dejanj, kaka je Vaša prijaznost. Jasno mi je iz Vaših besedi, da mladeniču mojih let ne prištevate nobene blage ali pametne misli in da menite, da smo samo igrača za starejše ljudi.“

Vekoslavu so besede potekle. Martin mu je ves čas mirno in nepremakljivo gledal v obraz; ko mladenič oči pobesi, izpregovori Martin čez nekaj časa mirno: „Eno dobro lastnost ste vendar na meni našli: potrpežljivost. Če bi Vaše oko bilo čisto, našli bi jih gotovo tudi več. Pa čemu to! Morebiti ne potrebujeva drug drugega in potem nama ni mar, kakšen človek sem jaz ali ste Vi. Vi ste me ravnokar nekoliko razžalili, morebiti bolj kakor jaz Vas. Vendar prav rad Vas imam in ne izpustim Vas iz rok; povem Vam celo odkritosrčno, da Vas potrebujem. Zato ostanem Vaš prijatelj, naj me tudi sovražite.“

„Gospod! Tega jaz ne razumem, ali pa Vi še nikoli niste imeli prijatelja!“

„Oboje je mogoče,“ odgovori Martin smehljaje se. „Pa povejte mi, kaj pomeni beseda ‚prijatelj‘?“

„Gospod! Kaj mladega duha, menite, da sem, ako to vprašate?“

„Resnično, to menim,“ odgovori Martin. „Vi ste prav mladega, nedolžnega duha; zato ravno hočem biti Vaš prijatelj. Pokazati Vam hočem nekaj življenja. Na Vaši dobri duši sem zapazil nekaj krivih in nepotrebnih izrastkov, ki utegnejo kdaj škodovati; iznebiti Vas želim teh izrastkov in biti Vaš ranocelnik. Pa moja prijaznost Vas ne bo zelo bolela, ker sem tak zdravnik, da boli tudi mene to, kar boli mojega bolnika. Tudi mene so celili in trpinčili moji prijatelji in neprijatelji. Bridko sem okusil prijateljstvo in moj posmeh ni tako lahek, kakor Vi mislite; dokaj kratov je spomin nekdanjih solz.“

Martin je te besede resnobno in ginjeno izrekel. Ko Vekoslav le molči in neodločno pred se gleda, povzame Martin: „Mladenič! Poglejte mi v oči! Ali so zveste ali ne, sodite. Svobodo Vam dam, zapustiti me in celo sovražiti. Če pa ostanete pri meni, kesali se ne boste; vendar Vam bom povedal še dokaj žalbesedi, grajal Vas bom, se Vam tudi smejal; povedal bom, zakaj, in govoril naravnost, odkritosrčno. Upam, da boste nehali dvomiti o moji zvestobi. Podajam Vam zopet desnico; če jo sprejmete, me bode veselilo; če ne, ne vem, kdo je kriv.“

Vekoslav pogleda Martinu v oči; zdele so se mu tako domače in zaupljive, da mu seže počasi v roko in jo rahlo stisne, rekoč: „Ne zamerite, gospod, ako sem Vas razžalil. Spoštoval Vas bom kot prijatelja. Imejte pa usmiljenje z menoj in pomislite, da bom moral veliko trpeti.“

„Neusmiljen bom, pa zdaj ne utegnem dalje govoriti; brez potrebe sva se dolgo zamudila, ko ste tako vročeglavi. Voz naju že čaka in povabljeni ste, z gospema se peljati k nekemu slapu.“

Kočija je res že čakala. Odpeljali so se v naglem diru gospa in gospodična, Martin in Vekoslav mimo strmečega Grada proti slapu Radovine. Martin je kratkočasil gospe. Vekoslav, ki je sedel zraven kočijaža, pa je užival pogled krasnega kraja in je kočijaža od časa do časa vpraševal, kako se imenujejo bližnje vasi in gore. Veliko veselih misli mu je šinilo v glavo; najveselejša misel pa je bila ta, da se pelje v najlepšem kraju zraven najlepše Evine hčere.

Po nedolgi vožnji so morali z voza in dalje prehoditi zelen grič in senčni gaj.

Pri prijazni cerkviči na griču so nekoliko obstali, da so gledali daleč po Blejski in Radovljiški dolini. Tu so videli veliko lepih vasi med visokim vrtnim drevjem, bele gradove, ravna polja in visoke temnozelenne gore z belimi glavami. Vekoslav je bil ves zamaknjen; stal je zraven gospodične, kazal ji je rojstno vas Prešerna, neumrlega pesnika, in je dokazoval, da v tem tako lepem kraju rojeni človek mora postati pesnik.

Solzica mu je zaigrala v očeh in vzdihnil je: „Moj rojstni kraj je res dokaj lep; pa proti temu je jako dolgočasen. Ako bi bila moja zibka tekla v tem krasnem kraju, koliko krepkeje bi donele moje pesmi!“

Ko je Vekoslav to vzdihnil, stopi gospa zopet na pot. Martin jo spremlja, Agata in Vekoslav gresta zadaj. Agata je bila kaj dobre volje, živahna in šaljiva. Vekoslav, ves pesnik, je nabiral gospodični cvetic, da je iz njih šopek naredila. Podarila ga je Vekoslavu, kakor je rekla, v zahvalo za njegove vče-

rajšnje pesmi. Zardel je pesnik in se zahvalil z ubra-
nimi besedami, toda malo okorno.

„Večje darilo bi Vam dala,“ odgovori Agata, „pa
zdaj bodite z malim zadovoljni.“

„En sam prijazen pogled iz Vaših oči, ta mi je
dosti zahvale za vse moje pesmi,“ odgovori Vekoslav.

„Kaj Vam koristi moj prijazen pogled?“

„Pol življenja mi je,“ odgovori Vekoslav; „tola-
žilo je mojemu bolnemu srcu in vir novih pesmi, ki
bi jih pel v Vašo slavo.“

„To je preveč, gospod; ali bi ne mogli peti brez
mojih oči?“

„Ne mogel bi, gospodična! Ako Vas več ne vidim,
ne bo mi iz srca prišla nobena pesem več.“

„Zakaj ne?“ vpraša gospodična s prisiljeno ra-
dovednostjo.

„Povedal bi Vam; pa se ne upam, morebiti bi
Vas razžalil.“

„Danes smete vse govoriti, kar hočete; samo
resnico morate govoriti,“ odgovori gospodična z na-
glasom, ki srčnost zbuja.

Vekoslav nekoliko molči, stopi nekaj stopinj bolj
hitro, potem pobesi glavo in rahlo izusti: „Ljubim
Vas, gospodična . . .“

Gospodična ga pogleda s krotkimi očmi, obstoji
in, dolgo odgovora iskaje, mirno reče: „Čemu me
ljubite, gospod!“

„Najdražja stvar ste mi na zemlji. Srčni glas
mi ukazuje, Vas ljubiti. Ljubezen je moja edina slast
in sreča. Brez Vas srečen biti ne morem. Za Vas bi
daroval svojo srečo in življenje,“ odgovori Vekoslav
živo in goreče.

„Potem bi bili Vi brez sreče in življenja, jaz pa
bi, morebiti srečna ne bila.“

„Edina moja želja je, da Vas osrečim.“

„Večkrat ste dejali, da ste nesrečni. Odkod bi
meni srečo delili, ko je sami nimate dovolj?“ vpraša
Agata smehljaje se.

„Bil sem nesrečen, ko nisem vedel, ali me lju-
bite, in bom neskončno srečen, ako me ljubite.“

„Tedaj sem jaz le za Vašo nesrečo na svetu.“

„Za mojo srečo živite in dve srci boste osrečili, ako izrečete, da me ljubite.“

„Gospod doktor je rekel, da v šali smem lagati, pa danes lagati nočem,“ odgovori Agata, nasmejavši se.

„Gospod doktor seveda rad laže, ker nima srca.“

„Ne poznate ga, gospod! On globoko čuti in resnico govori; nikar ga ne črnite pred menoj,“ ga zavrne gospodična.

„Nikakor ne mislim obrekovati prijatelja; le v šali sem to rekel.“

„Morebiti ste v šali govorili vse prejšnje besede?“

„Kako bi se upal šaliti o tako sveti reči, kakor je ljubezen!“

„Ljubezen je prav posvetna in vsakdanja reč.“

„Ljubezen je nebeška luč, ki v nas gori.“

„Mogoče je; pa taka luč tudi utegne prismoditi.“

„Nimate srca, da ne čutite ljubezni?“

„Imam srce, pa —, kmalu bi se bila zlagala.“

„Tedaj ljubite?“

„Tega ne smem povedati.“

„Jeli mogoče, da mene ljubite?“

„Ne vem, moram mater vprašati.“

Molčala sta nekaj časa oba in ker Vekoslav ni vedel, kaj naj dalje vpraša, izpregovori Agata: „Gospod Lesnikar! Nekaj tednov sem starejša od Vas, zato Vas smem nekoliko posvariti. To govorjenje mi ni po volji. Morebiti se kmalu ločiva za vse žive dni, morebiti bova kmalu utegnila o ljubezni bolj zdravo in resnično govoriti. Samo nekaj dni pozabite mene in ljubezen. Spoštujem Vas in nočem, da bi bili zavoljo ljubezni do mene količkaj nesrečni. Presodite dobro svojo ljubezen in prosite Boga, da srečno izide. Zdaj moram pa gospodu doktorju povedati, kar sva govorila.“

„Nikar, gospodična; prosim Vas, molčite!“ zakliče Vekoslav.

„Moram, ker sem poprej obljubila.“

„Za vso ljubezen Vas prosim, gospodična, nikomur ne pravite najinega pogovora!“ prosi Vekoslav z milim glasom.

„Moram, gospod, vse povedati, moram doktorja tudi vprašati, kaj nama je v prihodnje storiti,“ smeje se odgovori gospodična in steče naprej k gospe, ne oziraje se na Vekoslava in njegovo prepadeno lice.

Tudi Vekoslav je pospešil svoje korake; razgovarjal se je nekoliko z gospo, ki je bila precej romantičnega duha. Malo je vedel govoriti in prav vesel je bil, da je pogovora konec, ko so popotniki prišli skozi gosti hladni gaj pred krasni slap Radovine. — Bistri gorski potok, ki ga smemo imenovati malo reko, se meče iz globokega preduha čez izpodrezano steno; sredi padca se prelomi ob nasprotni skali, daleč okoli prše debele kaplje in bobnenje v izdolbeni skali krepko bije na ušesa. Slap ni zanimiv po visokosti; a zavoljo čudne oblike, močne vode in divje razdejjane okolice ima malo vrstnikov.

Družba se je vsedla na mahovje in polomljeno viseče drevje, nasproti slapu zraven brvi. Gospodična je umetno risala slapovo podobo in okolico. Martin je sedel zraven nje in je bolj gledal na risanje kakor na slap; šaljiva gospodična pa mu je rada skrivala, kar je risala. Gospa je iz torbe delila, kar je imela okusnega za usta, in je bila prav dobre volje. Gospod Vekoslav, sedé nekoliko proč na zlomljenem deblu, je bil edini nevesel; molčal je, zamišljeno je naslanjal glavo na roko in je zrl nepremakljivo v bežečo vodo z očmi, na jok pripravljenimi.

Gospodična ga vpraša, zakaj je tako žalosten. Z bridkim glasom odgovori mladenič: „Moram biti žalosten; najlepše nebo, lep kraj, blago dejanje, sploh vse, kar je lepo in blago, nima zame prijetnosti in lepote; za vse sem otrpnil; skeli me srce in nihče me ne pozna, nihče ne tolaži, na vsem voljnem svetu sem sam“.

„Bore starček, skočite v vodo!“ pristavi Martin.

„Kako si poreden,“ izpregovori zopet Agata, „da dražiš gospoda Vekoslava, ko ne veš, kaj trpi; morebiti si res stori kaj žalega. Vi pa, gospod Vekoslav, ako bi vedeli vse, kar jaz vem, gotovo bi bili veseli! Da ne boste brez dela, poiščite mi nekaj cvetlic v spomin današnjega dneva.“

S temi gospodičninimi besedami je bil Vekoslav tako zadovoljen, da se je precej izgubil v grmovje. Med tem, ko so se gospodična, gospa in Martin o njem pogovarjali, je iskal po dolini in bregu najlepših cvetlic. Tako pride popolnoma do mogočnega slapa. Tu vidi na strmi skali, na katero morebiti še nihče ni plezal, nekaj najlepših cvetlic sredi mahovja. Jako prijazno so majale svoje glavice v slapovi sapi in ga vabile, naj spleza do njih, da jih utrga in prinese ljubljeni gospodični v dar iz kraja, ki ga ni in ga ne bo obiskala nobena živa duša razen njega. Pleza tedaj gori po skali; stena je bila dokaj strma in polzka, vendar po dolgem nevarnem trudu srečno dospe do cvetlice nad breznom; utrgal jo je in jo ponosno pokazal boječi družbi pod seboj.

Treba je bilo tudi nazaj plezati. Stara resnica pa je, da, kdor predaleč zaide, težje pride nazaj, kakor je hodil naprej. Tako je bilo tudi pri Vekoslavu. Počasi je plezal po steni doli; a ko je bil že blizu ravnih tal, se mu izpodrsne na mokri mahoviti skali in reva telebne v mrzli globoki kotel, kjer se zbira slapova voda. Martin leti h kotlu, tam vidi, kako se Vekoslav suče in bori v razdraženih valovih in da plavati ne zna. Po sreči najde Martin dolg drog, na katerega so ribiči trnke navezovali, ga poda Vekoslavu in ga srečno privleče h kraju.

Tako je bil Vekoslav rešen s cvetlicami, ki so bile gospodični namenjene; kajti Vekoslav jih ni izpustil iz rok, čeravno se je s smrtjo boril. Revez je bil ves prepaden in do kože moker, vendar srečen, da prinese gospodični tak dar. Moral se je zahvaliti Martinu in zahvalil se mu je iz srca, čeprav še vedno ni verjel, da je Martin njegov prijatelj.

„Ali ste obnoreli,“ vpraša Martin, „da tukaj v vodo skačete? Saj je premrzlo tukaj umirati?“

Mladenič se je mraza tresel, ko s pohlevnimi besedami poda gospodični oprane cvetlice. Sprejela jih je Agata, obljubila mu je, obdržati jih vse žive dni; pa prosila ga je tudi, naj svojega junaštva v prihodnjič več ne razkazuje.

„Pevec je vedno nesrečen,“ odgovori Vekoslav; „pa voljno trpim to nesrečo; saj vem, da ste cvetlice sprejeli in da bi Vam nihče na onem mestu cvetlic ne utrgal!“

„Saj bi tudi treba ne bilo!“ pristavi Martin.

Gospa je družbo zopet na pot spravila, da bi se Vekoslav ne prehladil. Po temnem logu, čez prijazni holmec in mimo cerkvice je prišla družba do voza, potem pa v naglem diru k Blejskemu jezeru, kjer se Vekoslav in Martin poslovita od gospá.

Ko še Vekoslav preobleče, gresta prijatelja v senčno krčmino uto, da se okrepčata z dobrim vinom. Nista dolgo sedela in se pomenkovala o današnjih prigodkih, kar se jima približa učitelj Ambrož, ki ga danes nista bila videla, in ž njim njegova namenjena mu nevesta Urška, naša znanka iz prvega oddelka te povesti.

Urška je bila, praznično gorenjsko opravljena, res lepo dekle. Le škoda, da je tako žalostnega obličja in oči skoro objokanih. Obotavljala se je sesti zraven gospodov, ki jih je bila videla samo en dan; Ambrož jame praviti, kar mu je Urška ravnokar odkrila, da je tisti krčmarjev brat, Voljbenk, ki so mu Vekoslavove pesmi obudile staro ljubezen, prišel sinoči k Urškini materi, svoji nekdanji nevesti, in jo je zasnubil. Tako ji je govoril na srce, da mu je krčmarica precej prvi večer roko in zakon obljubila. To pa je velika nesreča za Urško in Ambroža, ki sta mislila, da jima bo krčmarica kmalu zaroko dovolila in jima izročila lepo gospodarstvo in premoženje. Zdaj bi morala Urška biti služabnica tujemu očuhu, Ambrož pa zopet brez vse nade na poboljšek grizti grenki učiteljski kruh. Urška je bila močno razdražena in je trdila, da noče več iti domu, kjer bi bila dekla v domači hiši. Poganjala je Ambroža, naj se naglo vrne domov in krčmarico ali z dobro ali s hudo besedo odvrne od neprimerne možitve. Ambrož pa, ves obupan, ni vedel, kam se obrniti.

„Kako bi mogla krčmarici obraniti, da se ne moži, in kako bi jo mogla prisiliti, da bi Urško

meni dala?“ vpraša Ambrož Martina in Urška pristavi s prosečim glasom: „Dobri gospod, svetujte nama, Vi, ki ste tako fletni in modri! Pišite nekaj vrstic svojemu gospodu prijatelju, da morebiti on pomaga.“

„Vama je težko pomagati,“ odgovori Martin. „Mati smejo v zakon vzeti, kogar hočejo, da je le moški; a tudi za Urško ni nevarnosti, ako se omože, ker ji s tem ne vzamejo ničesar njenega. Urška pa se ne more tako lahko možiti. Dovoliti morajo mati, varuh in celo sodnija ima tukaj govoriti važno besedo. Tako Urškino možitev ovira veliko reči, materine pa nobena moč na svetu.“

„Mari je sodnija celo nad ljubeznijo,“ izpregovori vmes Vekoslav.

„Ljubezen je prosta. Ako pa naj iz ljubezni zakon postane, skrbje postave, da maloletni ljudje, ki nimajo očeta, ne zabredo v neumne zakone. Tu se ne gleda na ljubezen, temveč na premoženje in pamet.“

„Tedaj je celo mladeniška ljubezen pod paragrafe uklenjena?“ vzdihne zopet Vekoslav.

„Tako mora biti; pa, lepa moja Urša, napisal Vama bom nekaj vrstic do svojega prijatelja; on bo presodil vajine zadeve in, če bo mogoče, bosta stopila pred oltar brez vseh ovir. Ljubezni, ki srečen zakon obeta, se ne zoperstavlja nobena postava.“

Prijazen pogled iz Urškinih oči je pohvalil Martina za te besede. Ambrož je zadobil novo upanje in več besedi. Martin je napisal pismo do gospoda predstojnika. Potem so izpili polič na dobro srečo.

Urška je pravila, kaj je Voljbenk vse obetal, kako se je moško držal in se bahal, kako so se mati naenkrat pomladili in kako je ona celo noč premišljevala, ali ji bo dovoljeno možiti se, ali pa bo morala kakor sirota iti od hiše k tujim ljudem; ali bi ne bilo bolje, ako bi kar zapustila vse posvetne misli in šla v samostan. Vekoslav je vprašal še dokaj o postavah, ki vežejo in ovirajo prosto življenje, in Martin je s posebno potrpežljivostjo odgovarjal. Solnce se je bližalo goram, ko se Ambrož in njegova nevesta poslovita od prijateljev in Bleda.

Tako je pretekel v Bledu prvi dan.

Vekoslav je v Bledu ostal še štiri dni. Ves ta čas je bil srečen. Popolnoma se je sprijaznil z Martinom, ki je imel proti njemu samo nekaj skrivnosti. Veliko je imel priložnosti govoriti z gospodično o blagih srčnih čustvih, o mladostni sreči, o ljubezni in drugih vnetih sanjarijah. Gospodična ga je vedno radovoljno poslušala, je ž njim kramljala in se šalila tako prijazno, da je Vekoslav sodil, gospodična je zgolj vanj zamaknjena. Vera ali vraža, da ga gospodična ljubi, polastila se je Vekoslava popolnoma; ta vera je bila njegova neizrečena sreča, čeravno za njeno resničnost ni imel nobenih dokazov. Gospodična je bila namreč zelo prijazna, celo potrpežljiva z Vekoslavom, ki je v svoji gorečnosti včasih postal dolgočasen; pa skrbno se je varovala količkaj izpregovoriti, kar bi utegnil Vekoslav imeti za dokaz njene ljubezni. Celo na njegova natančna vprašanja zastran ljubezni ni hotela nič odgovoriti, temveč si je prosila odloga, da to reč bolj premisli; ali pa je naenkrat začela kaj drugega govoriti.

Martin se je v tem enoličnem rajskem življenju začel dolgočasiti in, dočim je Vekoslav želel, da bi te vožnje po jezeru, ti izprehodi na grad in po lepi okolici, ti lepi večeri, okraševani s petjem in plesom, ter to bivanje blizu najlepše gospodične trpeli večno, je želel Martin obiskati planine, plezati po najvišjih vrhovih lepe domovine, poskusiti nekaj truda in nevarnosti. Večkrat je vabil Vekoslava, naj ž njim odrine na planine, ki tako resnobno gledajo v prijazno dolino; pa Vekoslav je imel sto in sto izgovorov, da je ostal v Bledu.

Neki večer je sedel Martin ob cesti poleg jezera in je gledal solnčni zahod na planinah, ko stopi Vekoslav k njemu, plah in potrta, kakor že ni bil tri dni. „Zdaj sem pripravljen za vsak pot, na gore ali morje ali kamorkoli hočete, da me le peljete z Bleda.“ — Tako ogovori Vekoslav zamišljenega prijatelja.

„Kako je mogoče, da ste se tako naenkrat premislili?“ vpraša Martin.

„Tole pismo Vam bo vse povedalo,“ odgovori Vekoslav in poda Martinu naslednji list:

„Gospod Lesnikar! Odkar ste Vi v Bledu, se je moja hči čudno izpremenila. Izgubila je vso nekdanjo živahnost; cele ure sedi pri mizi tiha in klaverna, prebira Vaše pesmice in večkrat globoko vzdihuje. Ponoči ne spi mirno in večkrat kliče v sanjah Vaše ime. Kako žalostna sem, ko mi je zdravnik povedal, da je moja hči v nevarnosti, da zboli na duši. Prepričana sem, da Vi njenih zmedenih sanjarij niste krivi in da si niste prizadevali v njeni duši buditi nespametno ljubezen, zavoljo katere bo morebiti obnorela. Da se njena bolna domišlija več ne draži, zato je silno potrebno, da za nekaj dni zapustite Bled in rešite srečo in zdravje edine moje hčere itd.“

„To je resnobna reč, gospod Vekoslav; pa kaj morete zato, če ste tako ljubeznivi? Saj si ne boste zavoljo Agate obraza z ogljem lizali.“

„Gospod! Ne norčujte se; stvar je resnobna, pa ne zavoljo moje ljubeznivosti. Jaz sam sem kriv, ako gospodična zboli. Toliko sem ji govoril o ljubezni, da sem ji moral glavo zmešati. Oh, kako sem bil nepremišljen! Kako sem nesrečen!“

„Ne bojte se, gospod! Ta bolezen ni tako huda in gospodična bode ozdravela o svojem času. Midva pa pojdeva jutri zgodaj na gore. Celi teden morava potovati po zračnih višavah, po domovih miru in svobode. Tam gori boste pozabili nesrečo, ki ste jo tukaj napravili lepi gospodični, in zagotovim Vas, da bo gospodična popolnoma zdrava, ko jo zopet vidite. Zato pa potrebujem tudi Vašega pisma. To in neko moje pisanje, ki ga Vam pa zdaj ne smem pokazati, bodeva vkup zavila, z najinima obema pečatnikoma zapečatila in ne poprej pogledala, kakor bo čas zato in gospodična zdrava.“

S temi srčnimi besedami je bil Vekoslav nekoliko potolažen.

Šla sta in zapečatila. Martin je hranil pismo in je šel k gospema slovo jemati za gorsko turo. Ve-

koslav je pa v svojo listnico zapisaval zadnje opazke današnjega dne.

Drugo jutro sta pred dnem vstala; peljala sta se do Bohinjske Bele; tam ju je sprejel vodnik, jima vzel torbe in vrhnje suknje, ter ju vodil po strmi gori proti planinam. Solnčni vzhod so gledali z visokega hriba. Obema popotnikoma je bil do zdaj neznan in dolgo se nista mogla nagledati krasnega prizora. Vodnik se je bolj čudil njima kakor mlademu solncu in je rekel, da se solnčni vzhod lepo vidi samo s Triglava.

Prvo gorsko postajo sta imela popotnika na Koprivniku, na tisti gorski planjavi, kjer je bil Vodnik prebival. Hodila sta tam, kjer je Vodnik hodil, in Vekoslav je zopet mislil, da v tem lepem kraju postane človek nehoti pesnik. Tu se malo okrepcata, najmeta drugega vodnika, ki je poznal vse gorske kote in vrhove, in se napotita proti planini Velo Polje pod Triglavom. Malo pred mrakom dospejo na planino.

Vodnik ju je peljal k prostornemu stanu, kjer je gospodinjala mlada brhka planšarica, Mina po imenu. — Vekoslavu je ugajalo njeno obličje, njena snažna noša in gorjansko zavijanje slovenskega jezika. Upal je tudi pri njej najti kako novo besedo; zato je ž njo prav veliko govoril. Mina se je sukala okoli nizkega ognjišča v okajenem stanu in pravila mlademu hvalitelju idilskega življenja, da planine za mlada dekleta niso posebno prijetne. Dolg čas je na mrzlih gorah, daleč od prijaznih vasi. Redkokrat pride kak domačin v planino in malo pove radovednim dekletom, kaj se godi v dolini. Tu je v enomer vsak dan isto delo s kravami, maslom in sirom; ni nedelje, ni plesa, niti prijetnega govora. Mina se je naveličala tega življenja, rada bi že bila gospodinja in ne želi si prihodnje poletje zopet v cokljah coklati po plinskem skalovju. Mina bi se tudi že rada omožila, pa ne ve, koga bi v zakon vzela.

Medtem je Martin sedel vrh skale pred Mininim stanom in je smodko pihal v mirni zrak. Koze so ga nadlegovale in vohale od vseh strani; ovce, ki niso mogle na skalo, so se gnetle pod njo in na vse

grlo meketale; svinje so se podile in rile v gostem ščavju; goved, sita in rejena, pa je stala okoli ogradov, gobce kvišku molela in s stoglasnim mukanjem klicala planšarico, naj pride jo mlest. Zunaj tega zele-nega osredka pa je bila vsa okolica divja in grozna; podrto skalovje z nizkim ruševjem, drče in plazovi, visoki špiki in sledovi snega v prepadih, vse molčeče in veličastno.

Drugo jutro sta popotnika na Malem Triglavu gledala solnčni vzhod. Kako se je vnelo v daljavi megleno morje in se prisukalo rdeče solnčno kolo nad nižave, kako je ožarilo vse nebrojne gore daleč okoli! Doline so bile pokrite s sivo meglo, razsvetljene gore so pa v dolgih vrstah molele iz sivega morja, kakor goli začarani otoki.

Ko stopita vrh Velikega Triglava, je megla v dolinah že razpuhtela in na jasnem nebu ni bilo videti nobene meglice. Tu sta stala na najvišji gori Jugoslovanske domovine, ki je bila razgrnjena pred njima v jutranji lepoti. Dolgo sta uživala krasni pogled; pozabljena je bila vsa nevarnost, pregnan ves trud in navdajala ju je sveta navdušenost.

Vendar razgled s Triglava ima nekaj milo otožnega. Zaigrala je Martinu solza v očesu, ko je videl vse meje slovenske domovine z ene same gore. Kako majhna je Slovenija! Videl je tudi veliko lepih pokrajin zunaj domovine; prostrano Beneško dolino do Tridentskih gora, nekaj Tirola in zgornji Korotan. Spomnil se je iz zgodovine, da so tudi tam nekaj prebivali naši pradedje. Koliko sveta smo izgubili v tisočletnemu spanju, kako blizu do Triglava se je skrčila meja slovenskega naroda! Laški Videm in nemški Beljak je bliže Triglava, ko slovensko središče — Ljubljana!

To je premišljeval Martin, pa kvišku je stopil, prijel Vekoslava za roko in, kazaje slovensko zemljo, je govoril: „Ljubi moj mladenič! Ozrite se po domovini, ali ni mila in krasna? Ali Vas ne boli srce, da je toliko njenih sinov ne ljubi, da jo nekateri celo zaničujejo? Vtisnite si v srce ta pogled. Pustite mehkužne sanjarije in svojo nestanovitno ljubezen!

Bodite mož in moško ljubite tole ljubico. Saj le njo, ki Vas je vzredila in bo enkrat Vaše koščice hranila, morete ljubiti stanovitno in neizmerno! Ta ljubezen je sveta, vredna moških src; in hvaležno domovina Vam bo povrnila Vašo ljubezen; tudi ona Vas bo večno ljubila.“

Vekoslav je stisnil Martinu roko in zaklical: „V obličju vse domovine obljudim, da jo bom ljubil iz vsega srca in vseh svojih moči do črnega groba!“ —

Potovala sta dalje po planinah in vrhovih, videla sta imenitna gorska jezera, železne rudnike, globoko dolino Trento, kjer Soča izvira, Mojstransko in Korensko dolino; potem sta dalje v krogu gora nad Savico prišla na južno stran in s Črne Prsti gledala na slovensko zemljo, na sinje morje, ki je bilo nekdanj slovansko, na globoko Furlanijo in na Beneško planjavo do prodov reke Taliventa.

Tukaj sta jemala slovo od gora, ki se jih nista mogla nagledati, čeravno sta se po njih trudila veliko dni. Vekoslav je bil bolj kakor kdaj poln visokih misli; saj je tudi duh bolj živ in prost, kolikor višje je nad navadnim svetnim hrupom. Ko sta tako sedela pol na kranjski gori, pol na goriški zemlji, jame Martin govoriti: „Ločitev od gora, ki jih čez nekaj dni zapustim, da jih morebiti več videl ne bom, mi odpira srce in moram Vam nekaj razodeti, kar sem že davno namenil, pa iz več vzrokov poprej nisem smel povedati. — Rekel sem Vam precej drugi dan, ko sva se videla, da sem Vaš prijatelj. Vi ste po pravici veliko dni dvomili nad resnico mojih besed, ker Vam vzroka nisem odkril. Danes naj Vam povem, zakaj sem Vam prijatelj in še kaj več.

„Moj oče so bili sin kmetiških, srednje premožnih staršev. Ker so bili prav bistre glave, so jih dali v Ljubljano v šole. Prva leta so dobivali hrano od doma, v višjih šolah pa so si s pridnostjo in poštenostjo toliko prislužili, da so še včasih kake goldinarje staremu očetu poslali. Ko so bili moj oče v osmi šoli, izgube očeta, mati so bili že prej umrli. Moj oče niso imeli drugega sorodnika kakor brata in sestro, ki sta po očetu precej podedovala; tudi

moj oče so jima pustili svojo dedščino, ker jim ni denarja manjkalo. Dokler so moj stari oče živeli, so sploh pričakovali, da moj oče po dokončani osmi šoli stopijo v duhovski stan. Po starega očeta smrti pa se namenijo iti na Dunaj, zdravništva se učiti na visokih šolah. Nihče jih ni mogel odvrniti od tega sklepa. Očetova sestra se je jokala in prosila, brat je bil ves razkačen, spodil je mojega očeta od hiše in mu je prepovedal še kdaj se vrniti domov.

„Tako so moj oče v domačem sovraštvu odšli na Dunaj. Tam se jim je večinoma dobro godilo; pa včasih so imeli tudi slabe, lačne dneve, ker niso imeli drugega premoženja nego to, kar so si zaslužili v težavnem pouku dunajskih otrok. Domu niso več šli; pisali so večkrat, pa brat jim nikdar ni dal odgovora; popolnoma jih je pozabil. Izvršili so oče šole in so postali imeniten zdravnik. Imeli so srečo, premoženje jim je vedno rastlo, kupili so si na slovenskem Štajerskem lepo grajščino. Tam sem bil rojen, tam sem preživeljaj otročja leta in sem hodil v šolo z Ambrožem, ki je sin mojega nadlogarja. Mati so mi umrli, ko sem bil komaj štiri leta star. Po materini smrti so oče ostali vedno na grajščini in so se bolj pečali z gospodarstvom nego z zdravilstvom. Jaz sem pa šel v šole v Gradec in na Dunaj; učil sem se veliko potrebnih in nepotrebnih reči, postal sem pa po očetovi želji doktor pravoslovja in sem stopil v državno službo.

„Ko dovršim uk, umro mi oče, komaj petinpetdeset let stari. Zapustili so mi toliko premoženja, da smem brez skrbi za vsakdanji kruh živeti, pa zapustili mi niso ne brata ne sestre in daleč po deželi nisem imel nobenega prijatelja in znanca. Ko sem bil tako sam zase na svetu, sem potoval skoraj celo leto po Avstriji in tujih deželah. Ko sem se naveličal tujih lepot, sem si namenil ogledati tudi slovensko domovino. Ostal sem namreč vedno Slovenec in oče, ki niso zatajili svojega imena, so mi dali posebnega učenika za slovenski jezik; naročili so mi tudi na smrtni postelji, naj ostanem veren sin domovine in naj to popravim v boljših časih, kar

oni niso mogli storiti v neugodni dobi. Dolgo sem potoval po Štajerskem in slovenska zemlja z njenimi prebivalci se mi je od dne do dne bolj priljubila, čeravno sem videl poprej toliko lepega tujega sveta od Rima do Berlina.

„V prekrasnih Slatinskih Toplicah pri Rogatcu se seznanim z lepo Kranjico; ljubezen se je vnela med nama; šel sem za njo na Kranjsko, zasnubil sem jo in zaročena sva. Čez malo tednov bode poroka. Pa jaz, nemiren človek, ne morem dolgo sedeti zraven gospodične in ž njo kramljati, dasi ji je to dosti prijetno. Zato sem se namenil, preden se oženim, pogledati tudi Kranjsko, svojega očeta domovino, poiskati svoje sorodnike in pogledati hišo, kjer je tekla zibelka mojega očeta! Spraviti se moram s svojim stricem, ki se z očetom ni hotel, in menda mi ne bo težko poravnati staro zamero. Povprašal sem v Ljubljani po rojstnem kraju in po sorodnikih svojega očeta; izvedel sem, da so se rodili v isti hiši, kakor Vekoslav Davorinovič Kerstenikovski.“

„Kaj je mogoče,“ vzklikne Vekoslav, „da sva bratranca!“ in objame Martina v veselju in radosti.

„Mora tako biti,“ odgovori Martin; „saj sva si tudi podobna. Bodiva si brata in prijatelja ter si podajva na tem svetem mestu roko za večno poratimstvo.“

Vekoslav je zdaj prvič z vsem zaupanjem stisnil Martinovo roko. Martin pa nadaljuje: „Odkril sem ti svojo zgodovino, povej mi zdaj ti svojo!“

„Moja zgodovina je kratka, nič je nimam,“ odgovori Vekoslav.

„Srečni so tisti ljudje, ki nimajo veliko zgodovine!“ odgovori Martin.

„Kako bi bil srečen, ko bi to bilo res! Do zadnjih dni sem bil res srečen. Dobro sem se učil v Novem Mestu in v Ljubljani; spričevalo zrelosti imam v roki, vesel sem, da sem gimnazijo lepo dovršil in morebiti bi bil tudi vedel, kam naj se zdaj obrnem; pa en sam preglobok pogled v oči lepe Agate mi je podrl vso srečo; in saj veš iz onega pisma, koliko

nesrečo je napravila moja ljubezen. Postal sem popolnoma nesrečen in ne veseli me več življenje.“

„Tisto pismo in Agata naj te nikar ne skrbi,“ odgovori Martin; „povej mi samo to, kateri stan bi si izvolil, ako bi Agate ne bil nikdar videl.“

„Premišljeval sem dolgo, pa takega, ki bi bil prav zame, še nisem našel. Tisti stan je najboljši, v katerem je pot do groba najdaljša in najprijetnejša.“

„Na smrt si torej mislil?“

„Kajpada; saj človek zato živi, da srečno umre.“

„Tedaj bi bilo najbolje, da bi vsakega umorili, dokler je še dete; potem bi srečno umrl. Človek živi, da živi. Živimo pa zato, da delamo, seboljšamo in koristimo sebi in človeški družbi. Kdor prav živi, srečno umre. Smrt pa ni namen, temveč le konec zemeljskega življenja.“

„Saj ne mislim tako na smrt! Bolj mislim na življenje in srečno želim živeti.“

„Kdo ne želi srečno živeti? Veliko potov je do sreče, pa ista pota peljejo tudi v nesrečo.“

„Miru želim imeti in toliko časa, da se morem zraven opravkov svojega poklica pečati tudi s slovom in umetnostjo in da nimam težkih skrbi za voljo življenjskih potreb.“

„Takih stanov je malo; pa pravega bova našla v daljnem potovanju, ako te ljubezen preveč ne teži.“

„Ljubezen je zame pač nesreča; koliko neprijetnega sem skusil, koliko sem vzdihoval, koliko sem bil zasmehovan zavoljo te ljubezni! Dosti sem skusil njenega strupa! Da bi le tudi Agata mene pozabila, da bi le ljubiti hotela pravega človeka, ki jo more osrečiti! Gorje mi, ako zavoljo mene pamet izgubi!“

„Ne boj se! Gospodične ne izgube tako hitro pameti!“

„Kako vesel bi bil, ko bi videl Agato na tvoji strani stopiti k oltarju! Ali je to mogoče, ljubi Martin? Potem bi bil prepričan, da bo Agata srečna vse žive dni.“

„Počasi, Vekoslav; zakoni se ne vežejo in razdirajo tako hitro! Ali ne veš, da sem zaročen? Pa

čakaj, s časom se bo vse poravnalo. Videl boš še danes Agato in smel boš ž njo po volji govoriti, ako že moreš pametno govoriti. Ravno danes se je peljala z materjo k Savici. Na Bistrici pri obedu jo najdeva. Samo hitro morava odriniti odtod.“

„Kako pa vse tako natanko veš in se tikaš z gospodično?“ vpraša Vekoslav.

„To je prav naravna reč; gospa ti bodo vse razložili, ako si radoveden.“

Gospoda sta se še enkrat ozrla po obnebu, potem sta nastopila strmo pot proti Bistrici. V poldrugi uri sta prišla do Bistriških fužin in tu najdeta Agato ob vodi; ribam je metala kruhove drobljance. Razveselila se je popotnikov in je poljubila Martina. Manj se je pobrigala za Vekoslava, ki ni vedel, ali je gospodična še pri pameti ali ne. Le malo besedi si je upal Vekoslav govoriti; gospodična mu z nekaj ogovori srčnost obudi ter ga prepriča, da je na duši popolnoma zdrava.

„Odpustite mi, gospodična,“ pravi Vekoslav, „ako sem Vas kdaj preveč nadlegoval s svojo nepremišljeno ljubeznijo. Moj bratranec me je ozdravil te slepe ljubezni in zdaj sem postal ves drugačen človek.“

„Odpustila sem Vam vse Vaše besede že davno; prosim Vas pa tudi jaz, da odpustite, kar sem jaz proti Vam pregrešila, norčujoč se z Vašim srcem. Pa molčite o tem.“

„Nič nimam odpustiti, saj sem zaslužil norčevanje.“

Prišli so do mize pod orehovo senco pod prijazno krčmico. Tam je čakala gospa in neki neznani gospod, ki je bil gospe k Savici spremljal. Vsedla se je družba k obedu in v prijetnih pogovorih je pretekla ura za uro. Martin je pravil, kako je hodil po gorah in kako lepo se vidi s Triglava; Vekoslav pa je moral brati pesmico, ki jo je zložil o Triglavu.

Komaj je z občno hvalo prebral svoj umotvor in so kozarci zažvenketali na zdravje novega pesnika, kar pristopi k mizi tisti berač, ki mu je bil pred nekoliko dnevi na klancu z gorjačo žugal. Roko po-

moli proti mizi in prosi miloščine. Družba je bila dobre volje in vsak mu je nekaj stisnil v roko. Tudi Vekoslav mu podari šestico; berač mu jo pa pod noge vrže, Vekoslava srdito pogleda in odide.

Vekoslav obledi, togota mu šine v oči, Agata pa beraču nevoljno ukaže, naj urno pobere šestico od tal. Berač se pohuljeno vrne in pobere šestico, rekoč, da jo vzame samo od gospodične, in ji hoče roko poljubiti.

„Kaj imate proti temu gospodu?“ vpraša Agata osorno.

„Oni dan je ozmerjal mene, sivega ubožca. Po besedah in obrazu sem spoznal, čigav sin da je. Spomnil sem se, kaj mi je storil njegov oče, kako me je pripravil ob vso srečo. Sovražim tedaj sina kakor očeta in maščevati se moram nad enim ali drugim. Vedno Vam bom za petami, Lesnikarjev gospod! Gospodična: ogiblajte se tega človeka; on je hudoben.“

Od srda ni mogel Vekoslav besede izpregovoriti. Berač pa je naglo pete odnesel čez most; onkraj mosta je še enkrat nazaj pogledal in Vekoslavu zažugal z dvignjeno gorjačo.

Pretrgano je bilo veselje, vsi so se pogledovali nekaj trenutkov, kakor bi bilo med nje treščilo. Potem pove Vekoslav, kako je bil prvič berača srečal in kaj mu je povedal. Vsakdo iz družbe je nekaj vedel povedati o predrznosti in nesramnosti tega berača; dobro so ga poznali iz Ljubljane. Tolažili so Vekoslava, naj si ne dela skrbi zavolj beračevega žuganja.

Tuji gospod je šel v fužino po opravkih. Gospodična je poprosila Martina, naj jo pelje gledat fužinskih umetnih naprav, in tako je ostal pri mizi Vekoslav z gospo.

Ker je bila gospa prav prijazna, ji pripoveduje Vekoslav, kako se je spoznal z Martinom in kako je tega vesel. Ker se je gospa zadovoljno spuščala v razgovor, jo vpraša Vekoslav, ali se je gospodični pamet že zvedrila.

Gospa ga osuplo pogleda in odgovori, da je bila Agata vedno zdrave pameti.

„Pa ste mi vendar neko pisemce poslali, da Agata ...“

„Jaz Vam nisem nikoli nič pisala.“

„Potem me je zopet Martin napeljal! O ti poredni človek!“

„Tolažite se,“ odgovori gospa, smeje se; „porednost ga bo kmalo minula. Da enkrat pride od poroke, izpihala mu bo Agata vse muhe iz glave.“

„Tedaj je Vaša gospodična Martinova nevesta?“

„Ali tega niste mogli že poprej zapaziti?“ vpraša gospa z začudenjem.

„Nekako slep sem bil,“ odgovori Vekoslav; „pa hvala Bogu, da Agata vzame mojega bratranca!“

Martin in Agata sta prišla od fužine v veselem pogovoru. Gospa je ukazala napreči. Tuji gospod in gospa in Agata sedejo na vozove, Martin in Vekoslav pa nocoj tukaj ostaneta. Ko se poslove, pošepeta Vekoslav Agati na uho: „Tistega pisma Vam ne odpustim.“

Agata mu s prstom požuga in reče z beračevim naglasom: „Vi ste hudoben človek!“

VII.

Vekoslav in bratranec sta ostala sama na Bistrici in sta se dobro odpočila po dolgem trudapolnem potovanju. Ko drugo jutro precej pozno oči odpreta, pravi Martin: „Ljubi moj Vekoslav! Najina gorska dogodivščina bo predolga, ako dalje potujeva; vrniva se na Bled k gospema, po katerih mi je že precej dolg čas. Uživajva še nekaj veselih dni na Bledu; uživajva zadnje dni bolje od prvih, ker mislim, da se bova morala kmalu ločiti.“

Vekoslav je bil teh besed vesel; naveličal se je gora in kamenja in potreboval je večdanskega počitka. Kmalu sedeta popotnika na voz in se pripeljeta po dolgočasni dveurni vožnji do Blejskih toplic. — Blejska okolica je imela še ravno isti obraz kakor pred 14 dnevi; samo nekaj nove gospode je prišlo in

nekaj stare odšlo. Moram pa reči, da se je ta lepi kraj Vekoslavu šele zdaj zdel popolnoma lep, ker ga je gledal z bolj prostimi očmi. Ko se je srce večjidel iznebilo nekdanjih težav, je mogel prirodne lepote uživati z vso tisto vernostjo, ki je pred 14 dnevi bila zatirana.

Samo malo dni je ostala družba v Bledu. Pisal je namreč Martinu nekdanji šolski tovariš Ambrož, kdaj bo krčmarica z Voljbenkom poročena, in je lepo prosil v svojem in krčmarice imenu, naj pride z Vekoslavom in če je mogoče tudi z gospema v svate. Martinu je bilo to povabilo všeč, ker je že dolgo želel udeležiti se prave narodne svatovščine. Zato je družba odhod iz Bleda tako nastavila, da bi utegnili mimogrede svatovščino pogledati.

V prijetnem kratkočasovanju je minil zadnji dan. Poslovili so se od novih in starih znancev in se peljali naposled na Marijin otok. Vsi so vlekli za vrv tistega zvona, ki naredi, da se izpolnijo vse pametne želje. Vekoslav se zdaj ni zagledal v Agatine oči; toliko bolj pa se je zagledal Martin in če se ne motim, zardela je gospodična pri njegovem pogledu.

Mrak je padal na jezero, ko so veslali od cerkve proti domu. Bil je prijeten večer; veliko ognjev je gorelo po hribih okoli jezera in čulo se je glasno petje in vriskanje z bližnjih gorskih travnikov. Hladen vetrič je majal topli zrak in valčki so šepetali ob ladji, ki se je mirno zibala proti kraju. Neki otožni duh je vladal v ladji. Martin proti stari navadi ni pušil smodk, Vekoslavu je zmanjkalo besedi. Rad bi bil nekaj zapel s svojim lepim glasom, pa srce je bilo tesno in ni hotel motiti občne tihote. Gospodična je gledala na Triglava rdeče obrobijene vrhove in je s krotkim glasom vprašala: „Kdaj se bomo zopet vozili po jezeru?“

Gospa in Vekoslav odgovorita: „Prihodnje leto.“

Martin pristavi z nekako težko besedo: „Čez nekaj let, ali pa nikoli več!“

„Ali pa nikoli več...“ ponovi z zamolklim glasom Agata ter se obrne proti goram.

„Taki so potje človeškega življenja; ločiti se moramo od najljubšega,“ izpregovori Vekoslav.

„To ste nekje brali,“ ga zavrne gospodična dražljivo; „pa danes ne velja; recite rajši: ‚Ločiti se moramo od ljubega, da si ohranimo najljubše‘“.

To izpregovorivši, se zopet obrne proti Triglavu. Zamišljeno je gledala v čarobno žarne vrhove — slovo je jemala od gorá.

„Je-li lepo v Banatu?“ vpraša gospa Martina. „So li tam tudi gore?“

„Ne vem,“ odgovori Martin; „pa lepo je povsod, kjer ljubezen prebiva.“

Gospa se je zadovoljila s tem odgovorom in zopet je bilo vse tiho.

Kjer se jemlje slovo, tam je vedno nekaj dolgočasnega. Ločitve trenutki niso prijetni in človek si želi, da hitro mine tak mučni čas.

Ločimo se tedaj tudi mi od Bleda.

* * *

Tista brezimna krčma, kjer je Vekoslav prvokrat videl svojega bratranca, ta je danes vsa v veselju in raju.

Voljbenk in njegova nevesta sta se pravkar pripeljala iz cerkve. Glasni godci in množica svatov od blizu in daleč, skoraj pozabljene žlahte moško stopajo čez prag; vse je veselo, praznično in venčano. Voljbenk je rdeč od veselja in prav korenjak. Noge so vlite v nove modre, umetno pletene nogavice in v črne hlače iz gamsove kože, ki so precej vroče za poletni čas. Kamižola iz lepega žameta se ukusno prijema ravnega telesa in iz vsakega žepa moli lepo zarobljena rutica; na prsniku je rajda svetlih gumbov, pod vratom je pa debela svilnata ruta, s prstanom zvezana. Skoraj sem pozabil, da je srajca za vratom zavihana čez kamižolo. Na umetno razčesanih in zavihanih laseh čepi pisana kapica, ki se samo v cerkvi raz glavo dene; na kapici pa sedi nizek klobuk s kratkimi kraji in širokim vencem kupljenih cvetlic.

Tako je bil oblečen Voljbenk in ravno tako so bili oblečeni vsi drugi svatje, samo da so nekateri namesto modrih nogavic imeli dolge, črne škornjice.

Potrpežljivi bralec! Ne boj se, da bom tudi nevesto tako natančno popisal. Spomnil sem se, da ji poprej še imena nisem dal, ker nisem mislil, da se bo na stare dni možila in da bodo njeno ime čez dolgih dvajset let zopet s prižnice oznanjevali.

Špela je tedaj njeno gorenjsko ime. Stara je sicer 40 let, pa obraz je prav dobro ohranjen. Kdor jo je videl, kako živo giblje dolge zlate uhanе in štimano zavito, visoko pečo, je menil, da je dopolnila komaj trideseto leto.

Svatje so ravno sedeli pri obedu, veliko vina in jedi je bilo že izginilo. Izvedeni starešina je ravno v dolgem govoru, ki je bil nekoliko z otrobi vezan, vendar prav šaljiv, razlagal visoki pomen današnjega praznika, ko se pripeljeta dve kočiji pred hišo. V veselo dvorano stopijo Martin, Vekoslav, stara gospa in mlada gospodična. Voljbenk je porabil vso priljudnost, kakor se je naučil njega dni pri stricu pesniku, in je peljal gospodo v hladno sobo zraven dvorane k pogrneni mizi. Godci so zapiskali, svatje so vstali, le starešina je bil nevoljen, da svojega govora ni mogel dovršiti.

Pri gosposki in kmečki mizi je bilo kmalu vse dobre volje. Urška se je pridno obračala in je nanašala, kar je bilo okusnega pripravljeno za gosposka in kmečka usta. Nevesta Špela je tam pa tam posedala in povsodi pazila, da je bilo vsega obilno na mizi. Prav zadovoljnega obraza je bila; najbolj pa jo je razveselila ljubljanska gospa, ko jo pohvali zavoljo okusnih jedi. Starešina si je zopet zbral svoje misli in je iznova začel stari govor; a tudi zdaj ni mogel do konca govoriti.

V sobo namreč stopi sodnijski služabnik, precej burkasta glava. Držal se je resnobno, pazno in ostro je gledal po sobi in sukal je v eni roki palico, v drugi pa polo napisanega papirja. Ko ne najde, česar išče, v prvi sobi, stopi v drugo in tam izroči Urški prineseno pismo.

V pismu pa je stalo, da je Urška za polnoletno izrečena. Urška poda pismo Martinu ter ga prosi z besedami, v katerih se je čutila hvaležnost in veselje, naj materi razloži pomen tega pisma in jo pogovori, da dovoli v njeno zaroko z Ambrožem.

Kmalu sedi krčmarica pri mizi, Martin jo pa tako nagovori: „Vaša hči je stara dvajset let in menda je dosti pametna; sodnija jo je tudi spoznala za polnoletno. Vaša oblast nad njo je nehala in ona si sme izbrati za ženina, kogar hoče, kakor ste si ga tudi Vi danes izbrali.“

„To je drugače, gospod; jaz sem se morala možiti; Urški pa tega še kar nič ni treba,“ odgovori krčmarica malo nevoljna.

„Ali treba ali ne; z Ambrožem se ljubita in nihče ju ne more ustaviti; ako hočeta, stopita v zakon.“

„Urška je toliko pridna, da se zoper mojo voljo ne bo možila; pa jaz bi jej tudi ne branila, ako bi le Ambrož stanovitno službo imel. Pa Bog ve, kdaj pride do gotovega kruha, in moja hči bo še morebiti morala stradati. To me skrbi, gospod!“

„Ambrož mi je pravil, da že ima stanovitno službo,“ reče vmes Urška.

„Res še nimam trdne službe,“ pohlevno pristavi Ambrož; „vendar vsak dan jo pričakujem in zato sem Urški rekel, da je gotova.“

„Ambrož, Ambrož, ti si me nalagal,“ ga zavrne Urška. „Dokler nisi stanoviten učitelj, rajši čakam; saj se mi ne mudi možiti.“

„V Ljubljani sem izvedel, da Ambrož kmalu dobi stalno službo, pa bolje je, da čakata, dokler ni vse gotovo,“ nadaljuje Martin.

„Kadar je služba gotova, potem vama ničesar ne branim,“ pristavi krčmarica in Voljbenk zraven potrди: „Jaz vama pa napravim svatovanje tako veselo, da ga bosta pomnila vse žive dni.“

Zdaj pristopi v sobo gospod župnik, starček častitljivega obraza. Bil je spodobno pozdravljen in k mizi zraven gospe posajen; molče vzame list iz

žepa in ga izroči Ambrožu. Ambrožu se je nasmejalo lice: potrjen je bil za stalnega učitelja na sedanjem mestu.

Ambrož in Urška od veselja nista vedela, kaj početi. Špela in Voljbenk svojih besedi nista mogla preklicati; tudi Martin je bil vesel, ko je videl svojega nekdanjega sošolca in otroških iger tovariša tako srečnega. Obljubil mu je celo, da mu pošlje vsako leto, dokler ostane učitelj v tej vasi, polovnjak vina od svoje grajščine. Toda Ambrož mora otroke in ob nedeljah odraslo mladino učiti lepega petja in sadje-reje, in sploh biti dober učitelj.

Starejšina, ki je dolgo motanje precej nevoljno poslušal, je začel v tretjič govoriti. Omenil je tudi zaroko mlade Urške; ko je končal svoj dolgi govor, se je vnelo brezkončno ukanje, turčanje, godenje in piskanje — vse miši so pobegnile iz hiše. Voljbenk je izpil kozarec, zasukal se na peti in zaklical: „Pred duri moram stopiti, da si nekoliko oddahnem.“

Ko je pred hišnim pragom mogočno stal, je šla mimo hiše vrsta dolenjskih popotnikov, ki so v pobožnem petju romali na Svete Višarje. Voljbenk jih pazljivo ogleduje. Odkar je popustil vinsko trgovino, ni več videl dolenjskih obrazov; pa zdelo se mu je, da bo poznal koga iz družbe. Kar plane od praga k staremu možu, mu stisne roko in ga potegne iz vrste.

„Ali si ti, Martin?“ zakliče Voljbenk.

„Oj, Voljbenk! Ali me še poznaš?“ odgovori osupli Dolenjec. „Koliko let se nisva videla!“

Voljbenk prijatelja ne izpusti iz rok: „Nocoj ostaneš pri meni, ker ti imam veliko povedati. Od danes sem tukaj doma, to vse je moje. Stopi v hišo in videl boš mojo nevesto. Najljubši svat mi boš.“

Dolenjcu je bilo ravnokar nekako suho po grlu; ni se dal dvakrat prositi, stopil je v sobo k gospodi. Vljudno pozdravi družbo, a zavzeto zakliče: „Kaj dela moj sin tukaj?“

Vekoslav je zardel, ko ga oče ne malo nevoljno pogleda.

„Moj stric!“ vzklikne doktor Martin in poda roko začudenemu starčku.

„Ne zamerite, gospod!“ izpregovori počasi stari Martin; „blešči se mi in nisem Vas zapazil; pa ne, da bi bili celo — — —“

„Vašega brata sin,“ pristavi mladi doktor in stricu roko stisne.

„Tedaj bom kar zraven Vas sedel,“ odgovori stari Martin. Pa beseda ni bila dokaj srčna. Mož je bil nekako zmešan; spomnil se je, da z bratom ni najlepše ravnal, in je pričakoval, da bo stričnik kaj vprašal, kar bi ne bilo prijetno slišati.

A doktor Martin je bil jako pazen in prijazen; z nobeno opombico ni žalil svojega strica. Pravil je, da je njegov rajni oče o bratu pod Krstnikom vedno govoril s prav bratovsko ljubeznijo in ga velikokrat želel videti.

Nato se opravičuje stric nekako takole: „Mi kmečki ljudje pač mislimo vse po svoje in ne preudarjamo veliko, kaj se godi zunaj naše vasi. Ko sem bil vaški župan, sem menil, da sem najmodrejši človek in vsaj modrejši, ko moj učeni brat, Vaš oče. Nisem mogel zapopasti, zakaj so ga muhe gnale na Dunaj. Jezil sem se in vedno mislil, da iz njega nikdar ne bo kaj prida in da bom moral za njim toliko plačevati, da mi bodo še dom prodali. Iz našega kraja pred njim nihče ni šel tako daleč uka iskat; kako bi bil ravno jaz mogel misliti, da postane moj brat tako imeniten in bogat gospod! Seveda, iz naše hiše nikoli ni bilo tepcev in neumnežev, pa kdo bi bil tistikrat to mislil! Škoda, da sva z bratom bila zavoljo tega vedno nekaj v jezi. Rad bi mu bil kaj pisal, pa moja roka črta bolje z drevsom kakor s peresom, drugim pa nisem hotel odkrivati, kaj čem bratu sporočiti. Lani sem imel nekaj več časa in denarja; napotil sem se k bratovemu gradu, da se z njim spravim, preden umrem; a umrl je on, Vi ste pa ravno takrat popotovali po tujih deželah. Tedaj mi Vi odpustite, kar bi bil Vaš oče gotovo odpustil, ako bi bil vedel, zakaj sem mu nasprotoval.“

To in drugo je govoril stari Martin in se prav veselo zagledal v svojega bratiča; sina Vekoslava pa

je bolj po strani pogledoval, dokler ni vedel, kako je prišel med svate.

„Sina boste pa pustili na Dunaj?“ vpraša Martin kmeta Martina.

„Kaj bo on na Dunaju?“ mož naglo odgovori; „še v šolo bi ga ne bil poslal, ko bi vedel, da se bo tako izpridil. Dva iz ene hiše na Dunaj, to kmetijo na kant spravi! V deželi naj ostane, če je za kaj! Pa pomislite tudi: iz naše stare in poštene hiše ni bilo še nobenega mašnika; drugi so jih pa imeli, ki so revnejši od mene. Tudi moja hiša mora dobiti nekaj časti.“

Družba v oni hiši je bolj in bolj red izgubila; nekateri so šli plesat na gumno, drugi so se vsaksebe vsedli in imeli svoje pogovore. Voljbenk je zdaj popolnoma prisedel k gospodi in kmalu je skoraj sam govoril. Pravil je, kako je nekdam s starim Krstenikovim tržil, kako je bil prvič snubil svojo sedanjo nevesto, kako je videl Vekoslava pesmi tuhtati; neka pesem mu je segla v srce, da se je precej spomnil vse nekdanje ljubezni in se še tisti večer odpeljal k svoji ljubi Špeli. Zato je zdravico napil Vekoslavu.

Vekoslav se je zahvalil nekako sramežljivo; ko je kozarec nagnil, je prosil družbo, naj mu dovoli, da govori.

Govoril je tedaj: „Neki dobri duh v nas prebiva, da se vsi radujemo. Celo jaz sem vesel, ki sem pred malo dnevi menil, da zame ni veselja pod solncem. Zahvaliti se moram zavoljo svoje premembe samo svojemu bratrancu, na katerega me ne veže samo sorodstvo, temveč čez vse odkritosrčno in sveto prijateljstvo. Napijem mu tedaj zdravico! Ker pa v revnem življenju ni dobro, če je človek sam, dam mu za pajdašico gospodično Agato. Živela!“

Kozarci so veselo zažvenkljali; kar stopi v sobo znani berač v svoji velikosti in predrznosti. Ošabno se je ozrl po družbi, srdito je pogledal starega Martina. Vzdigne proti njemu gorjačo in zaničljivo vpraša: „Poznaš li to palico? Gorje ti, kadar se drugič srečava!“

Po teh besedah se ošabno obrne proti durim; pa neki svat iz bližnje sobe priskoči in s krepko roko pomaga beraču, da je bil kaj hitro zunaj praga. Pred hišo je še nekaj časa razsajal, se rotil in svatom zabavljaj, potem je šel svojo pot proti gozdu.

Družba v sobi je bila po tem nepričakovanem primerljaju dokaj razburjena; besedovanje je zaostalo in vsakdo bi rad izvedel, kaj ima ta berač proti Dolenjcu, ki je tako poštenega obraza.

„Zakaj Vam žuga ta predrzni mož?“ vpraša stara gospa Martina Krstenikovca.

„To je stara reč,“ odgovori Martin; „veliko je povedati. Ne znam tako govoriti, da bi bilo kratkočasno; znam tako, kakor je res. Voljbenk, zapri duri, da nas kdo drugi ne sliši.“

Stari Martin primakne stol bliže ter jame govoriti. „Ta berač še hoditi ni mogel, ko ga je neka ciganka k nam prinesla. Ni povedala, odkod in čigav je; samo to je rekla, da mu je Kilijan ime. Oče so se usmilili lačnega siromaka in so ga vzredili zraven mene in mojega brata. Sčasom je postal pastir, potem je bil več let pri moji hiši konjski hlapec. Kilijan je bil priden delavec, ni razgrajal niti pijančeval; bil je pa precej trmast, dolge jeze in ni si dal rad ukazovati; zdel se mi je vedno tudi nekoliko potuhnjen. Dorastel je z menoj vred, vkup sva hodila na pašo in večkrat me je zlasal ali ob tla vrgel, ker je bil dokaj močnejši od mene. Rajnki oče so ga prav radi imeli, tudi on jih je rad slušal; kar od hiše je hotel iti, ko so umrli in sem postal jaz gospodar. Pobiljšal sem mu službo, da je ostal pri meni. Bolje je bil plačan kakor drugi hlapci, pa vendar si ni ničesar prihranil. Ošabnemu fantu je bilo težko hlapčevati, želel je obogateti in vedno je stavil v loterijo.

„Drugo leto po očetovi smrti sem se moral oženiti, ker razen sestre Mete nisem imel ženske pri hiši. Moja žena precej prve dni ni bila zadovoljna s Kilijanom; ni je poslušal, kakor se gospodinji spodobi, in vsem je hotel biti drugi gospodar. Večkrat je bil tedaj zavoljo Kilijana prepir v hiši. V nekem

takem prepiru Meta zagovarja Kilijana. To ga je nekaj izpremenilo; postal je pohleven in prijazen. Svojo prijaznost pa je izkazoval posebno ubogi Meti. Ona ga je prav rada videla zraven sebe in večkrat sta imela tihe pogovore med seboj. — Pravil je Meti, da je visokega gospoda sin in da bo enkrat dobil veliko premoženja. Priprosta Meta, ki nikdar ni šla dalje po svetu kakor do druge fare, je sleparskemu Kilijanu vse verjela, celo to, da jo bo v zakon vzel.

„Ko sem to zapazil, sem vprašal hlapca, kaj pomeni njegovo obnašanje. Naravnost mi je povedal, da se če z Meto zaročiti. Jeza me zgrabi, ko čujem, da hoče tak pritepenec, ki še ne vem, ali je prav krščen ali ne, snubiti županjo hčer. Tudi Meto sem precej okregal, ker je jokala, da gre Kilijan od nas. Kilijan se je klatil nekaj dni po bližnjih vaseh in je večkrat našel priložnost z Meto govoriti. Nato sem šel v grajščino in sem prosil gospodo, naj odpravijo tega potepina iz naše okolice. Grajščak mi je bil zmerom dober, ker sem mu bil župan, in v treh dneh so Kilijana vtaknili med vojaške novake ter ga odpeljali Bog ve kam. Meta je bila tiha in žalostna, z nikomur ni hotela govoriti. Zavaljo samega Kilijana ji pač ni bilo treba žalovati; a reva je povila čez malo mesecev hčerko, ki je vsi nismo bili veseli. To je bila sramota za vso našo rodbino. Vendar smo prav skrbno vzredili malo Minkico; nikoli ji nismo pravili, kdo je njen oče; tudi njeni materi nismo zavaljo berača ničesar več oponašali, ker smo videli, da sama dosti trpi.

„Veliko let smo imeli mir pred Kilijanom, da smo ga skoraj pozabili. Neki večer smo sedeli ravno pri jedi, kar stopi naglo v hišo visok mož v brkah in vojaški opravi. Sam Kilijan je bil. Meti je padla žlica iz rok, mala Minka pa je zakrila obraz v materinem naročju. Kilijan nas prevzetno pozdravi ter reče, da hoče pogledati svojo hčerko. Jaz mu pa duri pokažem, s hlapcem skočiva kvišku in kakor bi trenil, je ležal Kilijan pred pragom. Klatil se je potem nekaj dni po vasi. Prišel si bil, Voljbenk, ravno tiste dni k meni po stara vina; sedela sva neki večer

blizu polnoči pri dobri kapljici in sva se pomenkovala o ceni in pridelku, ko si zapazil, da se je za mojim hlevom posvetilo. Precej planeva iz hiše in zakličeva na pomoč. Ti si letel netila trapit, jaz pa, ko sem blizu čul nekaj stopinj, sem letel za njimi. Zatekel sem človeka na svojem travniku, čeravno je bila tema; skoraj sem ga zgrabil, pa udari me težka palica po tilniku, da se zgrudim in omedlim. Požigalec je ušel. — Ogenj ni škode napravil, pa Meta se je tisto noč tako prestrašila, da potem ni več postelje zapustila; čez tri dni je umrla. Jaz sem zopet šel v grajščino in sem gospodu povedal, kar se je zgodilo. Biriči so Kilijana lovili po vseh krajih; zasačijo ga čez nekaj mesecev in ga vtaknejo v ječo. Ker se mu pa ni moglo dokazati, da je on zažgal moj hlev, so ga čez pol leta izpustili. Dolgo nismo izvedeli, kje se je potem klatil.

„Nekega dne potujem na Gorenjsko k počasnemu krčmarju denarja terjat. Sreča me mož precej izstradanega obraza; mislil sem, da je kak rokovnjačar ali berač. Ko se pa v me zakadi in me prime za vrat, spoznam, da je Kilijan. Noge mu izpodbijem, oba padeva na tla in on pod mene. Spustil me je za vrat, jaz sem ga dobro k tlom pritisnil. Tedaj me je preklinjal in dolžil, da sem kriv vse njegove nesreče: kriv sem, da je prišel ob poštenje in se ga ljudje ogibljejo; da sem jaz morilec njegove Mete! Zarotil se je: „Izplačal ti bom tvojo hudobo, naj imam tudi sam ob glavo priti; varuj se, da me več ne srečaš. Moja hči pa bo imela lepšo doto, nego je vse tvoje premoženje!“

„Groza me je bilo dalje gledati obdivjanega človeka. Rekel sem mu, da je v mojih pesteh, pa da si nad njim nočem skruniti poštenih rok in da je že inače dosti kaznovan; potem sem odskočil, naprej stekel in ne več pogledal nazaj. Hudega ni storil ne on meni, ne jaz njemu; samo moja romarska palica je na mestu ostala in to zdaj okoli nosi, kakor sem videl ravnokar. — — Močno se je postaral, neznanski je njegov obraz. Kako bi se ga Minka ustrašila, ako bi ga kdaj videla, kar Bog ne daj!“

„Pa kje neki nabira ta berač doto za svojo hčerko?“

„Čuden mož je,“ odgovori Voljbenk; „rad se klati v naših krajih, pa iz njega ni spraviti nobene skrivnosti. Vemo, da ima revno hčer na Dolenjskem, pa kje, nikomur ne pove. Pravi sicer, da zanjo doto nabira; pa kako, ne vemo. Ljudje sploh govore, da denar zakopava.“

„Hudobnež je,“ odgovori stari Martin; „škoda je zanj, ko bi bil lahko ostal pošten človek. Nezadovoljnost s svojim stanom, ošabnost pa nespametna ljubezen so človeka preslepile in spravile na tako nesrečno pot. Bog varuj mojo hišo!“

Gospa se je bala ponoči voziti; zato se je jela k odhodu ravnati. Voljbenk urno prinese najboljšega vina za šentjanževca in napolni kozarce.

Gospodična Agata, ki je ves čas večjidel tiho sedela, povzame zdaj besedo: „Dovolite, da nekaj besed govorim z mladim gospodom Lesnikarjem vpričo vse družbe. Zavoljo nekaterih blejskih pogoovorov in nekega pisma me vest peče. Odpustite mi to, gospod Lesnikar!“

Vekoslava so te besede pripravile v prijetno zadrego; s srčnim glasom odgovori: „Rad, iz srca rad Vam odpustim, gospodična! Celo zahvalim se Vam za veliko besed. Tukaj vidim tri srečne pare in sploh toliko radosti, da je ne morem prenesti. Meni je nekako milo pri srcu in bolj moram misliti na svojo tugo kakor na vse vaše veselje. Premišljeval sem tedaj, ali bom tudi jaz kdaj tako presrčno zadovoljen. — Srčni glas mi pravi, da bodem; samo po drugi poti nego do zdaj moram sreče iskati. Prepričali ste me Vi, gospodična, in moj ljubljeni bratranec, da sem hodil po napačnih potih; posebno bratranec mi je pokazal pravo pot, ki pelje k sreči. Po tej poti bodem enkrat srečen. Ker sem pa zdaj, draga gospodična, Vaše sreče priča, morate tudi Vi enkrat biti priča moje sreče in radosti; če hočete, da Vam odpustim, mi obljubite, da pridete k obhajanju — moje nove maše!“

„Ne vem, ali bom mogla priti; morebiti mož ne bo dovolil,“ odgovori gospodična z nasmehom.

„Moža pa jaz povabim,“ izpregovori stari Martin; „in vsi drugi, kar Vas je tukaj, mi roko dajte, da pridete na našo novo mašo. Saj morate tudi enkrat videti, kako se Dolenjec veseli.“

Doktor Martin je podal staremu Martinu roko v lastnem in svoje neveste imenu. Tudi vsi drugi so obljubili priti, Voljbenk je celo rekel, da bi prišel i brez povabila.

Stari Martin je objel svojega sina, ki ga je pred malo trenutki že mislil na potu pogubljenja; od veselja bi se bil razjokal, ko bi se gospe in Martin ne bili že na pot ravnali.

Vekoslav bi jih bil rad dalje spremljal, pa oče ga je udržal, rekoč: „Jutri si iz glave izbiješ posvetne muhe.“

Gospoda se je prijazno in vljudno poslovila; ko so kočije izginile izpred praga, stisne Voljbenk staremu Martinu roko ter reče: „Zdaj smo sami domači, zdaj smem enkrat iz vsega grla zavriskati, potem bova pa poskusila neko kapljico, ki je kakor nebeška medica; a tvoj gospod mora še danes eno pesmico skovati.“

VIII.

Štiri leta so pretekla. Kako lahko se to izreče; kako težko je pa marsikdo pretrpel vse ure štirih let! Mnogi je v tej dobi užival tudi sladkih ur, kakor jih nikdar več ne bode.

Vekoslav se je pretekla štiri leta učil v ljubljanskem semenišču z vso mladeniško vdanostjo in pridnostjo. Navadil se je svoje misli obračati višje ter v višji stanovitni ljubezni iskati svoj blagor in življenja vodilo. Nekdanje mladeniške sanje brez namena so izpuhtele, zapustili so ga prazni upi in dorastel je v moških trdnih sklepih resnoben in dostojen. Navzet je bil vrednosti svojega svetega poklica in z vso gorečnostjo se je pripravljaj biti enkrat narodu dober učenik.

v la Marljivo se je učil tudi narodnega jezika in slovanske zgodovine, ker je bil prepričan, da mu bo koristila tudi ta vednost v prihodnjem stanu. Dobri človek ne dela samo to, kar je neobhodno potrebno in zapovedano, temveč, kolikor more, se peča z vsem, kar je koristno in kar podpira delovanje za višje namene omike in svetosti. Vekoslav je menil, da duhoven ni samo dušni, temveč tudi omike pastir med narodom. Tisto neomejeno zaupanje, ki ga ima narod do duhovna, mora duhoven narodu s tem povrniti, da ga ne napeljuje samo v izveličalnih zadevah k boljšemu, temveč tudi v drugih dobrih in blagih ozirih, da bo vsak dobri kristjan tudi dober ud družine, srenje, naroda in države.

Tako se je v Vekoslavu božja in narodna ljubezen zedinila v enem blagem poklicu. Na krščansko stališče je postavil tisto pravo domovinsko ljubezen, ki jo mnogi zanikavajo in mnogi zatirajo, kakor bi bila veri in bogoljubju nevarna. —

Veliko smo imeli duhovnov v preteklem in sedanjem stoletju, ki so že pred nami pravično mislili o narodni ljubezni. Dolgo časa so duhovni s pismom in z besedo edini skrbeli za ohranitev našega jezika in slovstva, za omiko in napredovanje našega prostega naroda. Moramo jim zato biti toliko bolj hvaležni, ker tega niso storili niti iz dobičkarije niti iz slavohlepnosti, temveč iz čiste krščanske ljubezni do svojih bratov, do svojega naroda. Bili so edini nositelji omike med narodom, ko je grajščak v kmetu cenil samo tlačana, uradnik podložnika in je meščan bil preošaben, da bi bil ustrezal „zarobljenemu“ kmetu. Odtod je prišlo tisto zaupanje in spoštovanje, ki ga uživa še dandanes duhoven med kmeti, in to zaupanje tudi ne bode nehalo, dokler bodo duhovni ostali narodni. Gorje pa narodu, ako bi se kdaj duhovstvo vdalo kaki necerkveni, protinarodni politiki! Nehalo bo zaupanje do duhovnikov in komu bo potem zaupal neomikani narod? Postal bo nestanoviten, nereden in lahkomišeln in ne bo mu veliko mar ne za nebesa, ne za pošteni red pozemeljskega življenja. —

Ne zameri, prijazni bralec, da sem se podal v premissljevanje, ki se tebi morebiti čudno zdi; vrniva se tedaj v hišo starega Martina pod Krstenikom.

Hiša je ozaljšana, kolikor je le mogoče za staro poslopje; po trati in dvoru je vse snažno, v kraj je spravljena vsa nepotrebna nastava in pod kozolcem, kjer so se druge dni samo vozovi dolgočasili, je zbita velika dolga miza za goste od bližnjih in daljnih krajev. Nizka je in mala okenca ima sicer županova hiša, celo drevje na vrtu jo skoraj zakriva: pa je poštena, trdna hiša.

Tudi kmečka hiša ima svojo rodovinsko zgodovino, vrsto dedov in očakov, ki so se v tesnem krogu kmečkega življenja s krepko roko trudili za hišni blagor. Nič se ne pozabi, kar se je kdaj dobrega in koristnega storilo. Tu so v spominu domači dogodki, veseli in tužni, ki jih drugod komaj omenimo; v domači hiši se sporočujejo od roda do roda.

Tak domači praznik in spominski dan je bil danes za Martinovo hišo pod Krstenikom: praznik nove maše! Ta pa je za kmečko hišo najsvetejši, najslavnejši spominek.

Dnevu primerne so tudi priprave. Že od pomladi je redil stari Lesnikar lepega vola, od treh let je hranil nekaj najboljše kapljice. Pristopila je vsa rod-bina od bližnjih in daljnih kolen; ako je bila kaka razprtija, nehala je; ako je kdo prebival daleč za gorami, prišel je danes, da vidi veseli dan doma svojih prednikov. Ponosno in spoštljivo so se ozirali na svojega mladega duhovna, posebno stare tetke so se priporočale novomašniku, da se jih kdaj spomni pri molitvi in pri sveti maši; prikazale so se za ta dan hranjene šmarne petice in tolarji od davno pozabljenih kraljev in kraljic.

Tudi vaščani so nekako bolj moško stopali in so spoštljivo govorili o Martinovi sreči in časti. Kar pomnijo, poštena je bila vedno županova hiša. Edini madež je v hiši napravil tisti potepin Kilijan; pa tudi ta madež je danes izbrisan. Meta je davno umrla, soseska jo je skoraj pozabila.

Njena hči, Micika, je pa bila danes izročena zemlji in pozabljivosti. Kako?

Lepa, vse sreče vredna devica je dorastla dvajseto leto. Z otročjo gorečnostjo se je veselila prihodnje nove maše „bratranca“ Vekoslava in ustila se je, da bo enkrat kot njegova hišna in kuharica imela prijetno življenje do pozne starosti. Stari Martin ni ljubil praznih čenčarij; zato enkrat posvari Miciko, rekoč, da bi se njej spodobilo biti bolj ponižni, ko ne ve, čigava hči da je; da ona ne bo smela biti z vencem v roki pri sprevodu njegovega sina, tudi ne bo med drugimi sorodniki obhajana iz novomašnikovih rok.

Te besede so Miciko zbodle v srce. Nestrpna radovednost jo je gnala k neki stari ženski, ki vse ve, kar se je od nekdanj godilo v okolici. Ihte in solzeč se, jo prosi, naj ji pove, kaj pravzaprav pomenijo stričeve besede.

Stara vedežkinja ji vse natanko pove, kar mi že vemo o Minkinem očetu in materi in še več drugega, kar je Minki bilo bolj bridko, kakor bi bilo nam zanimivo. Nežna deklica je bila ob vso srečo mladih, ob vse upanje starih let in zdela se je sama sebi tako zapuščena in zavržena, da ni drugega želela kakor umreti, preden vidi neizrečeno veselje domače hiše. Vedna tiha žalost se je kmalu premenila v počasno smrtno bolezen. Po prvi maši so žalostno zapeli zvonovi; a komaj je bil križ zasajen na Minkin grob, pokali so že možnarji, zvonovi so dajali najveselejše glasove in mnogi radovednež je stopil na tisti novi grob, na katerega danes nihče ni utegnil poklekniti zavoljo občnega veselja ...

Ne bom široko opisoval, kako so povabljeni slovesno v cerkev stopali; kaka gneča je bila v cerkvi in kaj so zbrani množici z lece povedali bližnji gospod dekan. Le nekoliko naj omenim.

Vekoslav je bil nemalo blede, čeravno mu je moralo dokaj gorko biti pod težko dragoceno mašno obleko, ki mu jo je gospa Agata podarila v spomin imenitnega dne. Doktor Martin je bil tudi med svati. Radovedno ga je množica gledala; kajti nosil je na-

rodno surko, kakršne v tem kraju dosihdob še ni bilo videti. Tudi na Voljbenka in njegovo bogato opravljeno ženo so se ozirale mnoge radovedne oči, ker nihče ni prav vedel, odkod in zakaj sta prišla tudi ta dva. Nekateri so se med mašo proti stari navadi tudi nazaj obračali. Pri orglah so namreč stali tuji godci lepe oprave in umetnih glasov. Doktor Martin jih je bil pripeljal s Štajerskega od svojega grada. Tudi orgle so bile danes bolj urjene in čuti so dale dokaj prej neznanih glasov; saj je orglal učitelj Ambrož.

Po dokončanem svetem opravilu se je začelo posvetno praznovanje. Ločili so se svatje v dva kampa. Gospoda in tujci so se zbrali v župnikovi zgornjici; za rodbino in za povabljene sosede pa je bila miza pogrnjena pod Martinovim velikim kozolcem. Drugje ni bilo prostora za toliko ljudstva. Tu se je razkladala Martinova obilnost; jedi je bilo pripravljenih za dvakrat toliko množico in vina je bilo dosti za celo sosesko. Nihče ni ostal lačen ali žejen; mnogi sosed ni prej niti pozneje užil toliko dobrega kakor danes.

Ravno tako je tudi v župnikovi zgornjici vladala občna radost, posebno med tistimi, ki se niso videli zadnja štiri leta. Pravili so si svoje dogodbe, ki so bile vse take, da niso motile splošnega veselja. Voljbenk, postavim, se ni prav nič izpremenil; vede se kakor nekdanj in če je danes nekaj bolj moški, je vzrok temu ta, da sedi med samo gospodo. Pravil je, kako dobro je gospodaril, kaj je imenitnejšega poboljšal in kako je krčmi spet pridobil nekdanje sloveče ime. Mož se je celo spustil v politiko in je govoril, kak velik sovražnik je vseh tistih, ki se napeenjajo, da bi našemu slovenskemu narodu vzeli slovenstvo. Pravil je, da pridno prebira slovenske knjige in da tudi med tednom popuha mnogo lul duhana za slovenskim berilom.

Ambrožu je trdna služba, ki nima silnih opravkov, skrbna ženica in vino iz prijatelja Martina vinogradov napravilo življenje prav prijetno; bil je jako zdravega obraza, lepo rejen in videti se je dalo, da

si Ambrož z mišljenjem ne beli veliko svoje glave. Žena Urška celo pravi, da je njen mož postal veliko bolj pohleven kakor nekdanj, da jo precej rad uboga in da nima tiste čemernosti kakor mnogi drugi možje. Pristaviti se še mora, da ima Ambrož vedno precej strahu pred svojo lepo ženko in da ničesar ne stori, česar bi prej nje ne vprašal.

Naj še povem, kaka so bila Martinu in Agati prva zakonska leta. Precej po poroki sta se preselila v Vojvodino med prebivalce Romane, katerih jezika nista umela. Agati ni ugajal kraj, Martinu pa vse drugo ne. Vedno se jima je zdelo, da sta in ostaneta ondi tujca. Vendar sta tri leta preživela v nižavah med Donavo in Tiso. Leta 1861. sta se vrnila z drugimi tujimi uradniki nazaj v domovino. Martin je videl dosti sveta, skusil je dosti ljudi in službe in se je podal v samoto na svojo grajščino.

Takrat je zopet enkrat začel veti svobodnejši duh po Avstriji. Martin se je namenil to svobodo porabiti domovini in narodu na korist z besedo in dejanjem. Sploh bo živel kot modrijan bolj v deželni samoti kakor v mestnem hrupu in bolj med ravnimi prostimi kmeti kakor med tisto gospodo, ki v lepe besede zavija prazne misli. Le to napačno nagnjenje je imel, da se je dosledno odtegoval od javnih občinskih in deželskih poslov in da se je nekako bal z moško besedo stopiti pred svet in se izpostaviti javni kritiki. Napačno je bilo to, naj je tako delal iz bojazni ali pa iz nepravlega cenjenja samega sebe.

Ura za uro je bežala in bolj živa in glasna je postala zabava. Baš so trčili kozarci na zdravje doktorja Martina, ko nekdo gospodu župniku pove, da tuj človek umira na pokopališču. Gospod župnik in stari Martin, ki je te besede tudi čul, naglo stopita na pokopališče. Med množico radovednih vaščanov najdeta starčka, ki nad davno zakopanim Marijčkinim grobom zdihuje in z onemoglimi rokami objemlje leseni križ in se ne da od njega odtrgati.

Mož je moral od daleč priti, ker je bil močno prašen; obleka je bila čedna in nova, zraven pa je ležala stara romarska palica. Martin jo je precej

spoznal: bila je tista palica, ki jo je eden njegovih davnih prednikov prinesel iz svetega mesta Rima; ta palica je bila od roda do roda vedno spoštovana in kdor jo je nosil, je menil, da ga na potu ne bo zadela nobena nesreča. Po tej palici je spoznal umirajočega Kilijana.

V srce se mu je zasmilil nekdanji sovražnik, ki zdaj umira na grobu svoje hčere, za katero je toliko let nabiral doto. Martin mu poda roko in ga zakliče po imenu. Kilijan težavno odpre oči in se počasi kvišku ozre. Malo življenja in občutka mu je bilo brati v očeh; stisne pa Martinu roko in z vso močjo, ki mu je še oslala, se vzravna, vzame iz malhe debelo listnico, jo stisne Martinu v roko ter izpregovori s težkim in tresočim se glasom: „To daj sinu, da moli zame.“

Izpregovorivši te besede, se zgrudi na grob in umre. Glava se je križa zadela in rožmarinov venec je padel s križa na Kilijana, ko je ravno duša jemala slovo od revnega telesa.

Tako je Kilijan mir zadobil. Vse žive dni ni imel veliko veselih ur. Revež je bil rojen in, da je moral revež ostati, peklo ga je tako, da se je podal v sovražstvo proti vsej človeški družbi.

Danes, na tako prazničen dan, se je bil namenil spraviti se s svojim nekdanjim gospodarjem in z novomašnikom, videti svojo ljubo hčerko in ji izročiti hranjeno doto. Od daleč je priromal, trud in vročina ga je skoraj premagala; ko pa izve, da so mu hčerko ravno danes pokopali, zapustile so ga vse moči. Le na grob se je še mogel splaziti, da je tam umrl.

Solze se stopile Martinu v oči, ko je gledal pred seboj bledega mrliča. Ukazal je ga prenesti v svojo hišo; vzel je romarsko palico in polno listnico ter se je podal nazaj med družbo. Palico je postavil v varen kot, listnico z beračevim premoženjem pa je izročil novomašniku. Ko je Vekoslav izvedel, odkod je ta dar, je brez obotavljanja vse izročil gospodu župniku, da se denarji razdele med ubožce in sirote.

Kar je namreč ubožec nabral za zapuščeno siroto, to naj dobodo tudi ubožci in sirote. —

Gospodje so bili medtem zapustili zagatne sobe in so se izprehajali po hladnem vrtu. Prišli so tudi novomašnikovi sorodniki in drugi povabljeni sosedje z glasno godbo. Trata pred farno hišo je imela komaj prostora za toliko veselja vnetih ljudi.

Krstenički Martin je doktorja Martina seznanil z nekaterimi oddaljenimi sorodniki in soseskinimi veljaki. Mladi Martin jim je prav dobro ugajal, ker je prijazno govoril in mu je slovenska beseda prav gladko tekla. Tega vsega kmetje do tistih dob niso bili močno navajeni; marsikdo je rekel sam pri sebi: „Večji ko je gospod, bolj je prijazen in domač.“

Doktor Martin je zbranim kmetom dokaj povedal s prosto besedo, kar so verjeli in si zapomnili; stricu Martinu pa je dejal: „Vsak naj se drži svojega stanu; pa kmet in grajščak, duhovnik in obrtnik, vsi moramo vedeti, da smo drug drugemu potrebni, drug na drugega vezani. Ne veže nas pa samo potreba vsakdanjega kruha, temveč še bolj višja dušna vez: otroci smo enega naroda! Kdor se drži naroda, ta je časten in srečen; kdor pa odpade od naroda, ta je podoben kamenu, ki pade z lepega zida na vozno cesto.“

Roko je stisnil Martin svojemu stricu, kmetje pa so glasno zaklicali: „Živelil!“

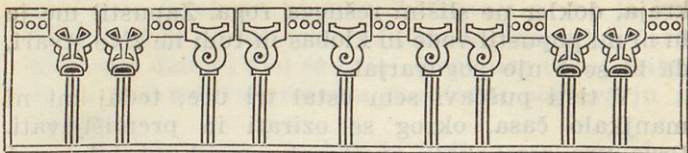
Ne daleč odtod sta stala gospa Agata in Vekoslav. Vekoslav je bil ginjen; v misli vtopljen, je malo govoril. Agata se spomni, kako drugačen je bil v Bledu pred štirimi leti. Vpraša ga, ali se še kaj spominja blejskih izprehodov.

Vekoslav se nasmehne, pa resnobno odgovori: „To so bile sanje; zdaj velja resnica in druga lju-bezen.“

„In kaj ljubite zdaj?“

„Boga čez vse in svoj narod kakor sam sebe.“

Zlato pa sir.

(1860.) *

I.

Visoke gore imajo v sebi čudno moč, da človeka nekako vlečejo na zračne vrhove, „kjer divja koza skače in od muh daleč je goved.“ Tej nasprotna je pa druga moč, ki človeško truplo rada v pot in trud spravlja; in tako huda je ta moč, da marsikaterega, ki mu srce hrepeni po planinskih višavah, ne izpusti iz soparnih nižav. Jaz sem skusil obojno moč; tebe, bralec, pa, ako te mika planinsko življenje, bo prihodnja povest nosila po gorskih višavah, da se ne boš uznožil ali užejal; da bi se pa samo branja ne naveličal, ti ne morem obljubiti.

Hipoma te postavim na Grintovljico, planino v Triglavskem pogorju, kamor sem bil koračil pet dolgih ur na svetega Jerneja dan nedavnega leta, ko sem se izpremenil v lovca z zelenim klobukom in z risano dvocevko, namerjaje strah in pomor divjim kozam, ki jih je stvarnik edino lovskemu veselju ustvaril.

Solnčni žarki še niso bili prešinili zaspane dolinske megle in niso še klicali skrbnih mater k ognjišču in koscev na rosne travnike, ko me star, izveden lovec postavi na prostorno skalo sredi obširnega kamnega polja. Kratko mi pove, odkod se bodo pripodile divje koze, kratko se poslovi, opomnivši me lovske postave, da ne smem zapustiti odločenega

* „Zlato pa sir.“ Spisal Janez Mencinger. „Slovenski Glasnik“ VI. 1860, str. 1 idd.

kraja, dokler ne slišim rešnega roga. Zapustil me je in ni mi popustil vode in klobas in tudi ne žive stvari, da bi se ž njo pogovarjal.

V tisti puščavi sem ostal tri ure; tedaj mi ni manjkalo časa, okrog se ozirati in premišljevati. Prvo uro sem skale prešteval, pa jih ni bilo moč sešteti; razredoval sem jih kakor učen naravoslovec v sisteme po legi in podobi. Ležale so skale okoli mene, kakor leže še dandanašnji brez mene, velike in drobne, globoko v tla zasajene in sloneče na kamnem podnožju; druge so oprte, druge visijo, kakor bi padale, te so mizam podobne, druge so ponosno kvišku potegnjene, nekaterih pa se oklepajo z redkimi koreninami stari mršavi macesni, ki se v tem skalovju vicaajo, kakor bi bile dušice rajnkih modrijanov, ki so vse žive dni v bukvarniških kotih presedeli.

Kolika različnost med skalami — tolika enoličnost in tolik dolgčas v tem skalovju! Smilil sem se sam sebi, da moram v tej samoti čakati rešenja. Bil sem kakor v razdejanem mestu; nič se ni gibalo, noben glas mi ni prišel do ušes; bilo ni sledu moči in delavnosti človeške, povsod le silovita moč razdiralne prirode. Ravno nad menoj se je kopičil strci Stog z umito glavo in globokimi gubami v obrazu, ki so mu jih izgreble vse skrbi od Adamovih časov do danes; led in sneg mu pol leta zakrivata izmite oči in strela mu je že davno vse zelene kodre posmodila. Jug je jel drviti proti njegovi glavi bele oblake, on se pa ni priklonil; razparati so se morali oblaki in jezno so šumeli, kakor v dolini široka povodenj.

Ko je druga ura tekla, sem se bil že vrlo naveličal skalnega sedeža in ker nisem od nikoder čul lajanja lovskih psov, sem kljub lovski postavi zapustil skalo in sem šel na bližnji hribček svetá ogledovat. Na hribček dospevši, se pa dokaj zavzamem. Našel sem ondi iz kamenja sestavljen ličen sedež, ki je bil prav umetno z mahom obložen. Sedem na mehki divan in premišljujem, kdo bi bil nad tem stolom tratil dolgi čas. Bohinjec ni bil, ker ta časa ne trati in tako umetnega stola menda tudi sestaviti

ne more; tujcu pa ni mar obiskavati ravno ta kraj. Pravil mi je pa bil neki pošteni mož, da tukaj čarovnice točo delajo; ako se tedaj čarovnice tukaj zbirajo, so ta stol gotovo svojemu rogatemu poglavarju postavile.

Naj bo; stol je mehak in tudi jaz sem sedel celo uro na njem. Komaj pa ude dobro pretegnem, zagledam štirinajst divjih koz, ki so od Stoga letele ravno proti meni. Veselje je bilo gledati, kako so preskakovale široke prepade, kako se jim je prožilo prodovje pod nogami. Vendar si niso nog lomile in niso šantale zavoljo otisk in predrtih parkljev. Privihrala je čeda v dolinico ravno k tisti skali, na kateri mi je bil izvedeni lovec ukazal čakati! Zakaj nisem ubogal, zakaj nisem tam ostal! Debel, lep kozel bi bil obležal pod mojo kroglico. Tukaj na začaranem stolu sem pa predaleč od koz. Strelil sem sicer na tolstega kozla, pa bil je ali kozel predaleč, ali je roka bila prekriva: zbežali so kozli za strelom, kakor bi jih bil veter odnesel; še dlake niso pustili za seboj.

Ko zopet sedem na stol, me je jela vest peči. Nekaj mi je djalo: „Zakaj nisi ubogal?“ Nekaj pa, glas ponižnosti: „Zakaj si dajal na muho najlepšega kozla? Mar bi bil pomeril drobni stari kozici, ki je, čredo komaj dohajala: zadel bi jo bil!“ Jaz pa sem zopet puško nabijal in rekel: „Aut kozla sut nihil!“

Moj strel je pa visoko na gori obudil neko črno piko, da je začela vriskati in prepevati na vse grlo. Na strmi konti so se zraven črne pike pokazale tudi nekateré rdeče in bele pike; bile so štirinogate in ena je tudi zvonec nosila; menda so bile krave. Črni piki se pa od nasprotne strani oglasi ravno tako močen in mlad glas. Razlegalo se je vriskanje in petje okoli po skalovju v mirnem zraku. Življenje se je obudilo v teh goličavah in utegnilo je v meni obujati sanje o lepoti pastirskega in hribovskega življenja.

Obžaloval bi bil, da mi usoda ni dovolila prepašati rejenih čed po domačih planinah, v javorjevih coklah coklati za trmastimi kozli in v zadrnjenem rokavu nositi plesnivega kruha in suhih hrušk za mlade zobe in zdravi želodec; vzdihnil bi bil: „Zakaj

ste me vtaknili v tesne izbe daljnih mest? Zakaj mi niste pustili uživati snežnico in planinsko prostost? "Mnogo bi bil utegnil vprašati in zdihovati — pa na mahovitem stolu sede, sem gledal globoko v dolino na Bistriško vas in odtod mi je izmed gostega drevja nasproti bliščala bela, prijazna hiša, kjer imajo tako dobro vino in še veliko bolje — vodo. Milo in otožno sem zrl v daljno dolino; vse želje, vsi vzdihljaji so se mi pa strinjali v besedah: „Žejen sem!“ Ta „žejen sem“ — ima pa v gorah silno važen pomen, posebno ga je imel zame, ker kraj mi je bil neznan. Kje bližnji lovec stoji, nisem vedel; da bo rog kmalu zapel, nisem upal; pred časom samo zavoljo žeje vrniti se k stajam, bi pa ne bilo kar nič po lovsko. Bolj ko sem o žeji premišljal, bolj ko sem bil žejen in bolj ko sta pastirja prepevala, bolj nejevoljno sem žejo trpel.

Že me je celo uro trpinčila prozaična žeja, ko začujem blizu sebe zvonček — zvonček odrešenja želodčevega. Obrnem se in pred menoj se razpaša ovčja čreda; zdaj, čez tri ure, zagledam pa tudi zopet človeški obraz in ta obraz je bil lep, celo dekliški. Starost okoli osemnajst let, vitka visoka rast, okrogel bel obraz brez madeža, gosti črni lasje, črne nedolžne, skoraj častitljive oči, pa nebohinjska obleka in zlat prstan na desnici, ki tudi ni pri Bohinjkah v navadi, res, to me je kar primoralo, da sem dekleta vikal, vprašaje po studencu hladne vode. Ali se ji je vikanje prikupilo ali ne: prijazno me je povabila, naj grem za njo, pri njenem stanu je studenec; pa raje mi bo dala sladkega mleka; do stanu je pa pol ure hoda. Pol ure — strašna beseda v gorah, posebno pa žejnemu! Res, v gorah se daljave čudno merijo; kar je v dolini minuta, je v gorah pol ure — najmanja daljava! Kadar pa meniš, da si v gorah hodil že celo uro, in upehan sedeš na škrbinast kamen ter pogledaš na uro, spoznaš z obupom in grozo, da si hodil komaj četrtinko ure.

Od mahovitega prestola sem korakal za dekletom, najprej med skalami, potem skozi grmovje, stopaje čez strohljena vejnata debela raznih dreves; pri-

šel sem na nesnažno in nemarno drčo, ki se je od okolice razločevala samo z raznim blatom; take drče planinci imenujejo stezé. Deklica, pota navajena, je šla prav ročno pred menoj, jaz za njo, kakor sem mogel, tik za menoj je pa tiščala vsa ovčja čreda. Ker sem moral ne samo pod noge gledati, ampak tudi kaj govoriti in včasih brhko voditeljico pogledati, me je enkrat k tlom potegnilo — in prav ročno mi je ovca speketala čez hrbet. Ne bil bi verjel, da celo ovce človeka teptajo, ako za dekletom hodi, ali pravzaprav za dekletom pada...

Stare knjige popisujejo veselje Kolumbovo, ko je našel Ameriko. Nepopisljivo je bilo moje veselje, ko sem zagledal stan svoje voditeljke. Ta stan je bil vzdignan v votlo skalo, da komaj strehe potrebuje; še bolj pod skalo in močno hladen je pa mlečni hram, ki sem vanj stopil z neizrečenim veseljem. Dekle sname s police latvico davnjega mleka, jaz pa, polastivši se plitve snemalnice, poberem dokaj moče iz latvice, da se je ob krajih dobro poznala mera moje žeje.

Dobre reči sem že požiral, malokdaj pa tako slastno kakor v stanu pod skalo. Pa se tudi večkrat, posebno poleti, v kavarni sede, ko mi postrežna duša prinese čašico mleka, spominjam s tihim vzdihljajem obširne latvice iz davnih časov. Potolaživši grlo in želodec, se ozrem nekoliko tudi po hramu in zagledam dvoje laških knjig na polici. Brati jih poskusim in čudila sva se oba. Jaz nisem mogel zapopasti, kako bi preprosta slovenska planšarica laške bukve brala, njej se je pa čudno zdelo, da možak v kratkih hlačah in dolгих škornjih laške črke pozna. Kar vikati me je začela, postal sem ji „gospod“. Spoznal sem v tem, da le suknja dela gospoda in da se omika ne spozna ravno lahko po obrazu. Deklica je jela še bolj prijetno govoriti; precej časa sem ž njo kramljal in rad bi bil še nekaj časa ostal pod prijetno skalo. A čul sem že pred nekoliko časom lovski rog; pot k stajam pa je bila še dolga.

Pred svislimi na zeleni trati smo lovci imeli zvečer pravi direndaj. Trije gamzi so ležali pred nami.

Kozarci vina in žganja so se ponujali okrog goreče grmade in pili smo v lovsko čast in zdravje, da je nazadnje ostala sama voda. Ko so se pa izpraznili petrihi in čutare, sem legel v stran v mehak senen kup, da bi, zroč na strme gore in drobne zvezde, karkoli premišljeval.

Precej mi zopet pride na misel planšarica, ki Tasso-ta bere in dela sir; mnogo sem o nji premišljeval. Pa prestriže mi take sanje star prijatelj, mož, da malo takih.

Andrej Čuk ni hodil v šolo, sovraži umetnost, branje in pisanje, in kadar pisanje v roke dobi, se skoraj prestraši; kajti vsako pisanje, ki mu je došlo, ga je opominjalo, da mora nekaj plačati. Drugih slabih lastnosti pa Čuk nima. Večkrat sem prav po Lavatersko preiskaval njegov značaj, pa nič znamenitega nisem našel v možu. Obraz ima navaden, precej brhek, oči brez lepote, podobne žabjim jajcem. Okoli ust se mu spozna sled nekake zvijačnosti, ki pa pri Čuku ni lastnost, ampak je posneta le z očetovega obraza, ker oče je bil prekanjen prepiralec. Dalj časa sem menil, da Čuk tudi dobrih lastnosti nima; pa nekaj sem jih vendar zapazil v časa teku in izpremenu. Prva je, da se Čuk med prijatelji rad smeje in razgovarja. Vendar, dasiravno je on kmečki, kmetje niso njegovi prijatelji. Resnobni možje ne poslušajo radi Čukove modrosti, marveč mu očitajo, kadar le zine, da nima dovolj prebrisanih možganov. Čuk pa, svest si svoje modrosti, črti preprosti kmečki rod in vedno išče družbe med suknjači; zakaj možje v suknjah mu ne očitajo neumnosti, poslušajo njegove dolge povesti in se smejejo njegovi pameti, kar je Čuku močno všeč, posebno, kadar mu blagovolijo kaj vina plačati. — Ker smo ravno pri vinu, naj omenim še drugo dobro Čukovo lastnost. Čuk je Slovenec, pa vendar se je žive dni le enkrat upijanil in takrat je bil še otrok, ki je s tovariši zaplečeval pri možitvi rajnke županove Majde. S strastjo pa pije tobak, večjidel lastni pridelek; ker deklet ne štima (tudi lepa lastnost!), je lula njegova edina in zvesta ljubica. Kako sem se mu prikupil, ko sem mu ponudil

mehur, da si je nažokal okovano Gorjuško lulico! Smodk se mu je pa škoda zdelo. Enkrat sem mu ponudil bolj drago smodko; pogledal jo je od vseh strani, sladko se ji je nasmejal, pa nazaj mi jo je dal, rekoč: „Sami jo pokadite, meni se je škoda zdi.“ S temi besedami se mi je Čuk posebno prikupil in tudi bralec spozna iz njih posnemanja vredno varčnost našega junaka.

Komaj sva se pa s Čukom nekoliko bolj sprijaznila, mi je jel razkladati o zlatih in srebrnih rudah in o čudnih prsteh, ki jih vedno išče po planinskih kontah, ne da bi jih našel, ker so Benečani vse kote in jame začarali, odkar so jih naši očaki pregnali iz bohinjskih hribov. Mnogo zgradb mi je povedal iz starih časov, kako so rajnki zalezovali in pretepavali prekanjene Benečane in jim jemali brente, polne zlatice. Izpraševal me je tudi bolj po strani, ali sem bil že v tisti šoli, v kateri se učijo točo delati, ogenj ustavljati in zemeljski drob gledati; ko mu to potrdim, me je jel na planine vabiti, kjer se tako daleč vidi, noter na Laško in na morje, kjer je sapa tako čista in ni obadov in cicmanov, da bi nas pikali kakor v dolini. —

Ta Čuk je zdaj zraven mene legel v seneni kup. Nekaj trenutkov me je molče od strani pogledoval, potem pa mi je zgovorno prigovarjal, naj še jutri ostanem v gorah, da bova gledala daljne kraje in iskala rude. Vabil me je bil že zjutraj, a takrat sem mu odrekel; da sem mu zdaj obljubil ostati, tega je bila planšarica kriva; kajti upal sem še drugi dan priti k nji in mikalo me je izvedeti, kako se je laški naučila.

Povem Čuku tudi, kar sem doživel na lovu. Mirno me je poslušal; ko mu pa o bukvah in laškem jeziku spomnim, je glavo žalostno pobesil in dolgo ni prišla beseda iz njegovih sicer prezgovornih ust. Ko se mu pa jezik omaje, tako-le izpregovori: „Ljudje pravijo, da nimam dovolj pameti; pa vem, kaj govorim, in vem, da prav govorim. Ako bi imel kaj veljave v srenji, kako bi bilo vse drugače in koliko bolje! Ko bi vsaj nekaj ljudi bilo bolj prebrisanih!

Jaz bi pač marsikateremu oči odprl; pa kadar pridem v zbor in povzamem besedo kakor kdo drugi, dvignejo vsi nadme roke in, če pri priči ne umolknem, me rinejo čez prag. Koliko pametnih misli bi bil že sprožil! Kolikokrat sem srenjo prosil, naj mi privoli nekaj denarja in nekaj mož, da bi ž njimi odprl zlato žilo, že vem kje; in srenja bi bila potem bogata, kakor je malokatera; pa možje so se mi smejali. Dokazoval sem tudi, kako potrebno bi bilo, straže postaviti na prehodiščih iz Laškega, da bi se nam ne kradla zlatica; pa možje pravijo, da niso videli Laha v naših gorah. Seveda, Lah je čarovnik, nevidnega se naredi ali pa se v skalo izpremeni. Zdaj pa vidite: Lahinja je tukaj celo poletje; letos bo osledila s tistimi bukvami zlato žilo, drugo pomlad pa pridejo laški tatje in bodo nam oslepljenim revežem pobrali drago zlato. Mar mislite, da je le zato semkaj prišla, da bi Bovčanu sirila? In tiste bukve, kaj so drugega nego čarovniške? Kateri človek bi tako daleč nosil bukve samo za kratek čas! Boste videli, ta laška cafura nama bo še kaj naredila: jutranji dan nama ne bo srečno potekel! Pa saj pravim, jaz nisem tega kriv; srenjski možje so krivi, tiste trde butice! Le škoda, da jih je toliko v Bohinju.“

Na zadnje Čukove besede so debel krohot zagnali lovci, ki so za kupom stoje ves čas Čuka poslušali. Čuk jezen kvišku plane in štrli v lovce, kakor bi jih hotel vse v prah zdrobiti; pa ker jih je bilo preveč za en večer, se tiho in pohlevno ukrade na svisli in, tamkaj se v seno zarivši, tolaži svojo jezo, medtem ko so lovci okoli kupa in mene na vse viže ponavljali in razlagali njegovo pridigo.

Ko se naveličajo smeha in razkladanja, se podajo tudi lovci pod sviselno streho; jaz sem obsedel v kupu; kajti noč je bila tako mirna in jasna! Zdelo se mi je, da zvezde veliko svetlejše migljajo, ako jih z višave gledamo; svit in senca je bila čistejša kakor v dolini. Gorski vrhovi s toliko različnimi oblikami in nižje pečine s posameznimi smrekami dajejo domišljiji toliko podob; celo ponoči se oko ne naveliča

gledati skalovja, ki se mu je zdelo podnevi toliko neprijetno. In zraven sveta tihota: ne slišiš šuma ne vetrov in rek, ne čuješ petja ptic in glodanja žužkov, vse je mirno — mrtvo. Le poleno na ognjišču še poka in plamen se kvišku vzpenja, kakor bi hotel zvezdam naznaniti, da v teh veličastnih krajih go-mazi neka stvar; in tista bora stvar se imenuje „krona stvarjenja“.

To sem premišljeval, kar potegne krotka sapa iz doline in slišal sem, ko je polnoči bilo na srenjskem zvonu, in bitna žila Bohinja, veliko kladivo bistriške fužine, je počasi in debelo tolklo, kakor bi hotelo zemljo prebiti. — Na vse to sem pa pod luno in roso zadremal in šele blizu jutra me je mraz opomnil, naj se skrijem pred luno, kakor so se skrili vrli Nim-rodoviči, ki se zdaj med seboj prekosujejo v smr-čanju in mrmranju.

Že je solnce z jasnega neba skozi sviselne počī posijalo na moj obraz, ko me Čuk prebudi. V dolini se je razprostirala gosta meglā. Kamor vid nese, se je videlo samo sivo megleno morje, iz katerega so moleli redki, z mladim solncem obsijani otoki, ki so svojo lepoto jasnemu nebu razkazovali.

Krasen pogled, pa žalostna podoba slovenske zemlje... Ah! slovenska zemlja, koliko meglā te še pokriva! Glej, sem si mislil, koliko soparov, koliko nesnažnih zrakov je v tej dolini! Kadar si pa ondi, se ti zdi vse čisto in jasno! Kadar človek na višavo stopi, tedaj šele razloči, kaj je čisto in jasno; kdor pa je vedno v dolini, se komaj zaveda, v kako gostem soparu živi. Slovenci...!

II.

Zeblo me je, pa ognja nisem zapazil; tudi kosila, na gorah tako potrebnega, nisem mogel ovohati. Čudno se mi je zdelo, da Čuk, ki sicer tako skrbi za potrebe svojega obilnega trebuha, ravno danes novo kosilsko postavo vpeljuje. Moje skrbno pregledovanje vseh sviselnih kotov iz Čuka še besede ni izvleklo;

ko pa vzamem iz torbe kruh in klobaso, me blagi mož prav lepo prosi, naj nekaj časa tešč ostanem. Bil je četrtek in ker v srpanu ni četrtkovih postov, me torej Čuk iz lastne oblasti skuša danes ulačniti, kakor me je včeraj stari lovec užejal! Vzame mi torbo iz rok, jo vrže čez pleča in s krampom v roki koraka molče navkreber; jaz sem pa za njim zastonj dokazoval, kako bi se prileglo želodcu, če bi se mi privolilo kaj ugrizniti. Bolj ko sem dokazoval, bolj sem bil lačen. Nisem vedel, ali bi dvomil nad Čukovo pametjo ali poštenostjo; reči pa moram, da vsaj v poštenost njegovo sem bil vedno zaupal.

Ko sva dokaj časa korakala in sem čimdalje bolj čutil potrebo jedi in počitka, se Čuk vendar ustavi. Sede na trohljen štor in tako izpregovori: „Že davno sem Vas želel v goro peljati, da bi videli, kako se ruda koplje, in da bi mi pomagali z dobrim svetom in drugo rečjo. Vi ste se mnogo učili, jaz sem pa zarobljen kmet; moram se žuliti in potiti in komaj za vsake kvatre prigriznem košček domačega kruha. Obogeteti moram, ako hočem živeti in kaj veljati. Danes mi pa Vi pomagajte k boljšemu kruhu; saj veste, da sem prijatelj z Vami, posebno pa z Vašim očetom. Le nekaj besed boste rekli in oba bova obogetela.“

Za temi besedami potegne Čuk iz bisage kup cunj in iz njih razvije stare črne bukve, ki so se jim na platnicah svetili zmazki vsake boje. S sveto grozo in bliščečih oči mi jih poda, pogled v me upiraje. Odprem knjigo in — kaj čuda! — v rokah imam staro Ilijado! Kjer sem odprl, začnem glasno brati. Čuku se veselja zasveti obraz; glas malo izpremenim in Čuk gleda plašno okoli sebe pod vse kamenje in grme; ko pa celo roko povzdignem, se mož strese ter jecljaje prosi, naj jenjam brati.

„Prodaj mi bukve,“ mu rečem.

„Za nobene denarje ne,“ mi odgovori: „raji dam hišo in zelnik.“

„Ali misliš, da so kaj posebnega?“

„Ne žalite me z norčevanjem kakor drugi; saj dobro veste, kaj v bukvah stoji in koliko so vredne,“

me Čuk zavrne z milo besedo in prosečim pogledom. Pa vzame mi bukve iz rok, jih varno zavije v nekaj razcunjenih rut, jih potlači v bisago in nadaljuje:

„Pred veliko leti so rajnki oče peljali planinski mah v Ljubljano; drag je bil takrat in samo srebro so zanj potegnili. Ker so bili prvikrat v Ljubljani, so hodili po trgih in ulicah in so ogledovali grajščine in ulice; zato so pa tudi potem veliko vedeli o Ljubljani povedati in so rekli, da je Ljubljana veliko lepša kakor Radovljica. Ko pridejo zvečer nazaj v krčmo, prisede k njim neki mož, ki je dalj časa hodil za njimi. Imel je dolgo črno suknjo, dolgo brado s posukano dlako, lase dolge, tudi posukane in ni znal tako lepo slovenski govoriti kakor mi Bohinjci. Oče so šteli, da je bil mož iz jutrove dežele. Ta mož je očetu razkladal mnoge reči in toliko čudnega je vedel od sveta povedati, da bi mu oče ne bili verjeli, ako bi ne bil prišel tako daleč. Veliko je tudi pravil o dragih rudah, o škratih, urokih in čarovnicah; prav pametno je govoril in oče so potrdili vse njegove besede. Ko mu pa oče povedo, da so Bohinjec, jim je povedal, da je v Bohinju (ravno pod Triglavom, je dejal) neizmerno veliko zlata, in močno se je čudil mož iz jutrove dežele, ko mu oče povejo, da pri nas nihče ne koplje zlate rude. Nato jim je pa te bukve pokazal in rekel, da se po njih spozna, kje in kako globoko zlata ruda leži in kako je bogata, da se ž njimi tri milje globoko v zemljo vidi, da se ž njimi zasledijo čarovnice, da se more ž njimi rogati priklicati in še več drugih reči. Mož je dejal, da gre tja notri v špansko deželo k pobožnim menihom, pokoro delat na stare dni. Ker tedaj bukev več ne potrebuje, jih je prinesel ravno očetu tri dni daleč; kajti previdel je iz bukev, da jih bodo oni ali vsaj njih nasledniki močno potrebovali. Terjal je mož za bukve trideset cekinov, oče so mu pa zanje dali ravno devetnajst cekinov, dve petici in pet grošev. Oče bukev niso znali brati; komur so jih pokazali, nobeden jih tudi ali brati ni mogel ali jih pa razumel ni. Veliko jih pa tudi niso kazali ljudem, kakor jim je mož nasvetoval, češ, da moči ne izgubijo. Zapirala sva jih

jaz in rajnki. Še pred malo leti, ko smo na sveti večer v risu stali, nam jih je nekdo bral; pa hudič nam ni dvignil zaklada in bukve niso nič koristile. Eni trdijo, zato ne, ker mož ni prav bral; eni pa trdijo, da so srenjski mali zvon zaslišali, ravno ko se je imel hudič prikazati. Takrat se nam je kaj čudno godilo. Štirinajst nas je stalo v risu, dolgo smo čakali in se tresli od mraza in strahu, najbolj se je pa tresel čevljar Peter, ki je, kakor pravijo, iz risa molel zadnji del telesa. Kamor pa midva greva, tam ne bova slišala ne zvona ne petelina; Vi pa, vem, da znate brati, ker sem Vas že večkrat videl prebirati take črke.“

„Škoda,“ odgovorim nato, „da so bukve skoraj prestare, ker z leti moč izgubijo, ravno kakor kafra svoj duh. Hotel sem ravno prej izvedeti, kaj ona planšarica dela; pa bukve niso ničesar mogle razodeti.“

„Ravno to je najin križ,“ mi Čuk odgovori, ko je nekaj časa premišljeval, praskaje se za ušesom; „to je najina nesreča, da ima ona babuza-čarovnica močnejše bukve; kljubovala bo nama celi dan. Ako se ne postiva, naju utegne celo ureči ali nama še kaj hujega narediti. Lahinje so hudobne!“

Še nekoliko besed je govoril, nekoliko je vzdihoval, nekoliko pa klel; potem je, oprtavši se z mojo torbico in s svojo malho, zopet vrlo koračil na strmo goro. Jaz sem pa imel dovolj časa premišljevati, zakaj se postiva in zakaj me je nekaj dni tako prijazno vabil na goro, kjer ni muh ne starih bab.

Posvaril sem ga, rekoč: „Andrej, po cerkveni in cesarski postavi je prepovedano, s takimi bukvami v caker hoditi.“ Pa moža to kar nič ni ganilo.

„Tajil bom,“ je dejal; »in nič mi gospodje ne morejo; Vi ste se pa gotovo toliko pravice naučili, da jo boste znali zaviti. Pa saj sva sama; Bog pa, mislim, Bohinjcev, ki morajo toliko trpeti in delati, ne sodi tako ostro kakor druge ljudi, ki lože za nebesa skrbе.“

Molčal sem na to in, po robatem kamenju coklaje, sem premišljeval, kako lepo bi bilo na zemlji, ko bi norcev ne imeli. In res, vsi bi bili poštени in

ljubeznivi; kakor v raji bi živeli in Bog sam bi stopil z nebes in med nami bi prebival, veselé se svojih otrok. Ne imeli bi vojska in vojakov, ne postav in mogočnih kraljev; kralj in podložen obenem bi bil vsakdo sam. Pa kak pomor bi bil, ako bi zdaj ob hipu vsi nespametni izginili iz življenja! Kako bi se zemlja izpraznila! Zapuščene bi stale palače velikašev in trava bi rasla na trgih velikih mest. Popotnik pa, ki bi romal po Sloveniji, bi tu in tam našel možaka, ki je ostal, pa še ta bi ne bil vesel, ampak bi objokoval izgubo toliko sorodnikov, znancev in prijateljev. Ne imeli bi več raznih želja, ne imeli bi pesnikov; gledišč in plesišč bi ne poznali in ako bi jaz s silo smrti ušel, bi vrlemu Čuku še nagrobnega napisa ne smel napisati. Da — dober je ta naš svet in ravno norci ga vedno lepšajo ter pametnim življenje zlajšujejo.

Hvale norcev navzet, sem jel Čuka bolj premišljovati in vedno bolj mičen se mi je zdel. Prepričal sem se, da nad njim mnogo več premorejo nadnaravne neumljive reči kakor zgrabljivi dokazi zdrave pameti in da se bom moral celi dan postiti, ako torbe od njega ne odčaram.

Dati mi je moral Čuk črne bukve in spletel je iz smrekove veje debel, gost roč. Dokazoval sem mu namreč, da bi bilo dobro, precej na mestu v zemljo pogledati; zato se pa mora on na tla vleči, zamižati in mižé nos in oči k tlom moleti skozi smrekov roč; ne sme se pa premakniti ali oči odpreti, preden ne berem drugič iz bukev. Ako so bukve kaj vredne, bo Čuk tri milje daleč v zemljo videl, kakor sem mu obljubil. Čuk se vleže, jaz preberem nekaj vrstic, njegov obraz pa je tičal v smrečju; medtem sem se pa jaz torbe polastil in usta so se po dolgi poti razveselila kruha in klobase, kakor tudi požirka višnjevca. Z višnjevcem pa nisem imel sreče: zaletel se mi je prvi požirek in moral sem zakašljati, kar je Čuku velik strah napravilo. Stresel se je kakor šiba na vodi. Ko sem se odteščal, sem prebral zopet nekaj vrstic iz bukev in Čuk se je oddahnil od strahu in dolgega čakanja.

Kar zažene mlad kozar, ki ga poprej nisva zapazila, glasen smeh na vse veselje. Čuk mu zaluči krepelce pod noge, fant poskoči in steče; a še dolgo sva čula njegov smeh in prav debelo zabavljanje, ki je pa samo na Čuka letelo.

Jezen, da ga je frkolin zalezal, in žalosten, da ni zlatice videl, sede Čuk na robat kamen in jame razkladati zemeljski drob, kakor ga je mižé videl. Natanko ni videl nobene reči. Zdela se mu je zemlja nekako črna; pa pred oči so mu prišle tudi druge barve, kakor višnjeva, zelena, rdeča; toda izginile so kmalu; včasi mu je pred očmi kar vse mrgolelo in videl je palčke, hudičke in druge gorske pošasti; zlatice in srebrnice pa nikjer ni razložil, akoravno se mu je zdelo, da precej globoko vidi.

Te prikazni sem Čuku tako-le razložil: „Grozno globoko si videl, celo v tista brezna, v katerih je zemlja razbeljena in raztopljena, kjer rude in kamenja med sabo plavajo in se penijo kakor valovi na jezeru. Tiste mnogobrojne pene pa, ki si jih videl, so prejkone le malovredne rude, ker dobre na dnu plavajo raztopljene, kamor nisi več videl. Kvišku silijo le lahke, prazne pene brez vrednosti, prst in žlindra, smeti, ki niso vredne, da bi nanje pljunil. Te se širijo in leskečejo v mnogih bojah; drago, težko zlato je pa globoko pod njimi. Enaka je tudi vrh zemlje: malopridni bahači in prepirljivci se šopirijo po vsem svetu; težak, veljaven mož pa doma sedi za pečjo, ima čast med ljudmi in stare tolarje pod ključavnico. V trdi skali pa tudi nisi zlate žile zapazil, ker je zemlja od zunaj in znotraj vsa po enem kopitu ustvarjena. Vrh zemlje ima tisti Abrahamov zarod, ki se šteje za najstarejšega, skoraj vse zlato v rokah; ravnotako se tudi pod zemljo zlato nahaja večjidel le v starih gorah, v starejših kakor so naši robovi. Kakor se je vrh zemlje malo zlata v Bohinj zaneslo, tako tudi ne gre misliti, da bi se zlata žila bila tako izpozabila, da bi šinila ravno v naše skale.“

Potrdivši resnico te razlage, me vpraša Čuk, kaj je pomenil tisti kašeľj, ki ga je od strahu skoraj ob vid dejal. Razodel sem mu, da mi je hudi duh naga-

jal, ki o taki priložnosti rad burke uganja, posebno če človek ni vaje.

Zdaj sem lože hodil, pa dolgo časa sva še stopala čez robato kamenje, trohljena bruna in nagajive suhe veje v žalostni dolinici. Ne bom vam kraja popisoval; ker izvedeli ste že iz Tušekovega * potopisa, kako je pust in dolgočasen — ne potopis — ampak svet pri Triglavu.

Malo pred poldnem prideva v tisti kraj, ki mi ga je Čuk bil že davno popisal. Omikan človek bi ga imenoval romantičnega, veličastnega, gorjanci pa pravijo vsi prek, da je grd, nemaren. Bila je prostorna globel. Od treh strani so jo mejile visoke, skoraj izpodrezane skale; od spredaj se je v dno prišlo po strmini, čez debelo razmetano skalovje in zlomljena macesnova debla, ki so jih bili plazovi pridrvili. V dnu se čuje votlo šumenje vetrov, ki se na vrhu še ne čutijo ne; v črni rupi leži umazan sneg, ki stotine let ni videl rumenega solnca. Mrzlo in grozno je v ti jami in menim, da bi bilo celo medveda strah, tu posteljo postiljati. Ni bilo rastline, razen črnega mahu, ni bilo golazni v jami, le nekega hroščka je morebiti veter sem zanesel, kakor naju auri sacra fames in sancta simplicitas.

„Ravno v tej jami,“ izpregovori moj zapeljivec, „so videli rajnki oče pred osemdesetimi leti hudobnega Laha, ki je hodil po zlatici; na onem-le skočku so kože pasli. Dolgo je bil Lah v jami in težko breme je iz nje prinesel. Kaj je v jami delal, niso videli, ker se niso upali bliže stopiti; zakaj Lah so hudobni ljudje in precej ga zabodejo, kdor jim ni po volji. Meni samemu so oče dogodbo povedali in kraj pokazali.“

Pokazal mi je Čuk za snegom široko temno poč, po kateri se pride k zlatici.

„Za počjo,“ je dejal, „se odpre globoko brezno; čeznje je razpeta ozka, na videz trohljena brv iz jekla, ki se močno maje; nad brvjo visi svetilnica, ki večno

* „Potovanje krog Triglava.“ Spisal J. Tušek, „Slovenski Glasnik“ V. 1860, str. 7. Opomba urednika.

gori z zelenim plamenom. V breznu na vodi je pa velika kača, ki z repom maha po vodi, da celo na brv škropi, kadar človek čeznjo gre. Brv pelje do stene iz čistega zlata in nastržeš si ga, kolikor moreš. Pa ves čas moraš na ozki brvi stati in če te omotica omaga, padeš v brezno zmaju v žrelo. Oče so dejali, da je tako pisano v starih bukvah, ki so jih imeli pri Motovilcu na Savici; pa bukvje so pogorele pred kakimi sto leti z Motovilcem vred.“

Tako je Čuk dopovedoval, jaz pa nisem smel dvomiti nad sporočilom rajnega Čuka, tudi ne pri-
staviti, da je oni Lah morebiti v jamo šel le snežnico pit. Ako bi kaj takega zinil, bi me Čuk bil imenoval sleparja, sovražnika, ki so me Lahi podkupili, posebno pa planšarica.

Precej je sedel Čuk na kamenje, da bi izvedel, ali so tukaj Lah še kaj zlata popustili. Vtaknil je glavo v smrečev roč in mižé je uprl oči v krtovo deželo. Kakor okamenel je bil in ko bi bil jaz poskusil, ali kaj čuti paličnega obkladka, vem, da bi bil mož strahu umrl. Pa nisem mogel poskusiti, ker nisem mogel dvigniti nobene palice, ki so okoli mene ležale. Pa kaj bi se norčeval s slepoto in trpljenjem svojega bližnjega! Nisem ga mogel več gledati in kmalu mu odberem, naj vstane! Ves prepaden in žalosten me Čuk milo pogleda. „Kaj tu ni zlata?“ ga vprašam.

Čuk ne zine, ampak samo žalostno odkima.

„Tedad bom sam v tla pogledal.“ In jaz pomolim obraz skozi roč, blebetaje nekaj Homerjevih vrstic, ki so mi jih v gimnaziji v glavo vtepli.

Čez malo trenutkov se dvignem in, kolikor morem, žalostnega obraza razodenem važno preiskavo tako-le:

„Tukaj spodaj je veliko praznega sveta, mnogo brezen, globokih in širokih, celo jezera so notri in vode se med njimi pretakajo čez slape in v ozkih koritih. Zlata in srebra nisem videl in ni ga tri milje v okolici, samo železo se sledi, akoravno ne mnogo. Tisto brezno se je zasulo; velika kača je iz gore izletela in se po svetu klati. Tista brv, akoravno je

bila jeklena, se je zlomila od same starosti; saj pre-starih reči ne obvaruje pogina, vse železo in jeklo. Zlate stene ni več, utegnili so jo Lahi vso izgledati, ali pa je nikdar bilo ni. Da so pa rajnki Čuk Laha videli tu notri hoditi, jim je morebiti hudoben čarov-nik naredil; saj še zdaj čez osemdeset let hudoba toliko reči na videz izpremeni, da jih močno drugače vidimo, nego so v resnici.“

Čuk je molčal in molče glavo pobešal; čez dolgo so se čule žalostne besede: „Tedaj ni zlata tri milje v okolici! Čemu so mi bukve, čemu sem toliko upal, čemu sem se ustil, da bom najbogatejši v Bohinju, da se bom v kočiji v Rim peljal! Tedaj bom ostal berač brez denarjev, brez časti? Kar pomnimo, smo pri hiši bili vsi trdni; na pretrge smo delali, pa nikdar nismo kruha pekli čez trikrat na leto. Kdo je bolj zlata potreben, kdo bi ga bolje obračal kakor jaz! In vendar ga ni tri milje v okolici... Prekletó zlato!“

In preklinjal je Čuk s hudo besedo zlato in sre-bro, bogastvo in bogatine; od pečin se je razlegalo prekletje kakor krohot narave, jaz sem pa reveža miloval in mu privoščil vsaj štiri peke na leto!

Na preklinjevanje se je Čuk odteščal, jaz sem pa odteščanje še bolj temeljito dovršil in snežnico pokušal; okus mi je pa zljajševalo veselje, da sem Čuka prepričal, češ, v Triglavu ni zlata, in upanje, da se bo mož poprijel poštenega dela in zaslužka in da ne bo več toliko tednov izgubljal z iskanjem zlate rude. Čudni mož, ki se ga ne primejo dokazi zdrave pameti, je zdaj prepričan. Toda žalosten in brez slasti zveči svoj ovsenjak in trdi sir in od časa do časa zakolne, da je prazno tlako opravljal skoro de-set let.

Ko prideva iz globeli, je vršal mrzel veter okolu naju v ruševju in glasno je bučal v razplačenih škrbinah belih goličav. Sivi nakopičeni oblaki so se drvili proti nama, plazili so se med vrhovi in tiščal jih je vihar proti dolini. Kmalu so se vrhovi zakrili v bele kope, ki se vedno bolj kopičijo in črnijo; od časa do časa pa se je že zapazila v njih medla rde-čica, kakor svit oddaljene bliskavice, in čudno ne-

prijetno vršenje v oblaku naju je opominjalo, naj kakor hitro mogoče pete odnašava.

Čuk se plaho ozira na nebo in napove nevihto, preden bo pol ure.

III.

„Huda ura pod Triglavom — to bo nekaj novega,“ pravim: „grom in blisk sem vedno rad opazoval.“

„Boste ga že potlej opazovali in sodili; pazite, da Vam ne bo prehud,“ mi Čuk odgovori, se posmehuje in mi velevala še hitreje stopati.

Hitela sva proti stanu Lahinje, ker je tam najbližja streha. Vendar se je Čuk obotavljal, me k nji peljati in moral sem mu dokazovati, da ni ogleduhinja, ker nimamo zlata. Ako je pa čarovnica, nama ne bo škodovala, ker jaz vem take besede in molitvice, ki so veliko hujše, kakor bi bilo vse njeno copranje.

Komaj sva krenila na grič, za katerim je Bovčanov stan, so naju že jele redkoma zadevati debele kaplje; bučanje groma je bilo glasneje in sapa se je bolj k tlom vlegla. Ko prideva v dolinico, v katere koncu je čepel Bovčanov stan, zagrmi ravno nad nama; ploha se ulije, sučejo in klobuštrajo se sivi oblaki bliže in bliže, veter više macesne in vihra v bukovih vejah; nama je pa teklo od klobukov in marsikatera toča me je zadela.

Kar me zgrabi Čuk za ramo, pokaže mi s prstom pod skalo in zavpije: „Glejte jo čarovnico, kako zadovoljna tam sedi, da nama je to nevihto naredila! Varujte se, varujte! Jaz ne grem naprej.“

Sedela je Lahinja pod votlo skalo, bukvice je imela v roki in brez strahu in trepeta je gledala v vijanje in mešanje oblakov. Čuk pa plane v stran pod visok macesen, izdere nož iz nožnice in ga moli nad glavo kvišku proti oblakom. Groza me izpreleti, zgrabim nož, da bi mu ga izpulil iz rok, pa roka je Čuku kakor okamenela; napol obdivjan je obračal oči proti Lahinji, obraz je imel ves izpremenjen. Bežim od nevarnega kraja proti stanu. Gosta toča me

je udarjala, oglušil me je brezkončni grom, ki je od gorá odmeval kakor neznano, nepretrgano rjovenje. Od bliska sem pa pred seboj videl vse plavo in rumeno.

Komaj sto korakov od mene je treščilo v star macesen, ki je stal kraj visoke pečine; preklalo ga je, treske so skoraj pred me padle. Vihar pa drevo precej zavije in ga telebne čez prepad; deblo in skalovje se je prevračevalo čez pečino; pa nisem čul poloma, tako je grmelo. Lahinja naju je kmalu zapazila; prišla mi je z dežnikom nasproti, a prosil sem jo, naj gre do Čuka, ker sem imel le malo korakov do votle skale in varnega zavetja.

Bil sem v zavetju; res veličastno je gledati odtod šviganje strel in medenje oblakov. Pa nisem imel časa na nebo gledati; moral sem na zemljo. Lahinja je s težkim, trdnim dežnikom hitela čez sodrgo in mlako proti sovražniku, ki je nož izdrl in ga nad seboj držal, da bi mu ne škodovala. Bal sem se, da bi zdaj in zdaj strela ne švignila v visoki macesen in zgrudila moža na vekomaj. Obotavljal se je Čuk nekoliko trenutkov, preden je stopil k planšarici pod streho. Jedva sta deset stopinj od drevesa, švigne strela na macesen in ga prekolje.

Čez pol ure se pa vse izpreleti: toča in gromonosni oblaki so se vlekli v dolino, solnce je posijalo in je nazaj pripeljalo krasen hladen popoldan. Ovce so hitele izpod stana na vlažno pašo in so strmele okoli zgodljanega jezercja sredi dolinice, ki ga je ploha naredila. Čuk se pa napoti k macesnu, ki ga je strela preklala. Nevoljen je prišel nazaj, pa ne zato, ker je njega strela tako ostrašila in skoraj ubila, ampak ker je drevo tako razrušila, da ne bo za nobeno rabo več.

Medtem sem si pa jaz v stanu pri ognjišču odbral priložen prostorček, in ko me Čuk opominja, naj bi precej odrinila, da prideva pred nočjo v dolino, mu kratko odgovorim, da danes ne grem iz stanu; če sem se jaz predpoldne za Čuka postil, naj se on popoldne zame suši. Res ni bil malo premočen. Čuk je sicer prišel v stan, pa planšarice se je ven-

dar nekoliko bal; bolj boječe je govoril in po strani je pogledoval lepo sosednjo, ko se je obračal pred ognjiščem in se paril zdaj na ti, zdaj na oni strani. Akoravno je Čuk le iz višjih vzrokov imel strah pred planšarico, mu je vendar tudi to nadležno prišlo, da je žive dni le malo govoril z dekleti in se jih je ogibal, ne vem, zakaj. Četudi ni imel nečednega obraza, ga dekleta niso nikdar ogovorila, razen takrat, kadar so se hotela ponorčevati z njim ali ga vprašati, česar Čuk ni mogel ali hotel govoriti.

Postrežna planšarica pristavi lonec žgancev k plamenu. Čuk jame pripovedovati o včerajšnjem lovu in današnjem iskanju zlate rude, nekaj po resnici, nekaj je pa tako lagal, da sem se čudil njegovi pameti.

Pa kmalu so se ovce vrnile s popoldanske paše. Planšarica in Čuk, ki je iz boječnosti postal postrežljiv, vzameta žehtarje in gresta mlest; jaz sem pa v stanu ostal, da pokladam treske h kipečemu loncu in grejem svojo premraženo osebo. Prijetno je nekaj ur prebivati v takem stanu, akoravno je tesen, nizek, zakajen in neznano samotен; pa Bog me varuj, da bi se celo poletje tukaj vical. Šest brun, zvezanih na četrt, čez nja dva šperovca z nizkim slemenom, ki nosi streho v dve pleni iz klanih smrekovih deská: to je stan od zunaj. Od znotraj so ob eni steni široke police za mleko, ob drugi je visok oder, na vrhu koritu podoben; v njem je nekoliko sena ali mahu in pravi se mu — postelja. Ob tretji steni je ognjišče iz ilovice, po steni gori so pa klini, da se piskri in cunje obešajo; čez ognjišče sta trama za drva. Duri v stan so nizke in ozko izsekane iz brun, pa ne drže do tal in ne do strehe, in veliko vaje je treba, preden človek ročno hodi skozi nje.

Vse to ogledavši, sem miloval planšarico, da je v tako ubornem stanu odločena od vseh ljudi, da večkrat tedni preteko, preden more besedico izpregovoriti. Na misel so mi prišli gorski strahovi — podlesnjaki, ki človeka v silne skale zapeljujejo; spomnil sem se peklenskega lova, ki so mi o njem rajnka teta pravili, kako se o polnoči vali od Tri-

glava, drevje lomi in ruje, in kogar sreča, s seboj tira do sivega morja. Spomnil sem se današnje nevihte in burnih noči, ki so še v dolini med ljudmi in znanci tako strašne in neznanske. Bila mi je planšarica ženski Prometej, na naše gore priklenjen, in zdelo se mi je, da tudi njo grize in kljuje v osrčju; ker njeno oko bi lahko bilo bolj živo, lica bolj cveteča in smeh bi dalje imel igrati na ustnicah tako mlade deklice.

Molzača prineseta žehtarja, polna penečega mleka; dekle ga vlije v velik lonec, prilije tudi davnje mleko; pristavi ga k ognju in ga usiri; kmalu se je mleko začelo gostiti in okus in podobo izpreminjati. Žmitek, ki se je zgostil vrh lonca, pobereta v torilo, ki se mu pravi sirišče; žmeta ga, mencata in ocejata dosti dolgo, da sem se celo jaz naveličal gledati, akoravno sem močno potrpežljiv. Čuk se je marljivo vedel; tako je žel, da se je ogrel v mokri obleki, in potil se je na rujavem obrazu; pa prepustila mu je planšarica tudi večje delo. Sladko siratko sta potem zopet k ognju postavila, da se je zvara strdila.

Zvezde so že migljale v stan, ovce so polegle, odzvončkale in odbeketale, ko se vsedemo k večerji. Ognjišče je bilo tudi miza. Žganci so bili dobri in Čuk jih je slastno užival; iz tega sem sodil, da se planšarice ne boji več tako hudo; morebiti je pa tudi samega strahu tako jako ručal. O bovških žlicah pa moram povedati, da so narejene bolj za pretép, nego za jed; tako so debele in široke.

Po večerji priložimo polena na žerjavico. Plamen je veselo kvišku švigal in rdečil naše obraze; nam pa ni bilo mar spanja. Čuk bi se bil rad malo bolj posušil; planšarici je bilo všeč, da ji dajeva priložnost, vaditi se govorjenja čez toliko in toliko dni; jaz pa sem se dobro počutil in na polici slone sedel ravno planšarici nasproti. Vsak nekaj smo povedali. Največja pa je bila Čukova zgovornost. Ponovil je povest današnjega dneva z istimi besedami in lažmi kakor pred večerjo. Pritaknil je natančen popis vsega svojega življenja in premoženja. Potemtakem je Čuk sedemintrideset let star, ni bil nikoli bolan,

nikoli pri vojaki in nikoli dalj od Bohinja kakor v Radovljici zavoljo »becirka«, zavoljo zlata je bil pa že celo v Vidmu. Ženil se še ni nikoli, pa kadar se bo ženil, bo bolj gledal na pridnost in denar, kakor na lepoto in mlada leta. S sestro živi v majhni koči, ki je pa vendar zidana. Njegova vas je pod goro Studorom. Ta gora je močno strma, da skoraj na vas visi, in že davno bi se bila na vas zvrnila, ako bi ne bila s slamo priklenjena na Triglav; tako mu je pravil star čevljar. Sestra Čuku opravlja nekaj polja, tri krave in prase, njega pa slast po zlati vedno le po gorah vleče. Tudi zdaj, ko mu je špekulacija z zlatom izpodletela, se ne bo ločil od gorá, ampak drvaril bo in železno rudo kopal. Pa tudi druga dobra misel je Čuku v glavo šinila. Oženil se bo in vzel pridno ženico, ki se zna kaj bolje vesti kakor kmetice, ki zna za gospodo kuhati in govoriti laški ali vsaj nemški. Prodal bi kočo, njive in travnike pod Studorom, pa bi zidal pri Bohinjskem jezeru gostilnico z nadstropjem za gospodo; napravil bi ladjo in bi gospodo k Savici prevaževal za dober dobiček. Potem je razkladal, koliko gospode pride vsako leto v Bohinj, koliko bi utegnili v njegovi krčmi za pijačo in voznino pustiti, kako radi Bohinjci sami pijejo, in je menil, da bi hiša v malo letih bila splačana in da bi mu premoženje hitro rastlo, posebno če bi malo kupčijo združil s krčmarijo.

Dokazoval je planšarici, kako manj težavno in bolje plačano je delo v Bohinju, kako je kraj lepši od bovškega, da so ljudje boljši in bolj prijazni. Vprašal jo je — zraven se je pa bliže nje pomaknil — koliko je stara in ali je že bila kdaj zaročena. Obljubil ji je službo dobiti v Bohinju, veliko boljšo, kakor jo ima v Bovcu, ako o svetem Mihelu zapusti Bovčana. Planšarica mu je šaljivo odgovarjala, da Čuk ni vedel, kaj in kako; jaz sem pa prihodnjega krčmarja pri vodi, ki je zabredel v tolikanj goreče dopovedovanje, moral opomniti, naj si malo oddahne. Toda Čuk ni umolknil, ampak je začel planšarico prositi, naj posname njegov zgled in na dolgo in resnično pove nekatere črtice iz mladega življenja.

Dolgo jo je prosil, pa ker sem ga tudi jaz v prošnji podpiral, je začela pripovedovati, dasi se ji je videlo, da ne govori rada.

To-le je njena povest:

„Iz Rezi je sem. Moj oče so piskre vozili okoli po svetu z mojimi starejšimi brati in sestrami; družina nas je bila sila velika in trdo smo morali delati, da smo se preživili. Imela sem pa strica, učenega zdravnika v Vidmu, ki je bil oženjen s prav bogato gospo. Ker nista imela veliko otrok, vzeli so me stric, ko sem bila stara ravno dvanajst let, k sebi za lastnega otroka. Imela sta me ko najljubšo hčer in učiti sta me dala vsega, česar se sploh učijo gosposka dekleta. Godilo se mi je kakor v nebesih, proti prejšnjemu življenju, ko sem po robovju travo žela in velikokrat tešč težka bremena nosila. Ko sem bila dve leti pri stricu, mi oče umrjo; stari so že bili in dolgo so bolehal; mati so pa že pred njimi šli v večnost: na Koroškem so pokopani in nikdar ne bom videla njih groba. V samostanski šoli sem bila takrat, ko sem izvedela za očetovo smrt. Namenila sem se v žalosti v samostanu ostati vse žive dni; pa stric me niso pustili. Vzamejo me iz samostana, ko sem bila stara šestnajst let. Pol leta sem bila zopet pri stricu, ko pride kolera v Videm. Stric so noč in dan hodili k bolnikom, mnogim so življenje otehi; pa bolezen se je tudi njih prišla in nanagloma so umrli na nekem gradu blizu Vidma.

„Bila sem sirota, pa čutila sem, da bodo prišle še huje nesreče. Prosila sem teto, naj me dado v samostan; teta so pa rekli, da morajo stričevo voljo izpolnjevati. Kmalu pride v hišo več tetinih sorodnikov, ki jih še vseh poznala nisem, dokler so stric živeli. Pisano so me gledali, posebno črtila me je tetina sestrična, ki je bila v mojih letih in močno ošabna. Počasi so se tudi teta izpremenili; grajali so vsa moja dela, hudo so mi ukazovali in bila sem zadnja pri hiši. Spoznala sem, da me ne vidijo radi, pa sramota pred mestom jih je vezala, da so me obdržali pri sebi; vpričo drugih so z menoj ravnali prav prijazno.

„Žalostno sem pri oknu posedala, ni se mi ljubilo delati, ne živeti; hrepenela sem po samostanu in obžalovala stričevo smrt. Naši hiši nasproti pa je bila štacuna nekega zlatarja; zlatar je bil star, skop, čmeren dedec, njegov edini sin pa mlad, poln čednosti in ljubeznivosti; rad je k nam zahajal, raji se je z menoj razgovarjal kakor s tetino sestrično, ki je imela za seboj drhal priliznjenih častilcev. Mladi zlatar je poznal lastnosti moje tete, vedel je moje težave; lepo me je tolažil in ko mi je ljubezen razodel in me obljubil v zakon vzeti, kadar mu oče trgovino prepuste, sem bila zopet vesela; ljubila sem ga in težko sem čakala prihodnje zime.

„Sin je očeta naganjal, naj mu prepusti nekaj premoženja; oče je pa od dne do dne odlašal; nazadnje se hoče zopet oženiti. Ravno mene si je bil izbral stari dedec in zaprosi me pri teti. Teta mu dovolijo; jaz pa sem se prestrašila, ne morem dopovedati, kako zelo. Mladi zlatar je jeze škripal, kregal se je z očetom; oče pa se je zarotil, da ga bo ob dedščino dejal, ako se utegne količkaj ustavljati; molčal je sin, ker je poznal očetovo voljo. Jaz sem pa šla k varuhu, razodela sem mu obljubo mladega zlatarja in sem ga prosila, naj se zoperstavi tako nepristojnemu zakonu. Kar mi je pa varuh z dolgim govorjenjem svetoval, je bilo to-le: zame ni boljše možitve, kakor je s starim zlatarjem! Mož je bogat, veliko mi bo pripisal, kmalu bo umrl, jaz pa bom kot bogata vdova imela visokih ženinov na izbiro. Na mladega zlatarja se ne smem zanašati, dokler ni obljube na papirju. Ker mi stric niso nič zapustili, se ne smem teti in zakonu ustavljati; saj živim od njih milosti in morejo me, kadar hočejo, v Rezijo nazaj poslati, ako starca ne vzamem. — Sram bi me bilo vrniti se v Rezijo, da bi ljudje s prstom name kazali; zakon se pa s prošnjami ne da več razdreti.

„Pobrala sem tedaj, kar sem imela zlatnine in biserov, stričeve darove, vsedla sem se na pošto in se odpeljala ponoči v Gorico. S solzami in z obljubami večne zvestobe sva se ločila z mladim zlatarjem; naročila sem mu, naj mi piše v Veliki Tolmin. V Gorici

sem prodala bisere in drago zlato uro, ki so mi jo bili stric darovali na zadnjega godu dan. Na pošti sem se zapisala na Trst, peljala sem se pa z najetim vozom v Tolmin, kjer ima sestra štacunico. Namenila sem se tukaj ostati in boljših časov čakati.

„V Tolmin sem prišla v najhujši zimi. Izprememba zraka in hrane, jeza in žalost me vržejo v hudo bolezen, ki je trpela šest tednov. Zdravnik in zdravila so mnogo veljala, le malo denarja mi je ostalo. Medtem mi je pisal zlatarjev sin, kaj se v Vidmu godi. Teta in varuh sta razkačena, da sem jima napravila tako sramoto. Stari zlatar ima sina skoraj zaprtega in vsa pisma, ki do njega prihajajo, prebira, da bi morebiti izvedel, kje sem jaz. Teta se pa neki zopet možijo in se utegnejo v kratkem z mojim varuhom poročiti. Govori se pa v Vidmu, da me gosposka išče. — Tako je pisal zlatarjev sin.

„Morala sem iz Tolmina pobegniti, ker bi me pri sestri gotovo iskali; da bi me pa zasačili in nazaj pritirali v roke nemile tete in grozovitega starca, nisem smela niti misliti; saj bi tudi ne prestala tolike sramote. Prodala sem gosposko obleko; v kmečki obleki sem potovala po veliki cesti proti goram in Korotanu, da bi prišla kakor mogoče daleč od Vidma.

„Dva dni sem hodila, počasi in težavno; bila sem še slaba od ravno prestane bolezni. Počivala sem drugi dan popoldne na veliki cesti; opešala sem; noge me niso več mogle nositi, vasi ni bilo nikjer ugledati in mislila sem, da bom morala tukaj noči čakati; kar pridrdra voziček za menoj, na katerem je sedel mož poštenega in veselega obraza. Ko me vidi tako blede in prepadlo, me vzame k sebi na voz, me izprašuje in, ko mu povem, da iščem službe, me vzame s sabo; pomladi sem mu bila pastirica, zdaj me je pa poslal v planino. Dela nimam težkega in skrita sem pred preganjalci. Tukaj živim uborno, pa zadovoljno; v tem skalovju me nič ne žali, nič ne preganja. Pogladi se je spomin prestanih bridkosti; srce mi je postalo stanovitneje, duh je miren in tako se mi je priljubila samota v teh pečinah, da se bom

težko ločila od ovac in lesenega stanu. Zadovoljna sem, nadlog se več ne bojim, pa upam in nekaj me vedno spominja, da se mi bo življenje kmalu zboljšalo. Seveda, morebiti me pa bodo enkrat našli tukaj med ovcami v mirnem nepredramljivem spanju.“

Komaj je Rezijanka te tihe žalostne besede izgovorila in glavo v roko nagnila, jo Čuk vpraša, katerega zlatarja misli, morebiti ga on pozna.

„Staziča na velikem trgu,“ odgovori dekle.

„Ali Staziča, ki ima hišo v tri nadstropja, blizu cerkve? Koj zraven njega je pa Jud, ki bankovce menja? Dobro sem poznal starega, pa umrl je o svetem Jakobu; ni ga škoda, skop, hud mož je bil in kar zarenčal je nad menoj, kadar sem mu kamna prinesel.“

Zasvetile so se Rezijanki oči in roke so se sklenile, kakor bi hotela Boga zahvaliti za konec nadlog. Vprašuje Čuka, kdaj je Stazič umrl, kaj je s sinom, in to in ono. Čuk pove, da je zlatar na svetega Jakoba dan končal nanagloma in brez oporoke; vsi ljudje so tako govorili. Sin, pravijo, je močno bogat in se bo kmalu oženil; katero bo vzel, nisem izvedel; nekateri so govorili, da bo jemal neko Goričanko.

Ni izpregovorila Rezijanka na to, obraz je zatemnila pobitost, oči so se ji pa globoko premišljevale upirale v švigajoči plamen. Pa kaj naj premišlja? Ali se je mladi zlatar še spominja? Težko, če snubi Goričanko. Ako pa njegova ljubezen tudi ni ugasnila, ali jo bo mogel vzeti v zakon, ker je, od doma pobegnila in se je pol leta vlačila, sam Bog ve kje. Kdo ve, kaj v Vidmu klepečejo za njo! Zlatar tudi ne ve, kje bi jo iskal, ona se pa ne more in iz lastnega tudi ne sme vrniti. — Rezijanka je molče sedla na ognjišče; plamen je nemirno razsvital njena lica, ki so ji prebledevala in zardevala.

Pozne ure so se že brale na zvezdah, na gorah pa se je dan skoraj z dnevom sprijemal, ko greva s Čukom nad mlečni hram, kjer je bilo dokaj mrve, in se zarijeva; kajti noč je bila hladna.

IV.

Ko sem hotel zamižati, mi jame Čuk tako-le šepetati na uho:

„Spoznaš sem, da bi bila Rezijanka zame prav pripravna nevesta; ona zna jezike in tudi gosposko kuhati; že samo zavoljo nje bi krčmo zidal. Tudi domača opravila zna, še celo sir delati; pa tudi trdna žena bo in stavim, da nese rjuho sena ravno tako daleč kakor bodisi katera gorjanka. Kaj dé, če je pregosposko vzrejena; saj sem tudi jaz že imel z gospodo opraviti in se znam obnašati. Ona je pa že celo lonce vozila; kaj takega še jaz nisem. V današnjih časih smo si sicer vsi stanovi bolj enaki; kmetje postanejo visoki gospodje, kralji in velikaši pa pridejo ob kraljestva in čast; marsikateri tudi na beraško palico, ki je še včeraj berače pretepal pred svojim gradom. Zjutraj precej bom dekletu razodel svoje misli in namene in prebito je ona neumna, če bi pravila, da ni mojih misli.“

Odgovorim mu: „Kako boš krčmo zidal, ko nimaš denarja, in kak gosposki krčmar boš, neroda, ki si! Rezijanka pa zate tudi mara kot za lanski sneg! Ni čuda, da se ti vsi ljudje smejejo.“

Čuk pa me samozavestno zavrne: „Ne mislite, da sem brljav; vse sem premislil, kar sem govoril, tudi vem bolje kakor Vi, kaj je krčmarju treba in koliko krčma velja. Recite pa, kar hočete, Rezijanka bo vendar moja in izmislil sem, kako jo bom dobil. V soboto bom šel v Videm, ker imam nekaj lepih kamnov nabranih. Te prodam. Ko se vrnem, bom pa planšarici povedal, da se je mladi Stazič oženil, ali res ali ne, mi je pač malo mar. To jo bo ujezilo in sram jo bo vrniti se v Videm. Prišel bo pa sveti Mišel, ko bo treba nazaj v Bovec k težkemu jesenskemu delu. Takrat bom stopil k nji in ji rekel: ‚Ljuba moja! Videmljan je tebe zapustil, ti pa zapusti Bovčana; pojdi raje v Bohinj, kjer je delo lažje, zaslužek večji, in če se zastopiva, se znava v kratkem poročiti.‘ Ona bo malo pomislila, pa mi bo roko stisnila in djala: ‚Andrej, pa me pelji v Bohinj, pred

oltar se bova pa oba.' Nalagal sem jo pa že zdaj nekoliko, ko sem rekel, da se bo zlatar precej oženil; tega nisem nikjer slišal, akoravno sem govoril z marsikaterim."

„Ali te ni sram lagati? Mari se ti dekle nič ne smili?“ ga vprašam.

„Ko bi nalašč lagal, bi bilo seveda grdo. Pa iz zgolj dobrega namena resnico le malo zavijem. Moj namen je, Lahinji pripravnega moža dobiti. Ta mož sem pa sam. Bogati zlatar pač ne bo revne kravarice v hišo jemal; zato ne škoduje, če pravim, da se je že oženil; bo vsaj njo poprej žalost minila. Čemu bi se mi smilila, ako sama pravi, da se ji dobro godi! Ravno natanko po pravici res ne delam; pa zdaj je popačen ves svet. Morebiti tudi ona ni nič boljša, tudi ona se laže in dela in govori, kakor ji bolj prav pride; saj sem nedavno še mislil, da je čarovnica."

Za temi besedami me Čuk poprosi, naj zjutraj Rezijanko nekoliko pripravim na njegov ogovor in ga pohvalim. Da je bilo besedi konec, sem mu obljubil, opomnivši ga, da se sicer ne pečam rad z deklinskimi in zakonskimi zadevami. Zdaj je pa mož odmolil in sladko zadremal.

Nebo je bilo prevlečeno, krotek dež je šumljaj na deske moje spalnice, mrzel vetrič se je igral z lasmi in s senom. Iz stanu je pa še migljaj plamen skozi bruna in pokalo je polenje; zdelo se mi je tudi, da čujem včasi globoke vzdihljaje. Izlila je noč sveti tihi mir okrog in okrog po strminah in dolinah čez neskončno naravo, bednemu človeku pa ni mogla upokojiti nemira in težave.

Ko smo zopet izmencali spanje iz oči in tiščali premrle hrbte k ognjišču, sem govoril, kakor sem bil obljubil, o Čukovih zadevah. Zavoljo tega me je Čuk pustil samega z Rezijanko v stanu. Vzel je žehtar in je obljubil vse ovce sam pomlesti. Jaz pa sem potolačil planšarico zastran mladega Staziča, razložil sem ji vse Čukove namene in tudi to, kako močno se boji vraž in čarovnic. Morebiti mu moreva toliko začarati, da pride zopet k pameti, ali pravzaprav k tisti pičli merici pameti, ki jo ima, kadar se ga ne prime

kaka muha. Čez dva dni se bo pa Čuk v Videm napotil; tedaj mu planšarica utegne kaj naročiti.

K hudim rečem sva obsodila potrpežljivega molaža. Ko stopi Čuk s polnim žehtarjem v stan, plane Lahinja kvišku, kakor bi se hotela vanj zakaditi; resastega pogleda ga pomeri od nog do glave in od glave do nog.

Jaz sem se skoraj zasmeljal, Čuk je pa postal močno pohleven; s strahom prime za cedilo, skoraj trese se, ko mleko cedi in ga postavlja na polico.

Zdaj stopi Rezijanka tik pred njega in ga s trdo besedo tako-le nagovori:

„Čuk, ti nesramni Čuk! Ali se ne bojiš pekla, da si tak hudobnež? Ali se mene ne bojiš? Veš, kdo sem? Sinoči sem bila še slaba revna ženica; danes sem mogočna: zapovedujem vetrovom, ognju in toči; tebe pa lahko precej v pekel pošljem, ako bi ne imela nekaj usmiljenja s teboj. Pa za hudobne naklepe in nesramne laži se moraš pokoriti, ako nočeš, da ti za vse žive dni škodujem, in če hočeš, da se sprijazniva; zakaj vedi, moja prijaznost bi utegnila koristiti tebi in tvoji hiši. Naložim ti pa, da prideš v soboto k meni, da boš nesel ožemček Videmskemu zlatarju, lep, a zastrupljen ožemček, po katerem boš spoznal Stazičevo zvestobo. Če te pa v soboto ne bo k meni, oslepel boš prihodnji teden.“

Čuka so te besede k durim tiščale, tresel se je reva in vem, da bi bil tudi obledel, ko bi imel obraz za to pripraven.

Še enkrat mu je planšarica zažugala, naj dela v svoj blagor, naj pazi, da ne oslepi. Nato smo pa kosili. Po kosilu se s Čukom napotiva proti dolini. Planšarica je naju nekaj časa spremljala, izročil sem ji Čukove črne bukve in ji povedal, kako oblast imajo čez moža; tako sem se poslovil od nje.

Dalj časa sva še cokoljala po strmih mokrih stezah, ko Čuk izpregovori, češ, on ne verjame, da bi tako lepo dekle bilo čarovnica; menda sem ji jaz ovadil njegove laži in namene. Jaz pa zakričim, kakor bi bil zaboden: „Primi me!“ Plašno se Čuk ozre nazaj, jaz pa sem komaj dihal in sem položil roko

na tisto stran prsi, na kateri sem imel torbo. „Glej!“ zakličem, po zraku kazaje, „tam-le tvoje bukve po zraku leté!“

Čuk ni nič videl, pa verjel je. Celo do doma se je bal črhniti o Rezijanki; oziral se je, kdaj bodo jele skale za nama leteti, zapenjal je kamižolo, klobuk je trdo na glavo pritiskal, da bi tudi njega Rezijanka ne udarila, kakor je mene in mu še kaj dražjega ne vzela nego črne bukve. Jaz sem mu pa razkladal, kako krotka in pohlevna so sicer dekleta laške krvi, a kadar jih kdo razžali, so še bolj hudobna in krviželjna kakor Lahi. Planšarica je velika čarovnica, ako celo iz zaklenjene torbe bukve jemlje. Čuka pa nobena moč ne more rešiti njene jeze in oblasti, nego edino njegova pokorščina.

S plaho vestjo in trdno voljo, da hoče v Videm potovati, je prišel Čuk v dolino. Jaz sem bil dokaj vesel, da sem zopet na ravnem polju, a še bolj, da se bo Čuk kmalu rešil norosti, Rezijanka pa trpljenja.

V.

Teden je pretekel. Ležal sem neki popoldan na Savskem brodu pod hladno vrbino senco in dolgčas mi je nagajal. Bil sem v vasi edini prebivalec, nisem videl človeškega obraza skoraj ves dan; z valovi, oblaki in vrbami se pa ne dá zabavati. V brezmiselnem dolgčasu sem gledal v vrtince valov.

Kar me potrka na ramo trda roka; bila je Čukova.

„Vsedi se k meni, prijatelj, pod vrbovo senco, kjer nama valovi šumljajo in tiči žvrgolijo, in mi povej kaj o videmskem romanju in o planinski čarovnici.“

Čuk sede, pa samo toliko, da mi reče vzeti klobuk in iti na Bistrico. Čakati ne utegneva, po poti bo pa vse povedal. Kmalu sva bila na cesti proti Bistrici; hitro sva koračila, Čukova povest se je pa počasi vlekla.

Glasila se je tako:

„V soboto zarana,“ pravi Čuk, „napolnim bisago s svetlim kamenjem, s pogačo in steklenico. O pravem času pridem v Bovčanov stan, da izpolnim obljubo in se obvarujem hudega uroka. Planšarica me je pohvalila, dala mi je čudno kosilo, ki ga še nikoli poprej nisem jedel; tudi takrat bi ga ne bil, — bal sem se strupa — ako bi ne bila tudi ona pokusila. Ožemček, ki mi ga je izročila, je bil silno lep, rumenkast, z rožicami in srčki opisan, po sredi je pa imel precej širok pas, kakor bi bilo nekaj napisanega. Zavila ga je v rutico in zažugala mi je, naj ga nikomur ne pokažem ali pošlatati pustim; zakaj kmalu bo umrl, kdor ga pošlata. Tudi zlatar bo kmalu umrl, ako ni ohranil obljubljene zvestobe. Prav vesel sem bil, ko mi je rekla, da bom za ožemček bolje plačan kakor za vse kamenje, in če ga srečno donesem v Videm, bo pozabljena njena jeza in blagor bo prišel k moji hiši.

„Ukazala mi je naglo odriniti. A ravno, ko sem za odhod lulo prižigal, pride Bovčan, kakor po navadi vsako soboto, da odnese sir in prinese moke in soli. Čakati sem moral, da sva skupaj hodila čez gore. Marsikaj sva se pogovarjala. On je dekle močno hvalil, kako je poštena in pridna in kako se je njegove hiše privadila. Pravil mi je, da jo njegov sin precej štima, odkar je prišla k hiši. Če se bo tudi zanaprej tako dobro obnašala, jo bo v zakon vzel; saj ne gleda na veliko doto, ker ima denarja dovolj.

„Jaz sem pa prišel precej v govorjenje in sem odsvetoval možu, naj ne jemlje v hišo neveste, ki je čarovnica. Te besede so Bovčana močno osupnile in ni mi hotel verjeti; ko sem mu pa resnico dokazal, je z glavo kimal in je sklenil koj o svetem Mihelu od hiše spoditi tujo čarovnico.

„Ko pa pridem v Videm in razložim pred zlatarjem pisane kamne, se je smejal in zaporedoma jih je pometal na ulico; samo en kamen mu je bil všeč; dal mi je dve dvajsetici zanj. Nekaj sem bil žalosten, nekaj jezen. Mislil sem, da je hudoben človek in da mu bo že ožemček kmalu hudobe konec storil.

Pomolim mu ga. Zavzet ogleduje novo stvar, obrača jo z dopadenjem. Pisanje okrog je prebral, poljuboval je ožemček, veselja je poskakoval, mene je pa pod pazduho prijel, peljal v zgornjico in me dobro pogostil. Kar sem vedel, sem moral vse povedati o njegovi Silviji (ime mi ni nič všeč). Potem pa naglo spiše pismo, da naj ga Silviji izročim in mi podari osem cekinov; prav vesel sem se vrnil iz Vidma.

„Ko sem imel Videm za petami, se mi je zdelo vse kakor komedija in da so me v Videm poslali na uro gledat; vendar za toliko cekinov grem na uro gledat celo v Rim. Gospod se mi je zdel malo neumen, da tako gori za revno planšarico; tista Silvija se mi je pa zdela prekanjeno dekle in prav privoščim jo gospodiču, da ga bo vsaj nekoliko zbrihtala. Pa meni se ima zahvaliti, da je izvedel zanjo.

„Ko pridem v domače gore in v Bovški stan, Silvija pismo še bolj poljubuje, kakor je on poljuboval ožemček; celo solze so ji stopile v oči. V pismu pa gotovo ni bilo nič žalostnega; kajti tako živo se je gibala okoli ognjišča, tako me je hvalila in kmalu bi bila še mene poljubila, kar bi se mi prav neumno zdelo. V plačilo moje postrežljivosti je vzela uhan iz ušesa in mi ga je ponudila. Dolgo sem se ga branil, pa vzeti sem ga moral; potem sem jo pa prosil, naj mi ga še v uho vdene.“

Nato mi Čuk odvije culico za culico, papirček za papirčkom, pokaže mi cekine, in ceniti sem mu jih moral z uhanom vred.

Vesel tolike vrednosti Čuk nadaljuje: „Veselje nad gorskim življenjem me ni moglo doma držati. Vzel sem pa zdaj namesto krampa in rovnice sekiro in cepin, da bom, ker na zlatico ni več upanja, drva pripravljaj za oglje in macesne sekal za doge pri kadeh. Boljše in lažje delo je to. Sekal sem pa na poti med Bovcem in onim stanom; gnala me je radovednost, ali bo prišel zlatar po Silvijo. In res, davi zgodaj ga je Bovčan pripeljal. Roko sem podal gospodu in spremljal sem ga do stana. Za ognjiščem je planšarica sedela, oči je z rokami zakrivala

in jokala je. Zlatar pa k nji stopi, jo dvigne in tako lepo sta se objela, da se je meni samemu milo storilo.“

Pri teh besedah sva bila na Bistrici; prva hiša je pa krčma in tamkaj nad vodo v orehovi senci sedita dva gospoda in dve gospe. Komaj sem spoznal preoblečeno planšarico. Obličje je nežno in šaljivo gledajo oči, ki so pred kratkim solzele. Roke, ki so včeraj sir mencale, so tako drobne in krotke; ponižna obleka, ki se je je včeraj ovčja dlaka držala, se je umaknila svilnati halji in obširni krinolini. Tudi njena govorica se mi je zdela izpremenjena, z očmi je igrala in priklanjala se je, kakor vedna, prava gospodična.

Gospa teta, ki so se čez Ljubljano pripeljali z drugim možem, Silvinim varuhom, so gospodično jako zadovoljno pogledovali in radi kaj popravljali na njeni obleki. Tudi gospod varuh so prav radi na Silvijo obračali poglede; menda jim je celo bolj uga-jala kakor njihova soproga. Mladi Stazič je bil pravi mož lepega obraza, ves mož, ki se človeku zdi obenem ljubezniv in spoštljiv. Govorilo se je veliko, pristrčno in veselo. Tudi smeha je bilo dovolj. Posebno Čuk nam je dokaj smeha prizadel, največ pa gospé, ki so se tako sladko smejali. Smilil se mi je že tovariš s planin.

Kar vstane gospodična, poda Čuku njegove črne bukve in ga vpraša brez smeha: „Ali verjameš, da sem čarovnica?“

Čuk: „Zdaj ne več.“

„Ali še misliš, da so Lahi hudobni in tatje vašega zlata?“

„Tudi ne več.“

„Ali verjameš, da so sploh čarovnice, ki bi le drugim škodovala, sebi pa koristite ne mogle?“

„Mislim, da jih ni.“

Nato pa jaz Čuka vprašam: „Ali misliš, da bi se jaz toliko s knjigami ukvarjal, ako bi znal toliko čarati, kolikor sem pred teboj poskušal?“

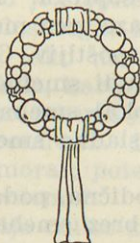
Čuk je odkimal. „Pa bukve, te stare bukve.“ Čuk počasi in dvomljivo izgovori, „imajo vendar

čaralno moč; saj se jih še molj, voda in ogenj ne prime, kakor je mož trdil, ki jih je očetu prodal.“

Stegnil sem roko po knjigi, zapalil sem žveplenko in knjiga je jela goreti. Ljudje, ki so mimo hodili, so debelo gledali. Prišli so mimo tudi moja mati, ostro so me pogledali in posvarili. Jaz sem pa dejal: „Mati! Kar sem storil, sem storil z dobrim namenom in iz ljubezni do bližnjega. Čuk mi bo hvaležen.“

Bukve so zgorele. Vetrič je odnesel črn pepel na vrt in v vodo, odpihal je tudi Čukove muke in norčije. Skesano gledaje v ostale platnice čislanih bukev, je zakričal: „Tudi te bukve so sleparija!“

Videmljanom, posebno mlademu ženinu, se je mudilo. Napregli so in poslovili smo se na večne čase.

Vsebina II. zvezka.

	Stran
Bore mladost	1 40
Skušnjave in izkušnje	41 - 112
Zlato pa sir	113—146
Kazalo	147

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS 8

00000224911

